

HELSINGIN YLIOPISTO

**”En lähe tästä mihinkään” – Laadullinen analyysi
asunnottomuustaustaisten ja itsenäiseen asumiseen
siirtyneiden ihmisten hyvinvoinnista, sosiaalisista
suhteista ja osallisuudesta**

Maiju Aho
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalitieteiden maisteriohjelma
Yhteiskuntapolitiikka
Maisterintutkielma
Marraskuu 2022

Tiedekunta: Valtiotieteellinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Sosiaalitieteiden maisteriohjelma

Opintosuunta: Yhteiskuntapolitiikka

Tekijä: Maiju Aho

Työn nimi: ”En lähe tästä mihinkään” – Laadullinen analyysi asunnottomuustaustaisten ja itsenäiseen asumiseen siirtyneiden ihmisten hyvinvoinnista, sosiaalisista suhteista ja osallisuudesta

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: Marraskuu 2022

Sivumäärä: 83 + liitteet 4

Avainsanat: asunnottomuus, asuminen, koettu hyvinvointi, osallisuus, sosiaaliset suhteet, yksinäisyys

Ohjaajat: Minna van Gerven, Anna Leppo

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto

Tiivistelmä:

Tutkielman aiheena ovat aiemmin asunnottomuutta kokeneiden, nykyään niin sanotuissa hajasijoitetuissa vuokra-asunnoissa itsenäisesti asuvien ihmisten kokemukset hyvinvoinnista, sosiaalisista suhteista ja osallisuudesta. Tutkimuskysymyksiä ovat: 1. Miten haastateltavat kuvaavat asunnottomuuteen, asunnon saamiseen ja asunnottomien palvelujärjestelmään liittyviä kokemuksiaan? 2. Millaisia merkityksiä haastateltavat antavat ihmissuhteilleen ja yksinäisyyden kokemuksilleen koetun asunnottomuuden aikana ja nykyhetkessä? 3. Millaisina haastateltavien nykyinen arki, hyvinvointi ja osallisuus ilmenevät heidän kerronnassaan? Tavoite on tuottaa uutta tietoa suomalaisen asunnottomuuden tutkimukseen ja laajemmin eriarvoisuutta ja hyvinvointia koskevaan yhteiskuntapolitiittiseen tutkimukseen.

Tutkimuksen teorettinen perusta muodostuu hyvinvoinnin, asumispolkujen, sosiaalisten suhteiden, yksinäisyyden, marginalisaation ja osallisuuden käsitteistä. Tutkimuksen haastateltavat rekrytoitiin Y-Säätiön Yksi meistä -kehittämishankkeen osallistujista. Hankkeen tavoitteena on vähentää Y-Säätiön vuokra-asunnoissa asuvien yksinäisyyttä. Tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoiduin teemahaastatteluin ja aineisto koostuu kuudesta haastattelusta. Tutkimuksen teorettismetodologisena viitekehys on tulkitseva fenomenologinen analyysi (IPA).

Tutkimuksen tuloksissa asunnottomuus määrittyi raskaana kokemuksena ja osattomuutena. Asumisyksiköistä on saatu tukea, mutta niihin liittyy myös negatiivisia kokemuksia. Itsenäisen vuokra-asunnon saaminen tukee päihderiippuvuudesta kuntoutumista ja lisää hyvinvointia. Asunnottomuus heikentää sosiaalisia suhteita. Asunnottomuuden aikaiset ystävyysuhteet liittyvät usein päihteidenkäyttöön ja päätöksistä katkaista suhteet voi seurata yksinäisyyttä. Yksinäisyys koetaan negatiivisena olosuhteena, johon liittyy tyhjyyden tunteita. Yksinäisyys voidaan kiistää tai yksilö voi kokea sen luonnolliseksi osaksi elämänhistoriaansa. Uusien ihmissuhteiden solmiminen koetaan hankalaksi. Asunnon saaminen parantaa lähisuhteita ja lähisukulaiset ovat merkittävin avun ja tuen lähde.

Asunnottomuutta kokiessaan ihmisellä ei ole mahdollisuuksia rakentaa itselleen arkea ja elämänpiiriä, jossa osallisuus ja hyvinvointi voivat toteutua. Asunnottomuus kaventaa mahdollisuuksia tehdä omaa elämää koskevia valintoja, ja sillä on pitkäkestoisia vaikutuksia yksilön hyvinvointiin. Itselle sopivaksi koettu vuokra-asunto on uudenlaisen arjen kivijalka. Asumisen turvaaminen ei kuitenkaan yksinään riitä hyvinvoinnin ja osallisuuden lähteeksi. Marginalisoitu asema, johon liittyy köyhyyttä ja yksinäisyyttä voi jatkua myös asunnon saamisen jälkeen. Osallisuutta lisäävät mahdollisuudet osallistua itse valittuihin toimintoihin, esimerkiksi vertaistukiryhmiin. Tarvitaan lisää tutkimusta siitä, kuinka aiemmin asunnottomuutta kokeneiden ja sittemmin itsenäiseen asumiseen siirtyneiden yksilöiden elämässä ilmeneviä hyvinvoinnin vajeita voidaan lievittää. Tällainen tieto ja siihen nojaavat politiikkatoimet ovat tärkeitä myös yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vähentämisen näkökulmasta.

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Asunnottomuus ja asunnottomien palvelujärjestelmä Suomessa	8
3	Keskeiset käsitteet ja aikaisempi tutkimus	12
3.1	Asumispolut	12
3.2	Marginalisaatio	13
3.3	Osallisuus ja hyvinvointi	14
3.4	Sosiaaliset suhteet ja yksinäisyys	17
3.5	Aiempi tutkimus	18
4	Tutkimustehtävä, -menetelmä ja -aineisto	23
4.1	Tutkimuskysymykset	23
4.2	Tulkitseva fenomenologinen analyysi	24
4.3	Aineiston keruu	25
4.4	Tutkimuksen eettisyys ja tutkijan positio	28
4.5	Aineiston analyysiprosessi	29
5	Tulokset	32
5.1	Asunnottomuuteen, asunnon saamiseen ja palvelujärjestelmään liittyneet kokemukset	33
5.1.1	<i>Et mulla ei ollut mitään paikkaa</i> – asunnottomuus läpitunkevana, negatiivisena olosuhteena	34
5.1.2	<i>Oli alkoholiongelma, aika paha</i> – päihdeongelmien vaikutukset asunnottomuuteen	35
5.1.3	<i>Ois halunnut vaan pois sieltä</i> – kokemukset asumisyksiköistä ja palvelujärjestelmästä	37
5.1.4	<i>Tässä se on minun lopullinen paikka</i> – nykyinen asuminen elämän kivijalkana	40
5.2	Ihmissuhteille annetut merkitykset koetun asunnottomuuden aikana ja nykyhetkessä	42
5.2.1	<i>En enää jaksanut sellaista porukkaa ja sitä sen kaltaista elämää</i> – päihteisiin liittyneet kaverisuhteet	42
5.2.2	<i>Oli tullu jo ero siitä</i> – päättyneet parisuhteet	45
5.2.3	<i>Paljon on kavereita ja hyviä ystäviä on kuollu</i> – menetetyt ystävät	45
5.2.4	<i>Nyt on kyllä kaikki ihan hyvin näiden lasten kanssa</i> – etäänntyneet, korjaantuneet ja säilyneet perhe- ja ystävyysuhteet	47
5.2.5	<i>Ku on eläny sillee parisuhteessa niin kyl mä sitä kaipaen</i> – toiveet ja kokemukset parisuhteista	50
5.3	Yksinäisyydelle annetut merkitykset	51
5.3.1	<i>En minä yksin, yksinäinen ole</i> – yksinäisyyden kokemusten kiistäminen	52
5.3.2	<i>Sellasta yksinäisyyden tai tyhjyyden tunnetta</i> – yksinäisyyden kokemukset arjessa	53
5.3.3	<i>Aika vaikee on täällä tutustua ihmisiin</i> – yksinäisyys seurauksena uusien ihmissuhteiden solmimisen hankaluudesta	56
5.3.4	<i>Pikkuikäni minä oon ollu semmonen yksineläjä</i> – yksinäisyys elämänhistoriassa	58
5.4	Arki, hyvinvointi ja osallisuus	60
5.4.1	<i>On vaan jumiutunut sellaseen olemiseen</i> – arjen rutiinit	60
5.4.2	<i>Onhan sitä niitä haaveita ollu</i> – pienet haaveet	63
5.4.3	<i>Ainaki sen työpaikan nyt jos sais</i> – toiveet työpaikasta	64
5.4.4	<i>Se on kyllä ollu hyvä semmonen, jutteluporukka</i> – osallistuminen ohjattuun toimintaan ja ryhmiin	65
6	Pohdinta ja johtopäätökset	69
	Lähteet	75
	Liitteet	84
	Liite 1: Suostumuslomake	84
	Liite 2: Tiedote osallistumisesta	85
	Liite 3: Haastattelurunko	86

Taulukot

Taulukko 1 Tutkimuskysymysten ajallinen ulottuvuus ja kysymyksiin linkittyvät keskeiset käsitteet	23
Taulukko 2 Esimerkki aineiston analyysin toteuttamisesta	30
Taulukko 3 Aineiston analyysin katto- ja alateemat	32

Kuviot

Kuvio 1 Temaattinen kartta 1. tutkimuskysymykseen vastaavista tuloksista	33
Kuvio 2 Temaattinen kartta 2. tutkimuskysymykseen vastaavista tuloksista ihmissuhteiden osalta	42
Kuvio 3 Temaattinen kartta 2. tutkimuskysymykseen vastaavista tuloksista yksinäisyyden osalta	51
Kuvio 4 Temaattinen kartta 3. tutkimuskysymykseen vastaavista tuloksista	60

1 Johdanto

Helsingin Sanomien asunnottomuutta käsitellyt artikkeli muutaman vuoden takaa (Kangasluoma 2020) jäi vahvasti mieleeni. Siinä haastateltu nainen kertoi Hietaniemenkadun palvelukeskuksessa vierailleelle toimittajalle haaveistaan: ”Pääsen ehkä Pitäjänmäelle asumaan. Toivon että sopeutuisin sinne. [– –] Yritän saada pienen akvaarion”. Tämä haave pienestä akvaariosta tuo konkreettisesti esiin, että kaikilla ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia päättää omasta elämästään. Lisäksi sitaatissa näkyy haaveiden pienentyminen haastavissa elämäntilanteissa, mikä nousi esiin myös toteuttamissani haastatteluissa.

Tutkielmani aiheena ovat asunnottomuutta aiemmin kokeneiden henkilöiden, jotka nykyisellään asuvat niin sanotuissa hajasijoitetuissa vuokra-asunnoissa, kokemukset hyvinvoinnista, sosiaalisista suhteista, osallisuudesta ja yksinäisyydestä. Tutkielmaan haastattelemani henkilöt edustavat väestöryhmää, jonka hyvinvoinnista tarvitaan lisää tutkimusta. Tavoitteeni on tuottaa uutta tietoa suomalaisen asunnottomuuden tutkimukseen itsenäiseen asumiseen koetun asunnottomuuden jälkeen siirtyneiden henkilöiden näkökulmista. Yhteiskunnallisen taustan tutkimukselle tarjoaa suomalainen asunnottomuuden vähentämiseen tähtäävä politiikka.

Asunnottomuus on ollut jo pitkään ajankohtainen tema poliittisessa päätöksenteossa. Helsingin viimeisimmän kaupunkistrategian tavoitteena on asunnottomuuden poistaminen vuoteen 2025 mennessä (Helsingin kaupunki 2021). Pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmassa tavoitteena on puolestaan puolittaa asunnottomuus vaalikauden aikana ja poistaa asunnottomuus vuoteen 2027 mennessä (Valtioneuvosto 2019). Asunnottomuus ja marginalisaatio ovat myös eriarvoisuuden ytimessä, ja siten sosiaalipolitiikan tieteenalan avainkysymyksiä. Juho Saaren mukaan huono-osaiset ovat muukalaisia keskuudessamme (2015, 15). Pitkäaikaisasunnottomuus on huono-osaisuuden ydintä, ja äärimmäistä huono-osaisuutta voidaan tutkia analysoimalla asunnottomuutta perustavanlaatuisena resurssivajeena (mts. 16, 22).

Tutkielmani liittyy Y-Säätiön kolmivuotiseen (2020–2022) Yksi meistä - kehittämishankkeeseen, jonka kohderyhmänä ovat säätiön omistamissa asunnoissa asuvat, yksinäisyyttä kokevat henkilöt. Y-Säätiö on voittoa tavoittelematon toimija, joka perustettiin vuonna 1985 poistamaan asunnottomuutta. Säätiö tarjoaa kohtuuhintaista asumista ja pyrkii edistämään asunnoissaan asuvien hyvinvointia. Lisäksi säätiöllä on kehittämis- ja

hanketoimintaa. (Y-Säätiö 2022b; Y-Säätiö 2022c.) Säätiö on Suomen neljänneksi suurin vuokranantaja ja sillä on yli 18 000 vuokra-asuntoa. Asunnoista noin 7500 on suunnattu erityisryhmille ja noin 10 800 on kohtuuhintaisia ARA-vuokra-asuntoja. (Y-Säätiö 2022d.)

Yksi meistä -hankkeen toteutuspaikkakunnat ovat Helsinki ja Lahti. Hankkeessa työskentelee kolme työntekijää Y-Säätiöstä ja lisäksi mukana on useita järjestöjä ja niiden työntekijöitä. Mukana olevat järjestöt ovat jälleenvuokranneet asiakkailleen Y-Säätiöltä vuokraamiaan asuntoja. (Granfelt 2022, 26.) Hanke on toteutettu kolmen vuoden 100 %:n projektirahoituksella, jonka on myöntänyt Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA). Y-Säätiön verkkosivuilla kuvataan hankkeen sisältöä:

Hankkeen työntekijät tapaavat yksinäisyyttä kokevia ja suunnittelevat heidän kanssaan mielekästä tekemistä. Työntekijät tutustuvat erilaisiin toimintoihin ja harrastuksiin sekä tukevat näihin kiinnittymisessä. Hankkeeseen on ohjautunut ihmisiä hankkeen järjestämän postikorttikampanjan, yhteistyöverkoston sekä muiden sosiaali- ja terveysalan toimijoiden kautta. (Y-Säätiö, 2022a.)

Hankkeen tavoitteena on auttaa osallistujia saamaan osallisuuden kokemuksia sekä löytämään uusia toiminnan mahdollisuuksia. Hanketyötä tehdään sekä yhteisöllisesti että hanketyöntekijöiden ja osallistujien kahdenkeskeisinä tapaamisina. (Granfelt 2022, 26.) Jalkautuvaa työtä on tehty muun muassa yhteisillä kävelyillä, tutustumalla erilaisiin yhteistyökumppaneiden toimintoihin, käymällä kirjastossa ja kahviloissa sekä myös kotikäynneillä asukkaiden luona (Granfelt 2022, 27–28). Hankkeessa yksinäisyys nähdään yhteiskunnallisena ongelmana:

On tärkeää tunnistaa yksinäisyys yksilöllisten tragedioiden sijaan yhteiskuntapoliittiseksi teemaksi. Tunnistaminen mahdollistaa ja velvoittaa yhteiskunnan eri toimijoita toimimaan aktiivisesti yksinäisyyttä vastaan.

Yksinäisyys ei ole yksilön ominaisuus, vaan yksinäisyyttä syntyy suhteessa muuhun yhteiskuntaan ja sen jakoihin. (Y-Säätiö, 2022a.)

Ymmärrän hankkeen tavoin yksinäisyyden rakenteellisena ja yhteiskuntapoliittisena kysymyksenä, ja tutkielmani tavoitteena on asunnottomuutta kokeneiden kokemuksia kuvaamalla tehdä näkyväksi rakenteellisten tekijöiden vaikutusta yksilöiden elämään. Tutkielmassa tarkastelen, millaisina osallisuus ja hyvinvointi näyttäytyvät aiemmin asunnottomuutta kokeneiden arjessa, kun asumismuotona on niin sanottu hajasijoitettu vuokra-asunto ja asukkaat eivät ole enää kiinteästi asunnottomuuteen liittyvän palvelujärjestelmän piirissä.

Tutkielmani on laadullinen tutkimus, minkä aineiston keräsin puolistrukturoiduin teemahaastatteluin. Teoreettismetodologiseksi viitekehyykseksi valitsin tulkitsevan fenomenologisen analyysin (Interpretative Phenomenological Analysis, IPA), joka on kokemusten ja merkittävien elämäntapahtumien tutkimiseen soveltuva laadullinen menetelmä. Teoreettisen viitekehyyksen perustan muodostavat asumispolkujen, marginalisaation, osallisuuden, hyvinvoinnin, sosiaalisten suhteiden ja yksinäisyyden käsitteet.

Tutkielmaa tehdessäni minua puhutteli suuresti seuraava lainaus Granfeltilta (2004): ”*sosiaalityön tutkimus näivetty, mikäli sillä ei ole välitöntä yhteyttä ihmisten kokemuksiin* (mts. 134).” Yhteiskuntapolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksessa voidaan tarkastella samoja ilmiöitä hieman eri näkökulmista, ja ajattelen, että sama näivettyminen voi uhata myös yhteiskuntapolitiikan tieteenalan tutkimusta, jos yhteys yksilöiden kokemuksiin menetetään. Siksi tunnen suurta kiitollisuutta kaikkia haastateltaviani kohtaan, jotka kertoivat kokemuksistaan, sillä ilman heitä tätä tutkielmaa ei olisi.

Seuraavassa luvussa käsittelen tutkimuksen yhteiskunnallista kontekstia suomalaisen asunnottomuuden ja asunnottomien palvelujärjestelmän osalta. Tämän jälkeen käyn läpi tutkielman keskeiset käsitteet sekä aiempaa tutkimusta. Luvussa neljä esittelen tutkimustehtävän, menetelmät sekä tutkielman eettiset näkökulmat. Luku viisi sisältää teemoittain eriteltyt tulokset. Viimeisenä on pohdintaluku, jossa teen yhteenvetoa tuloksista ja pohdin teemojen välisiä suhteita, tutkielman rajoituksia, jatkotutkimuksen tarpeita ja tulosten yhteiskunnallista merkitystä.

2 Asunnottomuus ja asunnottomien palvelujärjestelmä Suomessa

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA tuottaa Suomen ainoaa aikasarjaa asunnottomuudesta (Saari 2015, 158). ARA:n mukaan vuonna 2021 asunnottomien määrän laskeva trendi jatkui. Yksin eläviä asunnottomia oli koko Suomessa 3948, joka oli 393 henkilöä edellisvuotta vähemmän. Myös pitkäaikaisasunnottomien määrä väheni edelliseen vuoteen verrattuna – heitä oli koko maassa 1318 ja määrä väheni 80 henkilöllä. (ARA 2022, 4.) Asunnottomien määrä Suomessa on ylipäänsä vuosien mittaan vähentynyt merkittävästi, sillä 1980-luvun puolivälissä Suomessa oli arviolta 20 000 asunnotonta (Tainio & Fredriksson 2009, 182). ARA:n (2022, 28) tilastoinnissa asunnottomuus määritellään seuraavasti:

Asunnottomiksi määritellään ihmiset, joilla ei ole omaa asuntoa (vuokra- tai omistusasuntoa) ja jotka elävät: 1. ulkona, porrashuoneissa, ns. ensisuojoissa, 2. asuntoloissa tai majoitusliikkeissä, 3. huoltokotityyppisissä asumispalveluyksiköissä, kuntouttavissa yksiköissä, sairaaloissa tai muissa laitoksissa ja 4. tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asunnon puutteen vuoksi.

Granfeltin (1998) mukaan asunnottomuus voi olla absoluuttista tai suhteellista.

Absoluuttiseen asunnottomuuteen lukeutuu ulkona, porrashuoneissa ja ensisuojoissa asuminen. Suhteellinen asunnottomuus puolestaan on vähemmän näkyvää, siihen voidaan lukea esimerkiksi asuntoloissa, hoitokodeissa ja tuttavien luona tapahtuvaa asumista. (Mts. 54–55.)

Asunnottomuutta voidaan lähestyä rakenteellisena tai psykososiaalisena ilmiönä.

Rakenteellinen lähestymistapa painottaa eriarvoisuutta juurisyyinä asunnottomuuteen, jolloin keskiössä on köyhyys ja kohtuuhintaisten asuntojen riittämättömyys. Psykososiaalinen lähestymistapa puolestaan keskittyy yksilöihin ja heidän elämäntilanteisiinsa. Psykososiaalista suuntausta on arvosteltu liiallisesta keskittymisestä yksilöihin, rakenteellista puolestaan yksilöiden kokemusten huomioita jättämisestä. Näin ollen asunnottomuuden monitahoisuus tulee parhaiten näkyväksi, kun molemmat näkökulmat otetaan huomioon. (Granfelt 1998, 49–50.) Granfeltin (2015, 31) mukaan asunto liittyy kiinteästi myös elämän mahdollisuuksiin ja arvokkuuden kokemukseen:

Asunnottomuutta voi tarkastella osana kokonaiselämäntilannetta, jolloin asunto on perusta muiden ongelmien käsittelylle ja vaikeuksien hallinnalle. Asunnon menettämistä voi seurata elämäntilanteiden hallinnan menetys [–] Asunnottomana joutuu olemaan toisten varassa, toisten armoilla. Oman tilan hallinta on itsemääräämisen perusta ja siksi asunnottomuus on niin nöyryyttävä tila.

Ilkka Taipaleen (1982, 47–49) mukaan asunnottomuuden käsite voidaan ymmärtää monella tavalla. Hän tuo esiin, että asunnottomatkin asuvat jossain. Kodittomuuden hän puolestaan määrittelee asunnottomuudeksi, joka sisältää irrallisuutta ja juurettomuutta. Granfeltin (1998) mukaan asunnottomuuden käsite on kuitenkin omaksuttu suomalaiseen keskusteluun voimakkaammin kuin kodittomuuden käsite. Hän jakaa kodittomuuden kolmeen ulottuvuuteen: asumiseen, suhteisiin ja sisäiseen maailmaan. (Mts. 45–47.) Asunto on yksityinen tila, josta yksilö saa itse määrätä. Koti puolestaan linkittyy tunteisiin. Asunnottomuudessa ei ole kyse ainoastaan asunnon puutteesta, vaan myös kodittomuudesta, joka on luonteeltaan emotionaalista. (Saari 2015, 22.) Asunnottomuus voidaan tulkita tilaan ja paikkaan linkittyvänä, siinä missä kodittomuus on tunteena subjektiivinen (ks. Sunikka 2016, 5). Lisäksi asumiseen liittyy runsaasti merkityksiä, sillä koti on paitsi konkreettinen yksityinen tila, myös sosiaalisten suhteiden tapahtumapaikka (Clapham 2005, 153). Koti voidaan määritellä ontologisen turvallisuuden lähteeksi, jossa toteutuvat pysyvyys, päivittäiset rutiinit ja vapaus tehdä omaa elämää koskevia valintoja. Lisäksi koti tarjoaa perustan yksilöllisen identiteetin muodostamiselle. (Dupuis & Thorns 1998, 29.)

Suomessa on 2000-luvulla tehty merkittävää monitoimijaista, päämäärätietoista työtä asunnottomuuden vähentämiseksi valtion, kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyönä (ks. esim. Pleace ym. 2015, 17). Tämän yhteistyön keskiössä ovat olleet valtakunnalliset pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämistä tavoitelleet toimenpideohjelmat PAAVO I ja PAAVO II. Asunto ensin -periaate vakiintui suomalaiseen asunnottomuuden vastaiseen työhön näiden ohjelmien aikana (Pitkänen ym. 2019, 9). PAAVO I -ohjelmassa tavoitteena oli puolittaa pitkäaikaisasunnottomuuden määrä hallituskaudella 2008–2011. Mukana olleiden suurimpien kuntien kanssa tehtiin aiesopimukset toteutettavista toimista. (Kettunen 2013, 562.) PAAVO I -ohjelman keskeisin muutos oli, että merkittävä määrä asuntoloita muunnettiin perusparannuksilla vuokra-asumiseen perustuviksi asumisyksiköiksi, joissa asutaan omassa asunnossa (Pitkänen ym. 2019, 9, 55). Muutosten seurauksena pääkaupunkiseudulle syntyi suuria asumisyksiköitä (mts. 17). Ohjelman myötä syntyneet asunnot ovat pieniä yksiöitä ja kaksioita, joissa on oma keittonurkkaus ja kylpyhuone (Kettunen 2013, 566). PAAVO II -ohjelma toteutettiin vuosina 2012–2015 (Pleace ym. 2015, 17). Siinä keskityttiin enemmän asunnottomuuden ehkäisemiseen, asumisneuvontaan sekä monialaisen tuen kehittämiseen (Pitkänen ym. 2019, 55; Pleace ym. 2015, 20). PAAVO II -ohjelmaa seurasi kolmantena toimenpideohjelmana AUNE, jonka keskiössä oli asumisen tuen kehittäminen asumisneuvojien ja kokemusasiantuntijoiden avulla (Pitkänen ym. 2019, 55).

Ohjelmat onnistuivat vähentämään pitkäaikaisasunnottomuutta (Pleace ym. 2015, 3). Näiden kolmen ohjelman aikana asunnottomille on rakennettu tai hankittu yhteensä noin 7500 asuntoa (Pitkänen ym. 2019, 55). Kyseessä on kansainvälisestikin tunnustettu onnistuminen, ja suomalainen sovellus Asunto ensin -mallista on saanut paljon huomiota ja tunnustusta (Pleace ym. 2015, 35).

Asunto ensin -mallin on sanottu olevan tehokas tapa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen (Busch-Geertsema 2013, 14). Nimensä mukaisesti siinä asunto nähdään ensisijaisena vastauksena asunnottomuuteen, eikä asunnon saamiselle aseteta ehtoja. Malli poikkeaa asunnottomien asumiseen sovelletuista porrastetuista (staircase model) lähestymistavoista, joissa asunnottomuutta kokeneilta odotetaan päihitteettömyyttä, minkä seurauksena mahdollistuu vähittäinen eteneminen kohti itsenäistä asumista (Busch-Geertsema 2013, 79). Porrastettujen lähestymistapojen toteutukset ovat vaihtelevia, mutta niitä kaikkia yhdistää ajatus päihitteettömyydestä ja palveluihin sitoutumisesta itsenäisemmän asumisen ehtoina (Parker 2020, 2). Portaikkomallia noudattavissa asumisyksiköissä yksilö etenee siis kohti ”normaaliksi” käsitettyä asumista askelma kerrallaan, mutta hänet voidaan palauttaa alemmalle askelmalle tai hylätä kokonaan asumisen piiristä, jos päihitteettömyys ja toimintatapaan sitoutuminen eivät toteudu odotetusti (Johnsen & Teixeira 2010, 4).

Asunto ensin -mallissa asukkaille ei puolestaan aseteta ehtoja esimerkiksi päihitteettömyydestä ennen asunnon saamista tai asumisen aikana, ja asukkaat saavat itse päättää mitä palveluja he haluavat vastaanottaa (Pleace ym. 2015, 59). Mallin alkuperäinen sovellus perustuu niin sanottuun hajasijoitettuun asumiseen, (scattered housing), jossa asunnot ovat tavallisia vuokra-asuntoja (McNaughton Nicholls & Atherton 2011, 772). Toimintatavan aloitti Pathways to Housing -niminen organisaatio New Yorkissa, ja sen avulla on puututtu erityisesti pitkäaikaisasunnottomuuteen, johon liittyy samanaikaisia päihde- ja mielenterveysongelmia. Alkuperäisen asunto ensin -mallin tavoitteena on tarjota asunnottomille mahdollisuus pysyvään ja itsenäiseen vuokra-asumiseen hajasijoitetussa asunnossa mahdollisimman nopeasti. (Busch-Geertsema 2013, 14.) Mallin mukaan pelkkä asunnon tarjoaminen ei yksinään riitä, vaan asunnon saaneille tulee tarjota myös apua ja tukea (mts. 79). McNaughton Nichollsin ja Athertonin (2011, 775) mukaan asunto ensin -malli voi olla erityisen hyödyllinen moniongelmaisia asunnottomia autettaessa. Heidän mukaansa malli ei ole täydellinen ratkaisu, mutta se haastaa käsitykset siitä keille tavanomainen asuminen on mahdollista (mt). Myös Busch-Geertseman (2005, 218) mukaan tutkimukset osoittavat, että

tavanomaista asumista voitaisiin tarjota asunto ensin -mallin mukaisena oletettua useammin jopa marginalisoidussa asemassa oleville pitkäaikaisasunnottomille.

Suomeen asunto ensin -periaate omaksuttiin ilman tietoa amerikkalaisesta Housing First - lähestymistavasta (Kaakinen 2013, 16). Suomessa asunto ensin -malli on toteutunut enimmäkseen melko suurissa tuetun asumisen yksiköissä hajasijoitetun asumisen sijaan (Kettunen 2013, 566). Asumisyksiköissä toteutettua tuettua asumista on Suomessa kutsuttu asunto ensin -mallin mukaiseksi, vaikka Yhdysvalloissa mallissa keskeistä on hajasijoitettu asuminen (ks. esim. McNaughton Nicholls & Atherton 2011, 772). Suomalainen malli poikkeaa monin tavoin amerikkalaisesta. Erilaisia asunto ensin -malleja luokitellut Pleace (2012, 25) on kuvannut Suomessa PAAVO I -ohjelmassa toteutettua mallia yhteisöllinen asunto ensin -malliksi (Communal Housing First, CHF).

Nykyään suomalaisessa asunnottomien palvelujärjestelmässä asumismuotoina on käytössä sekä portaikkomallin että asunto ensin -mallin mukaisia asumisyksiköitä. Huolimatta siitä, kumpaa mallia yksikössä noudatetaan, toiminnan tulisi olla asukaslähtöistä ja saatavilla olla riittävästi erilaisia asumisen ja tuen vaihtoehtoja. (Kivelä & Leppo 2016, 15–16.)

Nykyisellään nämä ehdot eivät kuitenkaan täysin toteudu. Riikka Perälä (2018, 31) havaitsi, että asunto ensin -mallin asumisyksiköiden asukkailla oli vaikeuksia saada tarvitsemiaan palveluja muualta palvelujärjestelmästä. Lisäksi asunto ensin -mallin suurista asumisyksiköistä voi muodostua asuinympäristöjä, joissa päihteidenkäytön vähentäminen on erittäin haastavaa (Kettunen 2013, 568). Lars Benjaminsenin (2013, 7) mukaan suurissa asunto ensin -yksiköissä saattaa ilmetä myös asukkaiden välisiä riitatilanteita. Moni suomalaisista suurista asunto ensin -mallin asumisyksiköistä syntyi PAAVO I -ohjelman aikana samoihin tiloihin, missä aiemmin toimi asunnottomille tarkoitettu asuntola, ja suuria asunto ensin -yksiköitä onkin kritisoitu laitospaisuudesta (Kettunen 2013, 567). Toisaalta PAAVO I -ohjelmassa onnistuttiin tarjoamaan pysyvä asunto monille päihteitä käyttäville asunnottomuutta kohdanneille (mts. 569).

Tähän tutkielmaan haastattelemistani henkilöistä lähes kaikilla oli kokemusta asumisyksiköissä asumisesta. Osa kokemuksista ajoittui aikaan ennen kuin asunto ensin -malli oli omaksuttu suomalaiseen palvelujärjestelmään, mutta ne tarjoavat silti lisää tietoa asumisyksiköistä itsenäiseen hajasijoitettuun asumiseen siirtyneiden yksilöiden kokemuksista ja asumistoiveista. Kettusen (2013, 568) mukaan asunto ensin -mallia noudattavista asumisyksiköistä on vähäisessä määrin kuntouduttu itsenäiseen hajasijoitettuun asumiseen.

3 Keskeiset käsitteet ja aikaisempi tutkimus

Tutkielmassa keskeisiä ovat asumispolkujen, marginalisaation, osallisuuden ja hyvinvoinnin sekä sosiaalisten suhteiden ja yksinäisyyden käsitteet. Haastatteluja suunniteltaessa ja toteuttaessa kiinnostukseni kohteena olivat erityisesti asunnottomuutta kokeneiden sosiaaliset suhteet ja yksinäisyyden kokemukset. Aineiston analyysivaiheessa merkittäviksi teemoiksi nousivat edellä mainittujen lisäksi haastateltavien kokemukset asunnon saamisesta, asunnottomien palvelujärjestelmästä ja nykyisestä arjesta. Näiden teemojen myötä myös hyvinvoinnin ja osallisuuden käsitteet muodostuivat olennaisiksi. Osa keskeisistä käsitteistä muotoutui siis ennen aineiston keruuta ja osa aineistolähtöisesti.

Seuraavissa alaluvuissa määrittelen nämä käsitteet. Aluksi esiteltävät asumispolkujen ja marginalisaation käsitteet taustoittavat tutkielman kontekstia. Tämän jälkeen käsittelen osallisuutta, hyvinvointia, sosiaalisia suhteita ja yksinäisyyttä. Näistä tärkeimmäksi käsitteeksi nousee hyvinvointi, sillä hahmotan osallisuuden ja sosiaaliset suhteet hyvinvoinnin osatekijöiksi. Viimeisessä alaluvussa esittelen tutkielmani kannalta keskeistä asunnottomuutta kokeneisiin liittyvää aiempaa tutkimusta.

3.1 Asumispolut

Tutkielmassani olen kiinnostunut elämän käännekohtiin linkittyvistä kokemuksista, jotka liittyvät siirtymiin ja muutoksiin asumisessa. Näitä siirtymiä tarkastellessani hyödynnän asumispolkujen käsitettä. Deborah Padgettin (2007, 1926) mukaan asunnottomuuden jälkeistä asunnon saamista tutkittaessa ei yleensä ole käsitelty muutoksen fenomenologista, kokemuksellista ulottuvuutta, ja asunnottomuuden monimuotoisuus tulisi tunnistaa paremmin. Tutkielmassani olen pyrkinyt tekemään näkyväksi näitä asunnottomuuteen liittyvien kokemusten monia ilmenemismuotoja. Myös Clapham (2005, 210–211) peräänkuuluttaa tarvetta kokonaisvaltaisemmalle tutkimukselle, jossa yhdistyvät rakenteelliset tekijät sekä asunnottomuutta kokeneiden omat kokemukset.

Clapham (2005, 27) on käyttänyt asumispolun käsitettä kuvaamaan asumisen dynaamista ja muuttuvaa luonnetta yksilön elämän aikana. Asumispolulla yksilö kohtaa hetkiä, joiden seurauksena asuminen muuttuu. Polun metaforan kannalta nämä muutokset voidaan käsittää risteyskohtina ja suunnanmuutoksina yksilön elämässä. Asunnottomuus on sen kohtaavalle yksilölle perustavanlaatuinen risteyskohta. (Clapham 2003, 126.) Asunnottomuus voi kuitenkin olla vain yksi osa yksilön asumispolkua, ja asumispolun käsitteen avulla voidaan

ymmärtää asunnottomuuden syitä ja kokemukseen vaikuttaneita tekijöitä (Clapham 2005, 206). Lisäksi käsitteen avulla voidaan lisätä ymmärrystä siitä, kuinka ja missä kohtaa asumispolkua asunnottomuutta voidaan parhaiten ehkäistä (Clapham 2003, 126, ks. myös Somerville 2013).

Yhteiskuntatieteissä toisena vertauskuvana asumiselle on käytetty asumisuran käsitettä. Polun käsite on kuitenkin uraa parempi, sillä se tavoittaa paremmin yksilölliset tilanteet – polku voi johtaa asunnottomuuteen, mutta myös pois asunnottomuudesta. (Chamberlain & Johnson 2013, 61.) Asumispolku tavoittaa käsitteenä uraa paremmin myös yksilöiden erilaisuuden. Toisaalta se ei kuitenkaan ole vapaa asumiseen kulttuurissa liitetystä normatiivisuudesta, sillä asunnottomuus poikkeaa aina normaaliksi käsitetyistä asumispolusta (Juhila, Jolanki & Vilkkio 2016, 14–18). Polkumetaforaa onkin tarkasteltu myös kriittisesti. Käsitettä on arvosteltu epäselvyydestä (Somerville 2013, 385) sekä yksilöllisten valintojen liiallisesta korostamisesta, jolloin asunnottomuus saatetaan nähdä liiaksi seurauksena yksilön omista valinnoista (Juhila ym. 2016, 19).

Asumispolun käsitteen avulla jäseniän haastatteluissa esiin tulleita kokemuksia siirtymistä ja risteyskohdista asumisessa, kun asunnottomuuteen johtaneilta poluilta on erilaisia reittejä pitkin saavuttu nykyiseen itsenäiseen hajasijoitettuun vuokra-asumiseen.

3.2 Marginalisaatio

Asunnottomat henkilöt, joilla on myös päihdeongelma, ovat yksi yhteiskunnallisesti marginalisoiduimmista ryhmistä (Neale & Stevenson 2015, 475). Marginalisaation käsitteen lisäksi myös huono-osaisuuden tai syrjäytymisen käsitteitä voidaan käyttää jäsenyyksinä asunnottomuuteen liittyvästä yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta. Välttääkseni leimaavaa käsitteiden käyttöä päätin kuitenkin käyttää tutkielmassani marginalisaation käsitettä.

Myös Granfelt (1998) on käyttänyt marginalisaation käsitettä syrjäytymisen käsitteen sijaan. Hänen mukaansa marginalisaation käsite huomioi paremmin ”*eksistentiaaliset ja psykologiset kysymykset, jotka liittyvät sivullisuuden, erilaisuuden ja toiseuden tematiikkaan – kokemukselliseen ulkopuolisuuteen.*” (Mts. 42.) Hänen mukaansa marginalisaatio voidaan myös ymmärtää syrjäytymistä laajempänä käsitteenä, joka sopii kokemuksista ja merkityksistä kiinnostuneeseen laadulliseen tutkimukseen (mts. 80). Lisäksi Granfelt (1998, 45) korostaa tutkijan vastuuta käsitteiden valinnassa – leimaavat käsitteet voivat olla haitallisia ja ruokkia stereotyyppioita haastatelluista ihmisistä. Saari (2015, 239) on puolestaan

arvostellut syrjäytymisen käsitettä siitä, että kyseessä on ulkopuolelta muodostettu kategoria, joka ei tavoita ”syrjäytyneiksi” käsitettyjen ihmisten omaa kokemusta itsestään, vaan jota käyttävät viranomaiset ja tutkijat.

Käsittelen kuitenkin lyhyesti myös syrjäytymisen käsitettä, sillä syrjäytymisen ja marginalisaation käsitteet liittyvät kiinteästi toisiinsa. Suomessa syrjäytyminen on nähty tapahtumankulkuna, jossa yksilö menettää otteen elämästään (Granfelt 1998, 78).

Syrjäytymisen käsite omaksuttiin osaksi suomalaista keskustelua 1970-luvulla, ja se vakiintui käyttöön sekä Suomessa että muualla Euroopassa (Saari 2015, 238). Granfeltin (1998, 79) mukaan syrjäytymisen käsitteen sisältö on helppo ymmärtää, koska siinä on kyse seuraavista: ”*joutua syrjään, olla tarpeeton, tuntee itsensä ulkopuoliseksi, jäädä vaille ja osattomaksi*”.

Tuula Helne (2002) on syrjäytymistä määriteltessään tarkastellut marginalisaation ja eksklusion käsitteellisiä eroja (mts. 172). Hänen mukaansa suomen kielessä tai suomalaisen tieteen parissa ei juurikaan ole tuotu esiin sanojen ”*marginalisation*” ja ”*exclusion*” välillä vallitsevaa käsitteellistä eroa (mts. 171). Marginalisaatio, latinaksi ”*margo*”, voidaan tulkita reunalla tai ulkorajalla olemiseksi. Eksklusio, latinaksi ”*excludo*”, puolestaan viittaa ulostyöntämiseen, tai ulkona pitämiseen. (Helne 2002, 172.) Vaikka näillä kahdella käsitteellä on yhtäläisyyksiä, niiden välillä vallitsee hänen mukaansa kuitenkin käsitteellinen ero: ”*Jos joku on reunalla, hän on vielä sisällä, keskustan liepeillä. Marginaalisten ihmisten sijaintia on kuvattu ulkopuolisuudeksi sisäpuolella.*” (mts. 174). Toisaalta Helnen (2002, 176) mukaan eksklusiota ja marginaalisuutta ei kuitenkaan tosiasiallisesti voida kokonaan erottaa toisistaan, sillä suhteessa yhteiskuntaan: ”*poissulkeva, tuskallinen tai nöyryyttäväkin suhde on suhde*”. Tämä Helnen ajatus resonoi tutkimustulosteni kanssa, sillä haastateltavani kuvasivat kokemuksiaan ja ajatuksiaan tavalla, josta välittyivät moninaiset kuulumisen ja kuulumattomuuden kokemukset marginalisoidussa asemassa.

3.3 Osallisuus ja hyvinvointi

Osallisuutta ja asunnottomuutta käsittelevässä tutkimuksessa haasteena on nähty, että osallisuuden käsitteellä ei ole yhtä vakiintunutta määritelmää, vaan se voidaan ymmärtää usealla eri tavalla. Käsitteen moniulotteisuus hankaloittaa osallisuutta käsittelevän tutkimuskirjallisuuden tulosten vertailua toisiinsa. Lisäksi osallisuutta tulisi ennemminkin tarkastella tutkittavan viiteryhmän resurssien ja valintojen kautta, sen sijaan, että osallisuus määritellään tutkijoiden toimesta osallistumiseksi tiettyihin ennalta nimettyihin toimintoihin. (Gaboardi, Santinello & Shinn 2021, 848.) Sama ilmiö on tunnistettu myös suomalaisessa

tutkimuksessa. Osallisuuden lisääminen on muodostunut keskeiseksi sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämistyön tavoitteeksi ja osallisuutta määriteltäessä keskitytään usein yksilön osallistamiseen ja velvollisuuksiin palvelujärjestelmässä (Jurvansuu, Kaskela & Tourunen 2021, 2–3). Esimerkiksi palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden sekä matalan kynnyksen on nähty edistävän osallisuutta (Leemann & Hämäläinen 2016, 590).

Vaikka osallisuuden käsitteelle ei ole tutkimuksen piirissä muodostunut yhtenäistä määritelmää, osallisuustutkimuksessa on kuitenkin tunnistettu käsitteen liittyvän keskeisesti osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksiin sekä toimijuuteen (Nordling & Rissanen 2020, 29). Osallisuus nähdään luonteeltaan muuttavana ja dynaamisena prosessina, joka lisää osallistumista yhteiskuntaan (Mäntyneva & Hiilamo 2018, 18). Leemannin ja Hämäläisen (2016, 590–591) mukaan suomalaisessa tutkimuksessa on korostettu osallisuuden kokemuksellisuutta. He määrittelevät osallisuuden ilmenevän yksilön elämässä tunneperäisenä kokemuksena, joka syntyy osallistumisesta ja johon liittyvät olennaisesti omaan elämään vaikuttaminen sekä tunne yhteisöihin ja yhteiskuntaan kuulumisesta.

Anna-Maria Isola tutkimusryhmineen (2017, 5) on tarkastellut osallisuutta sosiaalipoliittisten ja sosiaalipsykologisten tutkimustraditioiden valossa. He esittävät aikaisempaa tutkimusta soveltaen ehdotuksen osallisuuden viitekehykseksi, jossa:

Osallisuus ilmenee: 1) päätösvaltana omassa elämässä, mahdollisuutena säädellä olemisään ja tekemisiään sekä ymmärrettävänä, hallittavana ja ennakoitavana toimintaympäristönä; 2) vaikuttamisen prosesseissa, joissa pystyy vaikuttamaan itsen ulkopuolelle esimerkiksi ryhmissä, palveluissa, asuinympäristössä tai laajemmin yhteiskunnassa; 3) paikallisesti, kun pystyy panostamaan yhteiseen hyvään, osallistumaan merkityksellisyyden luomiseen ja kokemiseen sekä liittymään vastavuoroisiin sosiaalisiin suhteisiin.

He esittävät siis, että osallisuus voidaan hahmottaa osallisuutena omaan elämään, osallisuutena vaikuttamisprosesseihin ja paikallisena osallisuutena (mts. 23). Päivi Kivelä (2016) on puolestaan jäsentänyt osallisuuden eri ulottuvuuksia elämänlaadun, osallisuuden ja toimijuuden vahvistamisen hyvän kehän avulla. Kehä koostuu ihmisarvotekoista, osallisuudesta omassa elämässä, osallisuudesta yhteisössä ja osallisuudesta yhteiskunnassa. Ihmisarvotekoihin lukeutuu elämän ainutlaatuisuuden kunnioitus. Osallisuus omassa elämässä koostuu vapaudesta tehdä omaa elämää koskevia valintoja. Osallisuus yhteisössä kattaa kuulumisen kokemukset ja elämän kokemisen tarkoituksellisena. Osallisuuteen yhteiskunnassa puolestaan lukeutuu täysivaltaisen kansalaisuuden kokemus. (Mts. 32.) Osallisuus voidaan siis määritellä monin eri tavoin. Tässä tutkielmassa keskeistä on

kokemuksellinen osallisuus; arkiset mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämään ja osallistua merkityksellisiin kohtaamisiin lähisuhteissa ja -yhteisöissä.

Osallisuuden ja hyvinvoinnin käsitteet linkittyvät toisiinsa kiistattomasti, ja osallisuutta lisäävät teot lisäävät myös hyvinvointia. Isola ja kollegat (2017, 5) tiivistävät osallisuuden ja hyvinvoinnin välisen yhteyden seuraavasti:

Osallisuus on kuulumista sellaiseen kokonaisuuteen, jossa pystyy liittymään erilaisiin hyvinvoinnin lähteisiin ja elämän merkityksellisyyttä lisääviin vuorovaikutussuhteisiin. [– –] Hyvinvoinnin lähteet ovat aineellisia mahdollisuuksia, kuten kohtuullinen toimeentulo, asuminen, koulutus ja harrastustarvikkeet. Ne voivat olla aineettomia, kuten luottamus, turva ja luovuus ovat. Hyvinvoinnin lähteet voivat myös olla jotakin aineellisen ja aineettoman väliin sijoittuvaa kuten palvelut.

Hyvinvoinnin lähteiden jäsennyksenä voidaan käyttää myös Erik Allardtin tunnettua mallia hyvinvoinnin osatekijöistä. Allardtin (1976, 23) mukaan hyvinvoinnissa on kyse yksilöiden mahdollisuuksista täyttää olennaiset tarpeensa. Hän jakaa hyvinvoinnin osatekijät kolmeen luokkaan, joita ovat elintaso (Having), yhteisyyssuhteet (Loving) ja itsensä toteuttamisen muodot (Being) (mts. 38). Elintasaan kuuluvat tulot, asumistaso, työllisyys, koulutus ja terveys. Yhteisyyssuhteisiin kuuluvat paikallisyhteisyys, perheyhteisyys ja ystävyysuhteet. Itsensä toteuttamisen muotoihin lukeutuvat puolestaan arvonanto, korvaamattomuus, poliittiset resurssit ja mielenkiintoinen vapaa-ajan toiminta. Osatekijöitä kutsutaan hyvinvointiarvoiksi, sillä ne ovat sekä arvoja että resursseja yksilöiden tavoittellessa niiden täyttämistä. (Mts. 50–51.)

Hyvinvointiin ja yksilön täysivaltaisiin toiminnan mahdollisuuksiin elää hyvää elämää vaikuttaa myös yhteiskunnallinen eriarvoisuus. Göran Therborn (2014, 62–64) on käyttänyt eksistentiaalisen eriarvoisuuden käsitettä kuvaamaan eriarvoisuutta, joka kytkeytyy ihmisarvoon ja kunnioitukseen. Eksistentiaaliseen eriarvoisuuteen liittyvät muun muassa arvokkuus, kunnioitetuksi tuleminen, itsensä kehittäminen sekä riippumattomuus. Therborn kiteyttää käsitteen olevan: ”yksilöiden eksistentiaalisen yhdenvertaisuuden kieltämistä, sitä että heiltä evätään kohtuulliset toimintaedellytykset ihmisenä (mts. 64).” Siten käsitteessä on samankaltaisuutta Allardtin itsensä toteuttamisen muotoihin (Being) lukeutuvien teemojen kanssa. Eksistentiaalisen eriarvoisuuden teemat näkyvät myös omassa tutkimustuloksissani.

3.4 Sosiaaliset suhteet ja yksinäisyys

Sosiaalisilla suhteilla on suuri vaikutus ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen (Kainulainen 2016, 114). Sosiaalisiksi suhteiksi voidaan määritellä kaikki sellaiset suhteet, jotka määrittyvät yksilöille merkityksellisiksi. Tällaisia suhteita voidaan muodostaa niin perheeseen, ystäviin kuin muihin henkilöihin ja ne voivat olla luonteeltaan positiivisia tai negatiivisia. Perhesuhteet voivat tarjota hoivaa ja huolenpitoa, mutta niihin voi liittyä myös hylkäämistä. (Padgett ym. 2008, 334–335.) Yleensä perhe- ja muut lähisuhteet, jotka muodostuvat yksilölle ilman erityistä valintaa, on erotettu itse valituista suhteista (Saari 2009, 22).

Yksinäisyystutkimuksen kenttä on monitieteinen sekä metodologisesti monipuolinen (Saari 2016a, 12–13; Saari 2016b, 297). Yksinäisyyttä on tarkasteltu niin yhteiskuntatieteissä sosiologisena ilmiönä (Saari, 2009, 10) kuin myös psykologiassa (mts. 31). Robert Weiss (1973) erotti yksinäisyyttä tutkiessaan toisistaan emotionaalisen ja sosiaalisen yksinäisyyden. Hän määritteli emotionaalisen yksinäisyyden (emotional loneliness) läheisten tunnesiteiden puutteeksi, ja sosiaalisen yksinäisyyden (social isolation) puolestaan sosiaalista yhteyttä luovien suhteiden puutteeksi (mts. 33). Toisistaan voidaan myös erottaa negatiivinen yksinäisyys, joka tuottaa kokijalleen enimmäkseen kielteisiä tunteita, ja positiivinen yksinäisyys, jossa yksinolo voidaan kokea myös myönteisenä (De Jong Gierveld ym. 2006, 486; Stein & Tuval-Mashiach, 2015, 220). Yksinäisyys ja yksin oleminen eivät siis ole sama asia, vaikka toinen voi johtaa toiseen (Junttila 2016, 68).

Yksinäisyys voidaan määritellä myös koettujen ja toivottujen sosiaalisten suhteiden väliseksi epäsuhdaksi, jossa yksilö kokee elämässään olevat ihmissuhteet riittämättömiksi (De Jong Gierveld, Van Tilburg & Dykstra 2006, 485; Mund, Lütke & Neyer 2020, 497). Koetun yksinäisyyden kannalta yksilön sosiaalisten suhteiden määrä ei kuitenkaan ole ratkaiseva, sillä tilanteissa, jossa yksilöillä on vain vähän sosiaalisia suhteita, osa tuntee itsensä yksinäiseksi, mutta osa kokee suhteet riittäviksi (De Jong Gierveld ym. 2006, 486). Lisäksi yksinäisyyden kokemus on subjektiivinen eikä toisen yksinäisyyttä voi siksi määritellä hänen puolestaan (Junttila 2016, 54–55). Toisaalta henkilöt, joiden sosiaaliset suhteet ovat puutteellisia eivät aina myönnä tuntevansa itseään yksinäiseksi, koska yksinäisyyteen liitetään negatiivisia miellyhtymiä ja sosiaalista stigmaa (De Jong Gierveld ym. 2006, 487).

Yksinäisyys vaikuttaa hyvinvointiin negatiivisesti (Saari 2009, 9). Sen tiedetään vaikuttavan kielteisesti sekä fyysiseen että psyykkiseen terveyteen (Müller & Lehtonen 2016, 91).

Yksinäisyys muun muassa lisää kuolleisuutta sekä heikentää mielenterveyttä ja kognitiivisia kykyjä (Hawkey & Cacioppo 2010, 219–220). Se voi altistaa masennukselle, pahentaa olemassa olevien sairauksien oireita (Müller & Lehtonen 2016, 94) sekä lisätä ennen aikaisen kuoleman riskiä (Kauhanen 2016, 97). Sairaudet ja kognitiivisten toimintojen heikentyminen puolestaan lisäävät yksinäisyyden todennäköisyyttä (Müller & Lehtonen 2016, 73).

Yksinäisyys vaikuttaa merkittävästi hyvinvointi- ja terveyseroihin Suomessa (Saari, 2016a, 9). Yksilöiden koettuun hyvinvointiin ja yksinäisyyteen vaikuttaa myös asumismuoto, sillä yksin asuvat kokevat itsensä yksinäisiksi muissa asumismuodoissa asuvia useammin (Saari 2009, 106). Lisäksi yksin asuvien hyvinvointi on keskimäärin puutteellisempaa kuin muussa väestössä, vaikka yhden hengen talouksien hyvinvoinnin välillä on myös merkittäviä eroja (Kauppinen ym. 2014, 3). Yksinäisyys on siis merkittävä yhteiskunnallinen ongelma (De Jong Gierveld ym. 2006, 485). Siihen on kuitenkin mahdollista vaikuttaa yhteiskuntapolitiikan avulla (Saari, 2009, 11).

3.5 Aiempi tutkimus

Tämän alaluvun aiheena on tutkielmani keskeisiin teemoihin liittyvä aiempi tutkimus. Esittelen aluksi tutkimustuloksia erilaisiin asunnottomien tuetun asumisen asumisyksiköihin ja tilapäismajoitusta tarjoaviin ensisuojiin liittyneistä kokemuksista. Tämän jälkeen esittelen keskeisiä tuloksia asunnottomuutta kokeneiden sosiaalisia suhteita ja yksinäisyyttä käsitelleistä tutkimuksista. Lopuksi esittelen asunnottomuutta kokeneiden hyvinvointiin liittyneiden tutkimusten tuloksia sekä sitä millaisia aiheita aiemmassa tutkimuksessa ei ole tutkittu tarpeeksi.

Asunnottomuutta kokeneiden kokemukset asumisyksiköistä ja ensisuojusta ovat aiemman tutkimuksen perusteella kaksijakoisia. Englantilaisessa tutkimuksessa, jossa haastateltiin huumeita käyttäviä, ensisuojusta yöpyneitä asunnottomia henkilöitä, kokemukset olivat pääosin negatiivisia. Negatiiviset kokemukset liittyivät esimerkiksi yksityisyyden puutteeseen, tunteeseen että ei tullut kuulluksi sekä kokemukseen henkilökunnan holhoavasta toiminnasta. (Stevenson 2014, 134.) Toisessa asumisyksiköitä tutkineessa laadullisessa tutkimuksessa havaittiin sekä positiivisia että negatiivisia kokemuksia. Positiivisissa kokemuksissa asumisyksiköstä saatiin kuulumisen tunteita ja tukea omien tavoitteiden saavuttamiseen. Lisäksi asumisyksikkö koettiin kodiksi. Negatiivisina koettiin tunteet asumisyksikköön kuulumattomuudesta ja siitä, että muut asukkaat olivat erilaisia itsen verrattuna. (Johnstone ym. 2016b, 434.) Johnstone ja hänen kollegansa (2016b) havaitsivat

myös, että asunnottomuutta kokeneet henkilöt saattoivat kokea, että asumisyksikön työntekijät eivät auttaneet heitä tarpeeksi pysyvän asumisen tai muiden tavoitteiden saavuttamisen kanssa. Tutkimuksessa avun puutteen koettiin pidentävän koettua asunnottomuutta, mutta se saatettiin tulkita työntekijöiden suuresta työmäärästä johtuvaksi. (Mts. 434.) Kivelä ja Leppo (2016, 10) havaitsivat vastaavasti suomalaisia asumisyksiköitä tutkiessaan, että resurssipula rajoitti yksiköiden työntekijöiden mahdollisuuksia tarjota asukkaille heidän tarvitsemaansa tukea sekä apua itsenäisemmän asumisen saavuttamiseen.

Asumisyksikkö tai ensisuoja saatetaan kokea kuormittavana asuinympäristönä. Aiemmassa tutkimuksessa asunnottomuutta kokeneet haastateltavat kuvasivat kokeneensa muiden asumisyksikön asukkaiden päihteisiin liittyneet pyynnöt stressaavina (Neale & Stevenson 2015, 478). Toisen tutkimuksen mukaan negatiivisena koettiin muiden asukkaiden häiritsevää ja kovaääninen elämä, puutteellinen hygienia ja turvallisuutta uhkaava käytös (Holt & Larkin 2012, 493). Bazarin ja kollegoiden (2018, 201) mukaan asunnottomat altistuivat ensisuojojissa ja kaduilla erilaisille vaaroille ja esimerkiksi varkauksille. Huoli omaisuuden joutumisesta varastetuksi saattoi myös aiheuttaa väsymystä (Grenier ym. 2016, 467). Myös muita asukkaita kohtaan tunnettu epäluottamus koettiin negatiivisena (Neale & Stevenson 2015, 480).

Tutkimusta asunnottomuutta kokeneiden yksilöiden sosiaalisten suhteiden määrästä on vain vähän (Hawkins & Abrams 2007, 2033). Asunnottomilla saattaa olla elämässään niukasti sosiaalisia suhteita tai suhteet voivat olla etäisiä tai perustua hyväksikäyttöön (Bower ym. 2018, 247). Eräässä asunnottomien sosiaalisia suhteita tarkastelleessa tutkimuksessa asunnottomuutta kokeneiden suhteet jaoteltiin asunnottomien yhteismajoituksessa muodostuneisiin ihmissuhteisiin, ystäviin ja perheeseen, vuokranantajiin ja työnantajiin, muihin asunnottomuutta kokeviin henkilöihin sekä palvelujärjestelmässä kohdattaviin henkilöihin. Tutkimuksessa todettiin, että kaikilla näillä suhteilla oli merkitystä tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden asumispolkuihin, jotka johtivat asunnottomuuteen tai pois asunnottomuudesta. (Shier, Jones & Graham 2011, 469.) Toisessa tutkimuksessa, jossa haastateltiin päihteitä käyttäneitä ensisuojiensa asukkaita heidän ystävyys-suhteistaan, suhteet jaoteltiin perheen kaltaisiksi miellettyihin ystävyys-suhteisiin, päihteiden käyttöön keskittyneisiin suhteisiin, lapsuudenystäviin, asunnottomiin ystäviin, työkavereihin sekä yhteisiin kiinnostuksenkohteisiin perustuviin ystävyksiin (Neale & Brown 2016, 561–563). Eräässä amerikkalaisessa tutkimuksessa, jossa haastateltiin aiemmin asunnottomuutta kokeneita henkilöitä, joilla oli myös päihderiippuvuutta ja mielenterveysongelmia, esitettiin seuraavia syitä sosiaalisten suhteiden rajallisuudelle: ystävien ja tuttavien kuolemat,

haastateltavien vetäytyminen yhteydenpidosta muiden ihmisten kanssa sekä ystävien ja tuttavien omat haastavat elämäntilanteet, joissa yhteydenpito haastateltaviin ei ollut mahdollista (Hawkins & Abrams 2007, 2035). Grayn ja kollegoiden (2015, 800) mukaan asunnottomien henkilöiden perhesuhteiden vähäisyyteen vaikuttivat kuolemat, vankeustuomiot sekä suhteiden riittävyys.

Eräässä asunnottomuutta kokeneiden sosiaalisia suhteita käsitelleessä tutkimuksessa keskeisiä teemoja olivat tukea antavat ja yhteiskuntaan osallisiksi sitovat suhteet sekä tekijät, jotka estivät näiden suhteiden muodostumista. Tukea ja kuulumisen tunteita tarjosivat muun muassa suhteet perheeseen, mielenterveyspalveluihin ja työnantajiin. Suhteiden muodostumista estivät tai niihin vaikuttivat kielteisesti perhesuhteiden puuttuminen, mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä asunnottomuuteen liitetty stigma. (Pahwa ym. 2019, 1316.) On kuitenkin havaittu, että myös alkoholia ja huumeita käyttävillä asumisyksikön asukkailla saattoi olla elämässään sosiaalisia suhteita, joihin kuului käytännöllistä ja henkistä tukea, kumppanuutta ja rakkautta (Neale & Stevenson 2015, 481). Myös erään kanadalaisen laajan kyselytutkimuksen mukaan asunnottomat kokivat saavansa kohtuullisen hyvin käytännöllistä, taloudellista ja henkistä tukea sosiaaliselta verkostoltaan (Hwang ym. 2009, 791).

Asunnottomien kokeman yksinäisyyden syiden tiedetään poikkeavan muusta väestöstä (Rokach 2004, 47). Asunnottomuutta kokeneiden yksinäisyyteen vaikuttavat sekä asunnottomuuteen liitetty stigma että asunnottomuutta edeltäneiden ihmissuhteiden katkeaminen (Bower ym. 2018, 242). Asunnottomuuden aikana ei välttämättä haluta muodostaa sosiaalisia suhteita muiden asunnottomien kanssa esimerkiksi koetun epäluottamuksen vuoksi (Bower ym. 2018, 246). Asunnottomuutta kokeneiden henkilöiden päätös lopettaa tietoisesti vaikutuksiltaan negatiivisiksi koettuja sosiaalisia suhteita on myös aiemmassa tutkimuksessa tunnistettu teema (ks. esim. Golembiewski ym. 2017, 10; Jurewicz ym. 2022, 576–577; Pahwa ym. 2019, 1318). Eräässä kanadalaisessa tutkimuksessa asunnottomuutta kohdanneet kertoivat kokeneensa muiden asunnottomien seuran hankaloittavan asunnottomuudesta poispääsyä, erityisesti siksi, että sen koettiin vaikeuttavan päihteistä erossa pysymistä. Lisäksi toisten samassa tilanteessa olevien seuran koettiin hankaloittavan muiden sosiaalisten suhteiden solmimista. (Shier ym. 2011, 465–466.)

Haluttomuus solmia suhteita muiden asunnottomien kanssa saattoi Bowerin ja kollegoiden (2018) mukaan selittyä myös pyrkimyksellä välttää joutumasta väkivallan kohteeksi tai

halulla erottautua asunnottoman identiteetistä. Päätöksestä olla solmimatta suhteita muihin asunnottomiin saattoi seurata ulkopuolisuutta, mutta myös turvallisuutta ja hyvinvointia. (mts. 247.) Myös Holtin ja Larkinin (2012, 495) mukaan muista asumisyksikön asukkaista erottautumalla saatettiin pyrkiä vahvistamaan omaa itsetuntoa ja identiteettiä. Lisäksi Bower ja kollegat (2018, 246) havaitsivat, että vaikka asunnottomat toivoivat elämänsä tavanomaiseksi miellettyjä sosiaalisia verkostoja esimerkiksi perheen, kumppaneiden ja työyhteisön parissa, usein tosiasiallisesti sosiaalinen piiri muodostui toisista asunnottomista, eikä näitä suhteita mielletty yhtä arvokkaiksi. Yksinäisyyttä vähensivät ainoastaan merkityksellisiksi koetut ihmissuhteet, eikä pelkkä koettu asunnottomuus riittänyt yhdistäväksi tekijäksi, jotta merkityksellisiä suhteita olisi voinut syntyä (mt.)

Sosiaalisten suhteiden puutteen tiedetään myös heikentävän asunnottomuutta kokeneiden hyvinvointia verrattuna muuhun väestöön (Johnstone ym. 2016b, 421). Holtin ja Larkinin (2012, 495) mukaan asunnottomuutta kokeneiden hyvinvointi koostuu useista erilaisista henkilökohtaisista, sosiaalisista ja ympäristöön liittyvistä tekijöistä. On havaittu, että pääsy turvallisen ja pysyvän asumisen piiriin parantaa asunnottomuutta kokeneiden hyvinvointia merkittävästi verrattuna niihin, joiden asunnottomuus jatkuu (Johnstone ym. 2016a, 421). Myös Kainulaisen, Saaren ja Häkkisen (2013, 69) mukaan asunnon saaminen koetun asunnottomuuden jälkeen vaikuttaa keskeisesti hyvinvointiin, sillä se mahdollistaa tulevaisuuden suunnittelemista sekä lisää elämänhallintaa ja elämään tyytyväisyyttä.

Corinthin ja Rossi-de Vriesin (2018, 602) mukaan vahvoiksi koetut sosiaaliset suhteet, erityisesti perhe- ja sukulaisuussuhteet, vähentävät merkittävästi asunnottomuuden riskiä aikuisuudessa. Perhesuhteiden puuttumisen tai suhteissa koettujen haasteiden on puolestaan havaittu vaikuttavan negatiivisesti hyvinvointiin, ja eräässä tutkimuksessa vaille perheen tukea jääneet asunnottomuutta kokeneet haastateltavat kuvasivat jääneensä syrjään ja ulkopuoliseksi (Pedersen, Andersen & Curtis 2012, 854). Pedersenin ja kollegoiden (2012, 855) mukaan marginalisoidussa asemassa elävien henkilöiden sosiaaliset suhteet voivat sisältää paljon konflikteja, jolloin yksinolo voi tuoda elämään rauhaa ja hiljaisuutta sekä parantaa elämänlaatua. Asunnottomuutta kokeneilla on myös havaittu olevan merkityksellisiä ja sosiaalista tukea tarjoavia ihmissuhteita elämässään. Erityisesti perhesuhteet on tunnistettu keskeisiksi hyvinvoinnin ja elämään tyytyväisyyden kannalta. (Mts. 854.)

Asunnottomien hyvinvointia heikentävät osaltaan myös terveysongelmat. Asunnottomilla on havaittu olevan usein terveysongelmia, ja lisäksi sosiaalisten suhteiden puute vaikuttaa

terveydentilaan negatiivisesti (Hwang ym. 2009, 791). Erään systemaattisen kirjallisuuskatsauksen ja meta-analyysin mukaan asunnottomien, vankilataustaisten, seksityöntekijöiden sekä päihdeongelmaisten kuolleisuus oli merkittävästi muuta väestöä korkeampi. Kuolleisuus liittyi erityisesti tapaturmiin, myrkytyksiin ja muihin ulkoisiin tekijöihin. Myös infektioiden, mielenterveysongelmien ja sydän- ja verisuonitautien sekä keuhkosairauksien esiintyvyys oli suurempaa näiden ryhmien osalta. (Aldridge ym. 2018, 241.)

Tässä alaluvussa esittelemäni aiemman tutkimuksen perustella voidaan todeta, että asunnottomuutta kokeneiden ihmisten elämään on kasautunut tyypillisesti monenlaisia hyvinvointia heikentäviä tekijöitä, kuten asunnottomuusaikaan liittynyttä turvattomuutta, sosiaalisten suhteiden vähäisyyttä ja katkeamista sekä yksinäisyyttä ja terveysongelmia.

Aiemmassa tutkimuksessa on myös tunnistettu tarpeita jatkotutkimukselle. Aiemman tutkimuksen mukaan tarvitaan lisää tutkimusta esimerkiksi asunnottomuutta kokeneiden sosiaalisista suhteista (Bower ym. 2021b, 68–69; Hwang ym. 2009, 791; Neale & Brown 2016, 557; Shier ym. 2011, 471), sosiaalisten suhteiden vaikutuksista hyvinvointiin (Addo ym. 2022, 239; Gray ym. 2015, 807; Johnstone ym. 2016a, 423) sekä siitä, eroaako asunnottomuutta kokeneiden yksinäisyys muusta väestöstä (Bower ym. 2021a, 1).

Suomessa asunnottomuuteen liittyvää laadullista tutkimusta on tehty lähinnä asumisyksiköissä (ks. esim. Johansson 2013; Kivelä & Leppo 2016). Sellaisten asunnottomuutta kokeneiden henkilöiden kokemuksista, jotka ovat siirtyneet itsenäiseen hajasijoitettuun vuokra-asumiseen omassa vuokra-asunnossa eivätkä enää ole asunnottomuuteen liittyvän palvelujärjestelmän piirissä, ei ole juurikaan tutkimustietoa. Olen löytänyt vain yhden suomalaisen asunnottomuutta aiemmin kokeneiden ja nykyään hajasijoitetussa vuokra-asunnossa asuvien henkilöiden kokemuksia käsittelevän laadullisen tutkimuksen. Kyseisessä tutkimuksessa Granfelt ja Turunen (2021) tarkastelevat asunnottomuutta kokeneiden naisten asumispolkuja ja kodille annettuja merkityksiä.

Tutkielmassani pyrin tuottamaan tietoa näistä aiemmassa kansainvälisessä ja kotimaisessa tutkimuksessa vähemmälle huomiolle jääneistä teemoista tarkastelemalla itsenäiseen vuokra-asumiseen siirtyneiden asunnottomuustaustaisten ihmisten kokemuksia.

4 Tutkimustehtävä, -menetelmä ja -aineisto

Maisterintutkielmani tutkimustehtävänä on lisätä tietoa asunnottomuutta kokeneiden henkilöiden osallisuudesta, hyvinvoinnista, sosiaalisista suhteista ja yksinäisyydestä.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten haastateltavat kuvaavat asunnottomuuteen, asunnon saamiseen ja asunnottomien palvelujärjestelmään liittyviä kokemuksiaan?
2. Millaisia merkityksiä haastateltavat antavat ihmissuhteilleen ja yksinäisyyden kokemuksilleen koetun asunnottomuuden aikana ja nykyhetkessä?
3. Millaisina haastateltavien nykyinen arki, hyvinvointi ja osallisuus ilmenevät heidän kerronnassaan?

Tutkimuskysymysten muotoutumista ohjasi erityisesti perehtymiseni aiempaan tutkimuskirjallisuuteen ja kiinnostukseni asunnottomuuteen liittyviin kokemuksiin.

Tutkimuskysymykset yksi ja kolme muotoutuivat aineistolähtöisesti, ja kysymys kaksi oli muodostunut jo ennen kuin toteutin haastattelut. Seuraavassa taulukossa esitetään, miten kysymykset linkittyvät keskeisiin käsitteisiin, ja mikä on kunkin kysymyksen ajallinen ulottuvuus.

Taulukko 1 Tutkimuskysymysten ajallinen ulottuvuus ja kysymyksiin linkittyvät keskeiset käsitteet

Menneisyys	Nykyhetki	Tulevaisuus	Keskeiset käsitteet
Tutkimuskysymys 1: asunnottomuuteen, asunnon saamiseen ja asunnottomien palvelujärjestelmään liittyvät kokemukset			asumispolut, marginalisaatio, hyvinvointi ja osallisuus
Tutkimuskysymys 2: ihmissuhteille ja yksinäisyyden kokemuksille koetun asunnottomuuden aikana ja nykyhetkessä annetut merkitykset			sosiaaliset suhteet, yksinäisyys, marginalisaatio, hyvinvointi ja osallisuus
	Tutkimuskysymys 3: nykyinen arki, hyvinvointi ja osallisuus		marginalisaatio, hyvinvointi ja osallisuus

4.2 Tulkitseva fenomenologinen analyysi

Valitsin tutkielmani teoreettismetodologiseksi viitekehykseksi tulkitsevan fenomenologisen analyysin (Interpretative Phenomenological Analysis, IPA). Jatkossa viitataan menetelmään IPA-lyhenteellä. Ensimmäisenä IPA:a hyödynsi menetelmän kehittäjä Jonathan Smith terveystieteissä 1990-luvun puolivälissä (Smith, Flowers & Larkin 2009, 4). Alun perin IPA syntyi kvalitatiivisen psykologian tutkimustarpeisiin, mutta menetelmää on käytetty enenevässä määrin myös sosiaalitieteissä ja terveystieteissä (Smith, Flowers & Larkin 2009, 1). Metodia on käytetty myös asunnottomuuden tutkimuksessa (ks. esim. Brown & Howlett 2017; Donald ym. 2022; Holt & Larkin 2012; Veasey & Parker 2021).

Tutustuttuani laajasti menetelmäkirjallisuuteen, olin erityisen kiinnostunut fenomenologiasta, sillä kiinnostukseni suuntautui tutkielmapirosessin alussa nimenomaan asunnottomuuteen liittyviin kokemuksiin ja yksinäisyydelle annettuihin merkityksiin. Lopulta menetelmäksi valikoitui IPA, jossa keskeistä on kiinnostus elettyihin kokemuksiin sekä ajatus että kokemuksia voidaan ymmärtää tutkimalla yksilöiden niihin liittämiä merkityksiä (Smith, Flowers & Larkin 2009, 34). IPA menetelmänä soveltuu yksilöiden elämän taitekohtien ja merkittävien muutosten tarkastelemiseen (Smith, Flowers & Larkin 2009, 3), joten menetelmä sopi tutkielmani tavoitteisiin.

IPA:n tieteenfilosofinen perusta muodostuu fenomenologiasta, hermeneutiikasta ja idiografiasta (Smith, Flowers & Larkin 2009, 11). Fenomenologista metodia noudattavassa tutkimuksessa kiinnostus suuntautuu kokemuksen ja merkityksen käsitteisiin sekä tulkitsevaan ja ymmärtävään tiedonintressiin (Laine 2001, 27). Fenomenologiassa keskeistä on ihmisen suhde häntä ympäröivään todellisuuteen sekä ajatus että ilman tätä suhdetta häntä ei voida ymmärtää, sillä: ”*suhde todellisuuteen on merkityksillä ladattua*” (mts. 29–30). IPA:an sisältyvä pyrkimys ymmärtää millaisia merkityksiä yksilöt antavat kokemuksilleen on aina luonteeltaan tulkitsevaa (Smith, Flowers & Larkin 2009, 21). Tutkijan ei siis ole koskaan mahdollista päästä käsiksi suoraan itse kokemukseen, vaan kokemuksia pyritään lähestymään niiden omilla ehdoilla valmiiden luokittelujen sijaan (mts. 32–33). IPA:n metodia seuraava tutkimus onkin aina luonteeltaan kaksoishermeuttista – metodia käyttävä tutkija pyrkii saamaan selvyyttä tutkimukseen osallistujan kokemuksesta, joka on pyrkinyt saamaan selvyyttä omista kokemuksistaan. Samalla tutkijan mahdollisuus ymmärtää kokemusta voi toteutua vain niissä rajoissa, joissa osallistuja on kertonut tutkijalle kokemuksistaan ja joissa tutkijan tämän jälkeen onnistuu tulkita näitä kokemuksia (Smith, Flowers & Larkin 2009, 3).

IPA:n metodia noudattava tutkimus on luonteeltaan myös idiografista, sillä pyrkimyksenä on saada tietoa siitä, millaisia haastateltavan kuvaamat kokemukset ovat juuri hänen yksilöllisestä näkökulmastaan, ja kuinka hän tulkitsee yksilöllistä kokemustaan (Smith, Flowers & Larkin 2009, 3). Idiografisuus ilmenee myös siinä, kuinka yleensä menetelmää käytävissä tutkimuksissa keskitytään kohtuullisen pieniin ja huolellisesti valittuihin otoksiin, ja aineistoa pyritään analysoimaan syvällisesti ja monitahoisesti yksilön näkökulmasta (Larkin, Watts & Clifton 2006, 103; Smith, Flowers & Larkin 2009, 29).

IPA menetelmänä on kohdannut myös kritiikkiä. Amedeo Giorgi (2010) on arvostellut menetelmän tutkimusprosessia koskevien ohjeiden olevan liian joustavia sekä sisäisesti ristiriitaisia, kun toisaalta metodin mukaan ei ole vain yhtä tapaa toteuttaa menetelmän mukainen analyysiprosessi ja samalla IPA:n menetelmäkirjallisuudessa on kuitenkin tarjottu yksilöity tapa toteuttaa analyysin eri vaiheet. Giorgin mukaan tutkijoille sallitaan metodissa myös liikaa mahdollisuuksia muuttaa analyysiprosessin vaiheita. (mts. 12.) Joanna Brocki ja Alison Wearden (2006, 91) ovat puolestaan arvostelleet IPA:a hyödyntäneitä tutkimuksia siitä, että usein niiden mukana ei ole ollut haastattelurunkoa tai muuten riittävästi tietoa haastatteluissa esitetyistä kysymyksistä, jolloin tutkimustulosten laatua sekä analyysiprosessin kulkua on hankalaa arvioida.

Oman tutkimukseni reliabiliteetin lisäämiseksi olen pyrkinyt perustelemaan tekemäni valinnat ja rajaukset, kuvaamaan tarkasti analyysiprosessin etenemisen sekä erittelemään kattavasti aineiston päähavainnot ja niistä tehdyt johtopäätökset hyödyntäen aineistokatkelmia osana tulosten esittelyä. Olen pyrkinyt analyysissäni refleksiivisuuteen. Validiteetin olen huomionnut kuvaamalla tarkasti analyysiprosessissa tehtyjä valintoja, perustelemalla tekemiäni tulkintoja ja esittämällä aineiston keskeiset tulokset yhdessä koostetaulukossa sekä kunkin tutkimuskysymyksen osalta temaattisina karttoina tuloksia esittelevien alalukujen alussa. (Ks. myös Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 26–27.) Lisäksi käyttämäni haastattelurunko löytyy tutkielman liitteistä.

4.3 Aineiston keruu

Keräämäni aineisto koostuu sellaisten henkilöiden haastatteluista, jotka ovat kokemansa asunnottomuuden jälkeen asuneet useita vuosia tavallisissa, hajasijoitetuissa vuokra-asunnoissa. Tyypillisesti IPA-menetelmää hyödyntävissä tutkimuksissa aineisto kerätään puolistrukturoiduin haastatteluin (Smith, Flowers & Larkin 2009, 4), ja noudatan tätä aineistonkeruun tapaa. Päätökseeni valita aineistonkeruumuodoksi puolistrukturoitu

teemahaastattelu vaikutti kyseisen aineistonkeruutavan soveltuvuus haastateltavien elämysmaailman, kokemusten ja eri tilanteista tehtyjen tulkintojen tarkasteluun (Hirsjärvi ja Hurme 2000, 48). Puolistrukturoitujen haastattelujen lisäksi IPA:ssa tyypillisiä metodologisia valintoja ovat pieni otoskoko ja pyrkimys kerätä aineisto, jonka otos olisi kohtuullisen homogeeninen (Smith, Flowers & Larkin 2009, 49). Nämä periaatteet toteutuvat tutkielmassani.

Tutkimusaineistoni koostuu kuudesta haastattelusta. Haastateltavista neljä oli asunut nykyisessä vuokra-asunnossaan alle 10 vuotta, yksi yli 10 vuotta, ja yksi yli 20 vuotta. Haastateltavat olivat eri ikäisiä, miehiä sekä naisia. Miehiä oli viisi, ja naisia yksi. Esitän haastateltavien iät ikäluokkina anonymiteetin varmistamiseksi: haastateltavista yksi oli 40–45-vuotias, kaksi 45–55-vuotiaita, yksi 56–65-vuotias, yksi 66–75-vuotias, ja yhden haastateltavan iästä minulla ei ole varmuutta. Haastattelemillani henkilöillä oli taustallaan päihteiden käyttöä. Mahdollisten haastateltavien joukko ei ollut kovin suuri, joten pyrkimys tiukkaan aineiston homogeenisyyteen myös iän ja sukupuolen suhteen olisi saattanut tehdä aineistonkeruusta mahdotonta.

On myös huomattu, että asunnon saaneiden, aiemmin asunnottomuutta kokeneiden henkilöiden tavoittaminen tutkimushaastatteluja varten on haastavaa, sillä asunnon saatuaan he eivät yleensä pidä yhteyttä aiemmin heille palveluja tarjonneisiin tahoihin. (Busch-Geertsema 2005, 207). Sain haastattelujen sopimiseen apua Y-Säätiön hanketyöntekijältä, joka etsi sopivia haastateltavia Yksi meistä -hankkeen osallistujista. Hän kysyi osallistujilta kiinnostuksesta osallistua haastatteluun, jonka jälkeen otin kiinnostuksensa ilmaisemaan henkilöihin yhteyttä puhelimitse. Kaikki hanketyöntekijälle kiinnostuksensa osoittaneet osallistuivat haastatteluun. Kysyin haastateltavilta missä he halusivat tulla haastatelluiksi ja toteutin haastattelut kunkin valitsemassa paikassa. Haastatteluista kolme toteutui haastateltavien kodeissa, yksi kahvilassa, yksi puistossa ja yksi puhelimitse. Lyhin haastattelu oli 27 minuuttia ja pisin 2 tuntia ja 49 minuuttia. Haastattelujen kesto oli keskimäärin 76 minuuttia. Kuuden haastateltavan jälkeen hanketyöntekijällä ei ollut tiedossaan enempää sopivia haastateltavia ja arvioin, että siihen mennessä kerätyllä aineistolla oli mahdollista vastata tutkimuskysymyksiini.

Haastattelukysymyksiä suunnitellessani määrittelin tavoitteeksi tuottaa uutta tietoa asunnottomuuden tutkimukseen erityisesti yksinäisyyden kokemusten näkökulmasta, vaikka sittemmin myös muita teemoja nousi aineiston analyysin myötä keskeisiksi.

Haastattelurunkoa tehdessäni tein myös valinnan, että kiinnostukseni on asunnottomuuden ja asunnon saamisen taitekohdissa, eikä koko asumispolussa. Päätin rajata tutkimuskysymyksiäni aikaan, jolloin haastateltavat kokivat asunnottomuutta, ja aikaan nykyisen asunnon saamisen jälkeen. Koko asumispolun käsittely olisi tehnyt aineistosta liian laajan.

Valmistautuessani haastatteluihin en tietoisesti tutustunut etukäteen juurikaan aiempaan asunnottomuutta kokeneiden kokemuksia käsittelevään tutkimukseen, jotta pystyisin paremmin sulkemaan ennako-oletukseni aiheesta tutkijana pois haastattelu- ja analyysivaiheissa (ks. Smith, Flowers & Larkin 2009, 42). Tutustuin aiempaan tutkimukseen pääosin vasta oman analyysivaiheeni jälkeen. Olin kuitenkin tutkimusprosessin alussa tutustunut suomalaisiin asunnottomuuden vähentämiseen pyrkiviin politiikkatoimiin ja palvelujärjestelmään, mutta pyrin sulkemaan myös nämä aiemmat ennakkotietoni pois aineiston keräämisen ja analysoinnin aikana.

Haastattelurunko (Liite 3) osoittautui toimivaksi. Runkoa tehdessäni käytin paljon aikaa lähestymistapojen ja käsiteltävien aiheiden sensitiivisyyden huomioimiseen sekä sen pohtimiseen, miten haastateltaville mahdollisesti hankalista, sensitiivisistä teemoista voisi kysyä haastateltavan tunteet huomioiden ja haastateltavalle tutulla, arkisella kielellä. Käytin runkoa haastatteluissa väljästi. Tarkistin kussakin haastattelussa, että kaikkia teemoja oli käsitelty, mutta haastateltavien kerronta eteni omaa tahtiaan ja omassa järjestyksessään, enkä kysynyt kaikkia kysymyksiä kaikissa haastatteluissa. Haastatteluja tehdessäni pyrin toimimaan luottamuksellisesti ja puolueettomasti, noudattaen Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 98) määritelmää siitä, kuinka ammattiroolissa olevan tutkijan tulisi toimia. Haastattellessani annoin tilaa haastateltavien esiin nostamille aiheille myös silloin, kun ne eivät sisältyneet haastattelurunkoon. Haastateltavien itse esiin nostamat aiheet saattavat osoittautua erityisen tärkeiksi, sillä ne voivat tarjota haastattelijalle tietoja haastattelurungon ulkopuolelta, tai olla haastateltaville erityisen tärkeitä (Smith, Flowers & Larkin 2009, 58).

Etukäteen arvelin, että osa haastateltavistani saattaisi olla niukkasanaisia. Odotukseni eivät kuitenkaan suoranaisesti pitäneet paikkaansa, sillä kaikilla haastateltavilla oli oma ainutlaatuinen tapansa kertoa elämästään ja kokemuksistaan. Haastattellessani yritin malittaa olla ensin hetken hiljaa haastateltavan vastattua, tai myönnellä lyhyesti, esimerkiksi sanomalla vain ”joo”, ja näin antaa tilaa haastateltavien omalle kerronnalle. Koin haastattelutilanteet luonteviksi, ja pyrin luomaan avoimen ja luottamuksellisen ilmapiirin. Pääsääntöisesti onnistuin olemaan esittämättä kysymyksiä liian nopeasti, ja usein tilan antaminen

haastateltaville kuljetti haastatteluja luontevasti asioihin, joista haastateltavat halusivat itse puhua.

4.4 Tutkimuksen eettisyys ja tutkijan positio

Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 20) mukaan ”*informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys*” katsotaan yleensä keskeisimmiksi eettisiksi periaatteiksi ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa. Eettisten periaatteiden huomiointi ja noudattaminen oli minulle tutkielmaa tehdessäni ensiarvoisen tärkeää. Haastatteluissa ja aineiston käytössä huomioin eettiset lähtökohdat ja tärkeimpänä ohjenuoranani oli, että osallistumisesta ei saa koitua haastateltaville vahinkoa. Kerroin kaikille haastateltaville haastattelutilanteen alussa, että haastatteluihin osallistuminen ei vaikuta Yksi meistä -hankkeeseen osallistumiseen tai haastateltavien vuokra-asumiseen millään tavalla. Kerroin myös, että osallistuminen on täysin vapaaehtoista, ja että haastattelun voi keskeyttää, tai osallistumisen perua koska tahansa. Tutkimuksen toteuttaminen edellytti tutkittavien henkilöiden suostumusta. Kerroin tutkittaville kaikki olennaiset tiedot ennen haastattelua ja he saivat saman informaation myös kirjallisesti (Liite 2). Hankin informoidun suostumuksen kirjallisesti erilliselle lomakkeelle ja arkistoin ne (Liite 1), ja puhelinhaastattelussa äänitin suostumuksen haastattelunauhan alkuun. Säilytin suostumuslomakkeita huolellisesti.

Ennen tutkimuksen aloitusta tutkimussuunnitelmani kävi läpi Y-Säätiön oman tutkimuslupaprosessin, jonka avulla varmistettiin tutkimuksen asianmukaisuus ja eettisyys, ja prosessin aikana tutkimussuunnitelmaan esitettiin joitakin muutoksia. Y-Säätiö myönsi tutkimusluvan 18.12.2020. Eettisyydestä huolehdittiin myös siten, että kävin haastattelukysymykset läpi yhdessä Yksi meistä -hankkeen projektitiimin kanssa ennen haastatteluja. Projektitiimissä varmistettiin, että kysymykset olivat asunnottomuutta kokeneita haastateltavia ja heidän elämäkokemustaan kunnioittavia ja ymmärtäviä. Haastattelemieni henkilöiden yhteystiedot ja osallistuminen haastatteluihin ovat vain minun ja Y-Säätiön hanketyöntekijän tiedossa. Huolehdin haastateltavien anonymiteetistä tarkoin, jotta tutkimukseen osallistuvia ei voida tunnistaa valmiista tutkielmasta. Kiinnitin tutkimustuloksia esittäessäni huomiota anonymisointiin ja tarvittaessa poistin mahdollisia tunnistetietoja. Nauhoitin kaikki haastattelut haastateltavien suostumuksella. Haastatteluissa kerroin haastateltaville, että nauhoja ei kuuntele kukaan muu kuin minä, ja että nauhoittaminen mahdollistaa, että en joudu tekemään samalla muistiinpanoja. Kerroin, että aineisto litteroidaan, ja opinnäytetyön valmistuttua nauhat tuhotaan.

Tiedostin, että valitsemani haastatteluteemat saattoivat nostaa haastateltavissa esiin vaikeita muistoja ja kokemuksia. Sovin Y-Säätiön hanketyöntekijän kanssa, että kerroin hänelle aina kun olin tehnyt haastattelun, jotta hän saattoi tämän jälkeen olla yhteydessä haastattelemiini henkilöihin, ja keskustella heidän kanssaan haastatteluiden mahdollisesti herättämistä tunteista ja ajatuksista. Tämä toimintatapa toteutti Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön noudattamisen ohjeissa kuvattua vahingoittamisen välttämisen periaatetta (Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen ...2009).

Haastateltavista yksi käytti säännöllisesti rauhoittavia lääkkeitä sekä alkoholia, ja haastateltava saattoi olla haastatteluhetkellä lääkkeiden vaikutuksen alaisena. Haastateltavan päihteidenkäyttö oli tiedossani etukäteen, ja haastattelun alussa tein arvion, että haastattelu voitiin toteuttaa tästä huolimatta ja että hän oli kykenevä tekemään päätöksen osallistumisestaan. Kyseistä haastateltavaa olisi luultavasti ollut mahdotonta haastatella ilman että hän olisi ollut lääkkeiden vaikutuksen alaisena. Haastattelussa hänen kertomuksensa oli selkeää ja johdonmukaista, ja hänen antamansa suostumus oli informoitu. Myös Hirsjärvi ja Hurme (2000, 123) esittävät, että haastattelijan vastuulla on arvioida, milloin haastattelu on syytä jättää tekemättä. Katson, että valintani tehdä kyseinen haastattelu oli eettisesti perusteltu.

4.5 Aineiston analyysiprosessi

Aineiston analyysissä noudatin IPA:n aineiston analyysimetodia. Metodissa on konkreettisen toteutuksen osalta samankaltaisuutta aineistolähtöisen laadullisen sisällönanalyysin kanssa (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002). Laadullista sisällönanalyysia käytettäessä on kuitenkin huomioitava, että puhdas aineistolähtöisyys ei ole käytännössä mahdollista, sillä tutkija tekee erilaisia valintoja ja tulkintoja jo aineiston keräysvaiheessa sekä heti aineiston käsittelyn alussa (Ruusuvaori, Nikander ja Hyvärinen 2010, 19–20).

Virpi Tökkärin (2018, 75) mukaan IPA:n analyysin peruslähtökohtana on kuusi vaihetta:

(1) aineistoon tutustuminen ja alustava kommentointi, (2) teemoittelu, (3) teemojen välisten yhteyksien etsiminen, (4) teemataulukoiden muodostaminen, (5) yhteisen teemataulukon muodostaminen ja (6) kirjoittaminen. Vaiheet 1–4 suoritetaan jokaisen haastateltavan kohdalla erikseen. Vaiheissa 5–6 aineistoa käsitellään kokonaisuutena.

Tutkielmani analyysi noudatteli näitä vaiheita muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Yllä esitetyn IPA:n analyysin vaiheiden mukaisesti analysoin ensiksi haastattelut erikseen yksi

kerrallaan, jotta voisin parhaiten syventyä kunkin haastateltavan kokemuksiin. Jokaisen haastattelun kohdalla aloitin analyysin lukemalla haastattelun useita kertoja läpi. Olin ennen analyysiä tehnyt litteroiduista haastatteluista kolme saraketta kattavan taulukon erilliseen tiedostoon tekstinkäsittelyohjelmassa. Taulukon keskellä oli sarake, jossa oli litteroitu haastattelumateriaali niin, että jokainen repliikki oli omalla taulukon rivillään, vasemmanpuoleisessa sarakkeessa oli tilaa kommenteille, ja oikeassa reunassa olevassa sarakkeessa oli tilaa teemoille (ks. esimerkki analyysitaulukosta, taulukko 2). Tutustuessani aineistoon tein ensin vasemmanpuoleiseen sarakkeeseen alustavia kommentteja, jotka olivat kuvailevia, kielellisiä ja käsitteellisiä. Merkitsin kielelliset kommentit kursiivilla ja käsitteelliset kommentit alleviivauksin (ks. Smith, Flowers & Larkin 2009, 84).

Taulukko 2 Esimerkki aineiston analyysin toteuttamisesta

	M: Mut oliks se niinku sillee et sä et ois ehkä ite valinnu just sitä aluetta?	
Haastateltava ei olisi valinnut itse omaa nykyistä asuinalueetta. Ei saanut valita, <i>"ei ollut vaihtoehtoja"</i> Kuvaa kuitenkin löytäneensä asuinalueestaan myös hyviä asioita. Sijainti on monipuolinen ja eri suuntiin pyöräilemällä pääsee toisistaan poikkeaviin ympäristöihin. <i>"voin niinku mieleni mukaan lähteä ihan mihin huvittaa"</i> <u>Löytyykö tästä osallisuus ja valinnan mahdollisuus, joka ei toteutunut itse alueen valinnassa?</u>	H: En varmaan, jos ois ollu vaihtoehtoja. Sit mä löysin kyllä paljon hyvääkin tosta, se on kaupungin [sijaintitieto], niin [lukumääre] kilometrin säteellä nii mä pääsen joko täysin merelle, tai sitte tonne [poistettu tunnistetieto] kansallispuistoon, joka on sellasta kulttuurimaisemaa, ihan täyttä maaseutua. Tai sit [lukumääre] kilsaa tännepäin nii mä oon keskellä kaupunkia. Mä voin niinku mieleni mukaan lähteä ihan mihin huvittaa.	asunto nykyinen asuinalue arvostukset ei mahdollisuutta valita itse arki

Yhteensä aineiston pituus fonttikoolla 12, rivivälillä 1,5, taulukon 2. mukaisella asettelulla ja paperi vaakasuunnassa oli 175 sivua. Litteroimissani valitsin tarkkuuden, joka sopi valitsemaani tutkimusmetodiin ja -ongelmaan. Litteroin sanatarkasti, mutta jätin litteroimatta joitakin osuuksia, jotka eivät selkeästi liittyneet tutkielmani teemoihin (ks. Ruusuvoori 2010, 424). Analyysiä tehdessäni syvennyin yhteen haastatteluun kerrallaan ja etenin systemaattisesti. Luettuani ja kommentoituani kulloinkin käsiteltävänä ollutta haastattelua useita kertoja, kirjasin taulukon oikeanpuoleiseen sarakkeeseen tunnistamani teemoja. Toistin nämä vaiheet erikseen kunkin haastattelun osalta.

Analysoituani kaikki haastattelut huolellisesti yksitellen, tarkastelin seuraavaksi kunkin haastattelun taulukkoon kirjattuja teemoja ja pyrin löytämään teemojen välisiä yhteyksiä ja eroavaisuuksia. En kuitenkaan muodostanut kustakin haastattelusta omaa teemataulukkoaan, vaan tarkastelin kaikkia haastatteluja ja niiden teemoja samanaikaisesti. Tältä osin analyysini poikkesi Tökkärin (2018, 75) esittämästä haastattelukohtaisten teemataulukoiden ja yhteisen teemataulukon muodostamisesta. Käsitellessäni aineistoa kokonaisuutena valikoin teemat, jotka nousivat useimmiten esiin, yhdistelin niihin muita teemoja, ja tällä tavalla karsin teemojen määrää. Tämän jälkeen loin valituille teemoille omat tiedostot tekstinkäsittelyohjelmaan, joihin yhdistelin kutakin teemaa käsittelevät sitaatit eri haastatteluista (ks. Smith, Flowers & Larkin 2009, 99). Seuraavaksi syvennyin eri teemojen mukaisesti järjestettyihin haastattelujen sitaatteihin ja kommentteihin. Tulostin aineistosta kunkin teeman alle kootut sitaatit omina paperinippuinaan, leikkasin sitaatit erillisiksi paperiliuskoiksi ja levitin ne asuntoni lattialle. Käytin apuna myös yliviiwaustussia ja muistilappuja. Tässä kohtaa analyysia toteutin teemojen jäsentämistä, uudelleennimeämistä ja yhdistelyä, jonka lopputuloksena muodostuivat seuraavassa luvussa esiteltävät katto- ja alateemat.

5 Tulokset

Kuten edellä kuvasin, tekemässäni analyysissä ja teemoittelussa oli samankaltaisuutta laadullisen sisällönanalyysin kanssa, erityisesti sen osalta miten aineistolähtöistä koodaamista tehdään ja miten ja koodit luokitellaan abstraktimmalle tasolle kategorioiksi (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002). IPA menetelmänä kuitenkin suuntasi analyysin erityisesti haastateltavien ilmaisemiin kokemuksiin ja merkityksiin seurattuani menetelmän työvaiheita analyysin toteutuksessa (Smith, Flowers & Larkin 2009; Tökkäri 2018). Jaottelin analyysissä tulokset neljäksi kattoteemaksi, joiden avulla kykenen vastaamaan tutkimuskysymyksiini.

Taulukko 3 Aineiston analyysin katto- ja alateemat

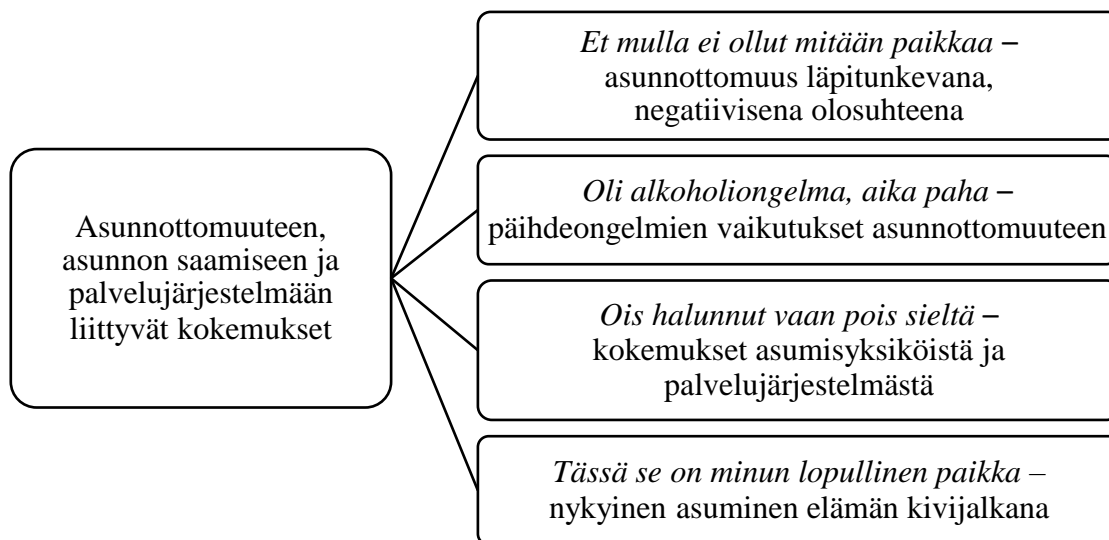
Asunnottomuuteen, asunnon saamiseen ja palvelujärjestelmään liittyneet kokemukset (tutkimuskysymys 1)	Ihmissuhteille annetut merkitykset (tutkimuskysymys 2)	Yksinäisyydelle annetut merkitykset (tutkimuskysymys 2)	Arki, hyvinvointi ja osallisuus (tutkimuskysymys 3)
asunnottomuus läpitukenavana, negatiivisena olosuhteena	päihteisiin liittyneet kaverisuhteet	yksinäisyyden kokemusten kiistäminen	arjen rutiinit
päihdeongelmien vaikutukset asunnottomuuteen	päättyneet parisuhteet	yksinäisyyden kokemukset arjessa	pienet haaveet
kokemukset asumisyksiköistä ja palvelujärjestelmästä	menetetyt ystävät	yksinäisyys seurauksena uusien ihmissuhteiden solmimisen hankaluudesta	toiveet työpaikasta
nykyinen asuminen elämän kivijalkana	etääntyneet, korjaantuneet ja säilyneet perhe- ja ystävyysuhteet	yksinäisyys elämänhistoriassa	osallistuminen ohjattuun toimintaan ja ryhmiin
	toiveet ja kokemukset parisuhteista		

Esittelen seuraavaksi tutkielmani keskeiset tulokset esittelemällä omista alaluvuistaan kunkin kattoteeman ja sen alateemat. Suorat sitaattit haastatteluista on merkitty kursiivilla. Mukana on aineistokatkelmia kaikista haastatteluista. Käyttämissäni lainauksissa M-kirjain viittaa minuun haastattelijana, ja kaikkien haastateltavien osalta tunnustekoodina on pelkästään H-kirjain. Valitsin sitaatteihin tämän esitystavan, sillä halusin siten turvata haastateltavien anonymiteettiä. Lisäksi en halunnut käyttää haastateltavien etunimiä edes pseudonyymeinä, tai ilmaista sitaateissa heidän ikäänsä. Ulla-Maija Salon (2015, 185) mukaan etunimien ja iän käyttäminen tutkimustekstissä on ongelmallista, sillä niiden myötä haastateltava käsitetään helposti koko edustamansa viiteryhmän edustajaksi.

5.1 Asunnottomuuteen, asunnon saamiseen ja palvelujärjestelmään liittyneet kokemukset

Tässä alaluvussa vastaan tutkimuskysymykseen yksi, joka keskittyi kokemuksiin, jotka liittyivät asunnottomuuteen, asunnon saamiseen ja asunnottomien palvelujärjestelmään.

Kuvio 1 Temaattinen kartta 1. tutkimuskysymykseen vastaavista tuloksista

Tämän alaluvun aiheena ovat haastateltavien kokemukset asunnottomuudesta ja asunnon merkityksestä elämässä sekä asunnottomuuteen johtaneista tekijöistä. Lisäksi käsitelen lyhyesti haastateltavien kokemuksia asunnottomille suunnatussa palvelujärjestelmässä.

5.1.1 *Et mulla ei ollut mitään paikkaa* – asunnottomuus läpituokevana, negatiivisena olosuhteena

Kaikkissa haastatteluissa nousi esiin asunnon tai sen puutteen kokonaisvaltainen merkitys yksilön elämän kannalta. Haastateltavat kuvasivat asunnottomuutta muun muassa äärimmäisen negatiivisena olosuhteena, jossa ihmisen toimintamahdollisuudet oman elämän suhteen olivat erittäin rajalliset:

H: [keskeyttää] *En mä tiedä tota, se on ihan hirveetä ihmiselle, jos joutuu asunnottomaksi ja tuota asumaan yömajoissa ja tuossa porttikongeissa ja aivan se on hirveetä.*

H: *Et kyllä sitä on ihminen aika tota heikoilla, kun asuntoa ei oo. No sitte mä olin asunnoton.*

Haastateltavat kertoivat, että asunnottomana aikaa leimasi pysähtyneisyys. Omaa elämää ei pystynyt suunnittelemaan, tai järjestämään olosuhteita toisenlaisiksi millään elämän osa-alueella. Yhtäältä esteet liittyivät käytännön vaikeuksiin, esimerkiksi osoitteen puuttumiseen. Toisaalta vaikeudet liittyivät myös henkilön omiin tunteisiin ja pystyvyyden kokemuksiin:

H: *Koska asunnottomana kaikki muutkin asiat seisoo. Sul on niinku, ihmisellä on pakko olla joku osoite, niin sit se on poste restante. Hae nyt sitte semmosella jotain työpaikkaa tai asuntoa tai muuta.*

H: *Kyllä se on vähän niinku elämä pysähtynyt. Ei pysty mihkään muuhun, mitään muuta ei voi oikeestaan hoitaa. Tai ei kiinnosta. Tai ei pysty, ei voi, kun ei ole osoitetta, nii tosi vaikeeta.*

Haastateltavien kerronnasta ilmeni, että asunnottomuus vaikuttaa ihmisen elämään ja toimintamahdollisuuksiin hyvin laajasti. Yksi haastateltavista kuvasi, että koettua asunnottomuutta leimasi tunne, että hänellä ei ollut omaa paikkaa. Mahdollisesti paikka voi näyttäytyä sekä konkreettisena asuinpaikkana että koettuna omana paikkana elämässä:

H: [– –] *semmonen juurettomuus, et mulla ei ollut mitään paikkaa, et tosiaan, kun ei ollu asuntoa, ei ollu töitä, ei ollu rahaa, terveyski oli aika huonona, ku pahasti alkoholisoitunu, et tavallaan tuntu et ei täs oo niinku mitään, et ei pysty ees suunnittelemaan niinku mitään, kun ei oo sitä asuntoa ja mua alko ahdistaa hirveesti ku työkkäri yritti alkaa painostaa mua duuniin. Mä sanoin et mul ei oo asuntoa, nii se ei ollu niille mikään selitys. Sit ku mä sanoin et oikeesti mä joudun jo asumaan tämmösessä päihdeasuntolassa, et mä en niinku tällasesta paikasta pysty käymään töissä, nii sekään ei oikein ollut selitys, et mä olin vähän kusessa sitten työkkäarin kanssa.*

Haastateltava kuvasi asunnottomuutta kokemuksena, jossa hänellä ei ollut asuntoa, mutta ei myöskään työpaikkaa, toimeentuloa tai terveyttä. Lisäksi haastateltava koki ahdistusta työvoimatoimiston toiminnasta, jossa hänen elämänsä ei tarkasteltu kokonaisuutena. Toimintamahdollisuuksien puute ja monien hankalien olosuhteiden kasautuminen asunnottomana liittyy myös siihen, kuinka asunnottomuus kytkeytyy marginalisoituun asemaan. Kolmen haastateltavan asumispolku omaan asuntoon oli kulkenut raitistumisen myötä portaikkomallia noudatellen, useiden asumisyksiköiden kautta ja pidemmän ajan kuluessa. Asunnon viimeisimpänä, muutamia vuosia sitten, saaneen haastateltavan kohdalla näkyi puolestaan asunto ensin -mallin vaikutus, sillä hän asui ennen asunnon saamista mallia noudattaneessa yksikössä, jossa vuokra-asunnon saamisen ehtona ei ollut päihitteettömyys.

Yksi haastateltavista ei halunnut kertoa kovinkaan paljon omasta koetusta asunnottomuudestaan, josta oli kulunut jo aikaa. Yksi haastateltava puolestaan kertoi haastattelunauhurin jo sammuttua asunnottomuuden herättämästä häpeästä suorasanaisesti. Asunnottomuuteen, päihteiden käyttöön, ja eräänlaiseen muiden armoilla olemiseen liittyviä häpeän kokemuksia oli löydettävissä ja aistittavissa myös muualta haastatteluaineistosta, mutta haastattelutilanteissa en esittänyt erityisiä kysymyksiä niihin liittyen. Chamberlainin ja Johnsonin (2018, 1259) mukaan asunnottomuutta kokeneet voivat kokea häpeää vielä kauan asunnottomuuden päättymisen jälkeen. Heidän mukaansa kyse on asunnottomuuteen liittyvästä stigmasta. Tämä stigma oli läsnä myös haastateltavieni elämässä, sillä osa heistä kertoi ennakkoluuloista, joita muilla nykyisen taloyhtiön asukkailla oli alkuun ollut heitä kohtaan, asukkaiden saatua tietää haastateltavien asuvan Y-Säätiön omistamassa asunnossa. Näin asunnottomuuden stigma saattoi seurata heitä nykyiseen asumiseen, vaikka muuten asunto paransi merkittävästi heidän hyvinvointiaan.

5.1.2 *Oli alkoholiongelma, aika paha* – päihdeongelmien vaikutukset asunnottomuuteen

Haastateltavien asumispolut poikkesivat toisistaan, mutta lähes kaikilla koettu asunnottomuus ja päihteiden käyttö olivat liittyneet toisiinsa. Päihteiden ja asunnottomuuden välinen yhteys on havaittu myös aiemmissa tutkimuksissa (ks. esim. Neale & Stevenson 2015, 477), ja kaikki haastateltavat kuvasivat kokeneensa alkoholi- tai huumeriippuvuutta. Myös päihderiippuvuudesta toipuminen tai käytön vähentäminen, ja nykyisen asunnon saaminen liittyivät useilla haastateltavilla toisiinsa. Toipumiseen haastateltavat olivat saaneet apua niin asumisyksiköistä, kuin kolmannen sektorin toiminnasta ja vertaistukiryhmistä.

Päihteiden käytön lopettamisen tai vähentämisen teema nousi esiin kaikissa haastatteluissa. Yksi haastateltavista kuvasi päihdehistoriaansa seuraavasti: ” [– –] *no oli alkoholiongelma, aika paha. Mähän ennen eläkkeelle joutumista, mä olin [aikamääre] vuotta joka päivä päissään.*”

Haastateltavista viisi oli käyttänyt päihteistä yksinomaan tai pääasiassa alkoholia. Muutamat haastateltavista kertoivat juovansa edelleen silloin tällöin mietoja alkoholijuomia, muut olivat päättäneet olla käyttämättä lainkaan alkoholia. Yksi haastateltavista käytti yhä alkoholin lisäksi huumeita ja huumaavia lääkeaineita, mutta oli nykyisen asunnon saatuaan pystynyt vähentämään käyttöönsä merkittävästi, ja olemaan välillä raittiina.

Haastateltavien kerronnasta kävi ilmi, että kuntoutuminen päihderiippuvuudesta oli ollut heille merkittävä käännekohta. Kerronnassa nousi esiin raitistumiseen saadun tuen ja avun merkitys:

H: *Mä oon tyytyväinen siitä, että mä en valinnu sitä tietä jatkaa että, siis aika monestihan moni noista jatkaa niinku ryypäämistä hautaan. Luovuttaa kaiken. Siitä mä oon tyytyväinen. Se loppu. [– –] ite niinku heräsin, että pakko hakee apua.*

H: *Ja ellen mä ois saanu niit apuja ja näin ikään mä olisin jo kuollu aikapäiviä sitten. Seki on totta varmasti.*

M: *Joo. No mitä tapahtu jotenkin et se niinku muuttu, tai niinku miten se jotenki synty, jotenki se muutos?*

H: *Alko kyllästymään siihen hommaan ja sit saa niitä vaihtoehtoja, ainaki jonkinlaisia vaihtoehtoja. Ja niinku turtuu, varmaan. [– –] Ja sitku on ollu nyt jo niin monta vuotta niin tosiaan tullu ikäkin nii ei jaksakaan silleen. Kuitenkaa. [– –] Että niinku, ettei enää tuu enää niinku semmosia kohelluksiakaan mitä nuorena oli.*

Ensimmäisen yllä olevan sitaatin haastateltava kertoi ”heränneensä” tarpeeseen hakea riippuvuuteensa apua. Toisena vaihtoehtona hänelle näyttäytyi luovuttaminen, juomisen jatkaminen ja kuolema. Jälkimmäisen sitaatin haastateltavan raitistumista edistivät kyllästyminen, ja avun parista löytyneet uudet vaihtoehdot. Kyllästyminen ja jaksamisen väheneminen iän myötä voivat rinnastua myös tilanteeseen väsymiseen. Eräässä aiemmassa haastattelututkimuksessa nousi esiin asunnottomuutta kokeneiden väsymys ensisuojan aikatauluja, odottelua, kaupungilla kuljeskelua ja muiden asunnottomien seuraa kohtaan (Grenier ym. 2016, 467). Tähän tutkielmaan haastattelemani henkilöt kuvasivat, että päätökseen raitistua vaikuttivat myös muun muassa kokemukset siitä, että alkoholi ei sopinut itselle sekä terveyssyyt.

5.1.3 Ois halunnut vaan pois sieltä – kokemukset asumisyksiköistä ja palvelujärjestelmästä

Haastateltavien asumispolut olivat vaihtelevia. Yksi haastateltava oli asunut asuntonsa menetettyään lähisukulaisensa asunnossa, yksi haastateltavista puhui asunnottomuudestaan hyvin niukasti, yksi oli asunut yhdessä asumisyksikössä ja kolme kertoi asuneensa aiemmin useissa eri asumisyksiköissä.

Haastatteluissa kysyin haastateltavilta, millaisin sanoin he kuvaisivat asunnottomuuden aikaa. Yksi haastateltavista kertoi, että asunnottomana oman paikan puute ulottui siihen, että hän ei voinut jättää tavaroitaan mihinkään, vaan joutui kantamaan niitä jatkuvasti mukanaan:

H: Mmm, hmm.. Mä en tiedä, mitenköhän mä, no ainakin mä opin niinku aina kantamaan lähes koko mun omaisuutta mukana, mul oli aina mun iso, iso olkalaukku mukana mis oli kaikki mahdollinen roina, et mä olin tottunut tavallaan et jos ei pääsekään johonkin et mul on kaikki tavarat mukana, ja se on melkein jäänyt päälle vieläkin, että pitää kuljettaa kaikkee mahdollista mukana jos ei tuukkaan himaan, mutta mmm semmonen ärsyttävä olo, ihan siis kun välil meni hermo vaikka siellä [asumisyksikössä] siihen päihteilyelämään ja niihin ihmisiin ja ois halunnut vaan pois sieltä.

Hän sanoi, että asunnottomuuteen liittyi ärsyttävä olo, joka syntyi siitä, että oli pakotettu viettämään aikaa muiden päihteidenkäyttäjien kanssa sekä toteutumattomasta halusta saada oma asunto ja oma rauha asumisyksikössä asumisen sijaan. Asunnottomuutta kokiessaan ja asumisyksikössä asuessaan haastateltavien päätäntävalta ja mahdollisuudet vaikuttaa omaan asumiseensa ja päivittäisiin ihmissuhteisiinsa olivat rajallisia. Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että asunnottomuutta kokeneiden mahdollisuudet vaikuttaa asuinpaikkaansa ovat yleisesti rajallisia (Nousiainen 2016, 172; Syrjälä 2022, 183).

Yksi haastateltava kuvasi, että solumuotoisessa asuntolassa asuessaan hän koki kuormittavaksi epätietoisuuden siitä, missä hänen toivomansa itsenäinen asunto tulisi sijaitsemaan, tai oliko sellaisen saaminen mahdollista:

M: Joo, no millaisilla sanoilla sä kuvaisit sitä aikaa, kun asuit sillee asuntolassa?

H: No olihan se vähän rankempaa, ku koskaan tienny et missä se loppuasunto tulee tai tuleeko mitään. [– –] Joskus oli ihan matkalaukkuelämää. [– –] Suunnilleen. Et ei voinu varautuu, oikeestaan kiertää, ei se niin turvallistakaan ollu.

M: Joo, joo. Mikä siit teki turvatonta?

H: No vaikka semmonenkin jos sä meet sinne ja myöhästyit kello [poistettu kellonaika] mennessä nii sit sun pitää olla [poistettu kellonaika] asti yöllä ulkona koko yö. Siel on tietyt kotiintuloajat, ja kaikki.

M: *Joo, no mihin sä sitte menit jos?*

H: *Jos niin kävi niin kävelee kadulle. [– –] Ei oo paikkoja ollut. [– –] Se on aika hankalaa. Hygieniä ja kaikki ja sitte ei pääse pesulle eikä mitään.*

Haastateltava käytti hänen toiveissaan olleesta omasta vuokra-asunnosta sanaa ”loppuasunto”, jonka tulkitsen liittyvän ajatukseen asuntoon sitoutumisesta ja oman vuokra-asunnon pysyvyydestä. Myös muissa haastatteluissa toistui vastaavanlaiset kuvaukset halusta sitoutua omaan asuntoon. Haastateltava kuvasi asunnottomuutta matkalaukkuelämäksi ja kertoi, ettei asuminen aina ollut turvallista. Haastateltavalle asuntolassa asuminen määräytyi asuntolan kontrollin ja rajallisten mahdollisuuksien päättää omasta elämästään kautta. Erilaiset kontrolliin ja valinnanvapauden kaventumiseen liittyvät kuvaukset toistui myös muiden haastateltavien kerronnassa.

Yksi haastateltava kertoi, että hänellä oli ollut aiemmin useiden vuosien mittainen alkoholiongelma, ja kuvasi kahden asumisyksikön, joissa hän oli ollut, olleen hänelle ”pelastuspaikkoja”. Hän oli asunut useissa asumisyksiköissä, ja osasta hänellä oli hyvin negatiivisia kokemuksia, mutta kaksi asuinpaikkaa määrittyivät hänelle positiivisiksi ja erityisen merkityksellisiksi:

H: *Ja tuo oli varmaan tuota niinku tämä yks [tuetun asumisyksikön nimi] asuminen, nii se oli semmonen paikka, että ilman sitä minä en tiä missä minä olisin.*

M: *Joo, joo. Mikä siin erityisesti sit oli, oli sellasta?*

H: *Se oli semmonen vakituinen paikka ja oli nämä ihmiset oli siinä ympärillä nii sillä lailla. Vaikka ne olikin alkoholisteja, mutta kuitenkin se oli semmonen.*

H: [– –] *Ajattele, kun mä tulin tähän asumaan tähän, ensin tuota niinku hain, mä asuin tuolla [asuinalue] semmosessa soluasunnossa, oli [poistettu lukumäärä] alkoholista. [– –] Kun sitä tuli vuosi täyteen nii sain tuota hakea omaa asuntoa.*

Haastateltava kertoi jälkimmäisen solumuotoisen asumisyksikön olleen hänelle merkittävä pysyvyyden, asukkaiden ja työntekijöiden vuoksi, ja että hän oli kyseisessä yksikössä asuessaan päättänyt pyrkiä raitistumaan. Kerronnasta ilmeni, kuinka samaan aikaan toisaalta omaa asuntoa saatettiin toivoa voimakkaasti ja toisaalta vähittäisestä etenemisestä kohti omaa asuntoa saatettiin löytää hyviä puolia. Myös muissa haastatteluissa ilmeni vastaavaa kokemusta.

Valtaosa asumisyksiköissä asuneista haastatteleistani henkilöistä kuvasi kuitenkin kokemuksiaan pääosin negatiivisiksi, teki voimakkaan eron itsensä ja toisten asukkaiden välille sekä ilmaisi toivoneensa selkeästi pääsevänsä asumaan omaan itsenäiseen vuokra-

asuntoon. Myös useissa aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että suurin osa asunnottomuutta kokeneista toivoo voivansa asua itsenäisesti tavallisessa, pitkäaikaisessa asunnossa (Benjaminsen 2013, 55; Busch-Geertsema 2005, 214; Busch-Geertsema 2013, 60). Myös Kivelä ja Leppo (2016, 10) havaitsivat asumisyksiköiden asukkaita haastatellessaan, ettei asumismuoto vastannut kaikkien haastateltujen tarpeita. Heidän tutkimuksessaan osa haastateltavista kuvasi, ettei kokenut kuuluvansa asumisyksikköön. Haasteita siirtymässä asumisyksiköstä hajasijoitettuun asumiseen tukiasunnossa tai tavallisessa vuokra-asunnossa aiheutui heidän mukaansa muun muassa sopivien asuntojen puutteesta. (Mts. 81.)

Yksi tutkielmani haastateltavista kuvasi, että vuoden asumisen jälkeen asumisyksikön työntekijä oli auttanut häntä saamaan nykyisen hajasijoitetun vuokra-asunnon. Tätä oli edeltänyt vaihe, jossa haastateltava oli kokenut, että hänen tuli ikään vakuuttaa työntekijä, että hän ”*osaa hoitaa asiansa*”. Haastateltavien kerronnassa kävi ilmi, että asumisyksiköstä toisalle muuttoja toivottaessa omia toiveita ja tilannetta oli pitänyt tuoda sitkeästi esiin työntekijöille. Osa haastateltavista kuvasi, että keskeistä oman asunnon saamisessa oli jonkun yksittäisen asumisyksikön tai aikuissosiaalityön työntekijän toiminta, tai työntekijän vakuuttaminen omasta motivaatiosta ja asumisen taidoista.

Yhden haastateltavan asumispolku poikkesi muista haastateltavista. Hänen kohdallaan asunnottomuus oli seurausta yksityisen vuokranantajan tekemästä asunnon irtisanomisesta asunnon mentyä myyntiin sekä menetetyistä luottotiedoista, mitkä hankaloittivat uuden asunnon saamista. Hänen kokemuksissaan kyse oli eräänlaisesta palvelujärjestelmän väliinpuotoamisesta, jossa hän päätyi lopulta asunnottomana asumaan epävirallisesti lähisukulaisensa asunnossa toisella paikkakunnalla. Hän oli asunnottomaksi jäädessään raitistunut jo aiemmin, eikä hän löytänyt apua asunnottomille suunnatusta palvelujärjestelmästä. Aikuissosiaalityössä hänet oli ohjattu jättämään vuokra-asuntohakemus kaupungille. Kaupungin vuokra-asunnon haussa häntä oli puolestaan kehoitettu hakeutumaan asunnottomien hätämajoitukseen, jonne hän ei halunnut mennä, koska hän oli toipunut päihdeongelmastaan jo aiemmin ja hänellä oli negatiivisia käsityksiä palvelun käyttäjistä ja palvelusta. Alle vuoden pituisen asunnottomuuden jälkeen hän sai asunnon Y-Säätiöltä.

Haastateltavat kuvasivat kokemuksiaan asumisyksiköistä kaksitahoisesti. Asumisyksiköissä asuminen määrittyi monille kuormittavana ja negatiivisena olosuhteena, jossa turvallisuus ja oma päätäntävalta elämästä kaventuivat, ja jossa muiden asukkaiden päihteidenkäyttö oli alati läsnä, mutta toisaalta osa haastateltavista koki saaneensa yksiköistä merkittävää apua.

Haastateltavat ilmaisivat toivoneensa asumismuodokseen itsenäistä hajasijoitettua vuokra-asuntoa.

5.1.4 *Tässä se on minun lopullinen paikka* – nykyinen asuminen elämän kivijalkana

Haastateltavien kertoessa asunnottomuuden jälkeisestä ajasta nykyinen asunto ja asuminen määrittäivät perustaksi, jonka päälle elämän muut osa-alueet rakentuivat. Yksi haastateltavista totesi: ”*Et se on ihan niinku ykkönen et pitää olla asunto.*” Moni haastateltava myös kuvasi, kuinka he eivät missään tapauksessa halunneet luopua nykyisistä asunnoistaan:

H: *Se oli hyvä [naurahtaa pienesti] ku mä kävin kattomassa tossa parvekkeella, seisoin ja ajattelin, että tässä se on minun lopullinen paikka. En lähe tästä mihinkään.*

Kysyin haastateltavilta myös, mikä heidän elämässään on toisin kuin asunnottomuuden aikana. Haastateltava, joka kertoi asunnottomuuteen liittyneestä matkalaukkuelämästä ja turvallisuuden tunteen puuttumisesta, kertoi hyvin konkreettisesti mikä on toisin nykyhetkessä:

M: *No mitä sä nyt niinku ajattelet siitä, et mikä on nyt eri tavalla ku silloin?*

H: *No kaikki, kaikki on tietenki eri tavalla. [—] Nyt on hienot suihkut ja tottakai oma kiva sänky ja kaikki on nyt erilailla.*

M: *Joo et ei oo, sanoit et matkalaukkuelämää, nii..*

H: *[Keskeyttää] Ei oo ei, nyt enää korkeintaan lomamatkoilla voi käyttää.*

Haastateltava kuvasi muutosta konkreettisten esineiden kautta; matkalaukku kuului enää pienimuotoisille lomamatkoille, joilla haastateltava kertoi kävänsä.

Kun kysyin eräältä haastateltavalta, kuinka asunnon saaminen vaikutti hänen elämäänsä, hän vastasi, että: ”*No tämä oli tuota niinku, se oli, että nyt se alkaa minun uusi elämä.*” Oma hajasijoitettu vuokra-asunto siis mahdollisti monenlaisia muutoksia haastateltavien elämässä ja lisäsi haastateltavien toimijuutta ja valinnan mahdollisuuksia. Asumisyksiköissä asuessaan osa haastateltavista kuvasi joutuneensa ikään kuin pakotetusti sosiaaliin suhteisiin, joita he eivät olisi itse valinneet. Moni haastateltavista kuvasikin, että asunnon saaminen tuki merkittävästi päihteiden käytöstä luopumista, tai käytön vähentämistä konkreettisesti oman asunnon saamisen merkitysten kautta. Yksi haastateltavista kuvasi seuraavasti, kuinka oman asunnon myötä hänen oli mahdollista luopua alkoholin käytöstä: ”*Mutta täällä, ku mä tulin tänne, niin en mä koskaan oo haluttanukkaan, ei, ei.*” Myös Busch-Geertseman (2005, 216) mukaan asunnottomuutta aiemmin kokeneiden päihteiden käyttö pysyi paremmin hallinnassa, kun he asuivat omassa vuokra-asunnossa.

Yksi haastateltava kuvasi, että hän oli pystynyt vähentämään päihteiden käyttöä nykyisen asuntonsa myötä, kun kysyin mikä nykyään on eri tavalla:

H: No ainaki se, no en mä tiedä, se oma rauha, ei oo jatkuvasti jotku narkomaanit koputtelemassa oville, koska siellä jatkuvasti oltiin, joku oli ovella ja niinku mä en jaksa nyt niitä ihmisiä, kun mä en yleensäkkään jaksa ihmisiä. Mun oli vaan pakko sietää. Nii tää oma rauha, hmm, mikä on muuttunut. No se just joo et pystyy olee kuitenkin enemmän raittiina, että ei oo niinku kaksneljäseitsemän sekasin vaan välillä on niitä kausia et ollaan selvinpäin, ja sit välillä otetaan, et käyttäminen on vähentynyt. Ja nii, en mä tiedä. Ainaki tää on hiljanen talo. Se oli niin kamalan äänekäs talo, se oli ärsyttävää.

Haastateltava kertoi nauttivansa erityisesti oman vuokra-asuntonsa rauhallisuudesta verrattuna aiempaan asumisyksikköön. Asuinympäristön rauhallisuus nousi teemana esiin myös muissa haastatteluissa. Haastateltavat kertoivat, että he eivät olleet saaneet valita asuinalueita, joilla he asuivat. Menetettyjen luottotietojen, asunnottomuuden ja päihdeongelmien myötä heidän mahdollisuutensa saada oma vuokra-asunto kaventuivat niin, ettei valinnan mahdollisuuksille jäänyt sijaa. Haastateltavat kertoivat kuitenkin haastatteluissa asioista, jotka nykyisissä asunnoissa tai asuinalueilla olivat muodostuneet heille tärkeiksi – vaikka asuntoa ei saanut valita itse, alueesta ja asunnosta saattoi siis kuitenkin löytää hyviä asioita. Haasteltavista moni kertoi esimerkiksi arvostavansa lähiympäristönsä luonnonläheisyyttä. Yksi haastateltavista sanoi, että hänen taloyhtiönsä piha muistuttaa kesäisin puistoa. Lisäksi hän kertoi ruokkivansa lintuja. Myös seuraava haastateltava, joka ei olisi itse valinnut asua nykyisellä asuinalueellaan, kertoi, että hän koki asuinympäristönsä rauhoittavaksi:

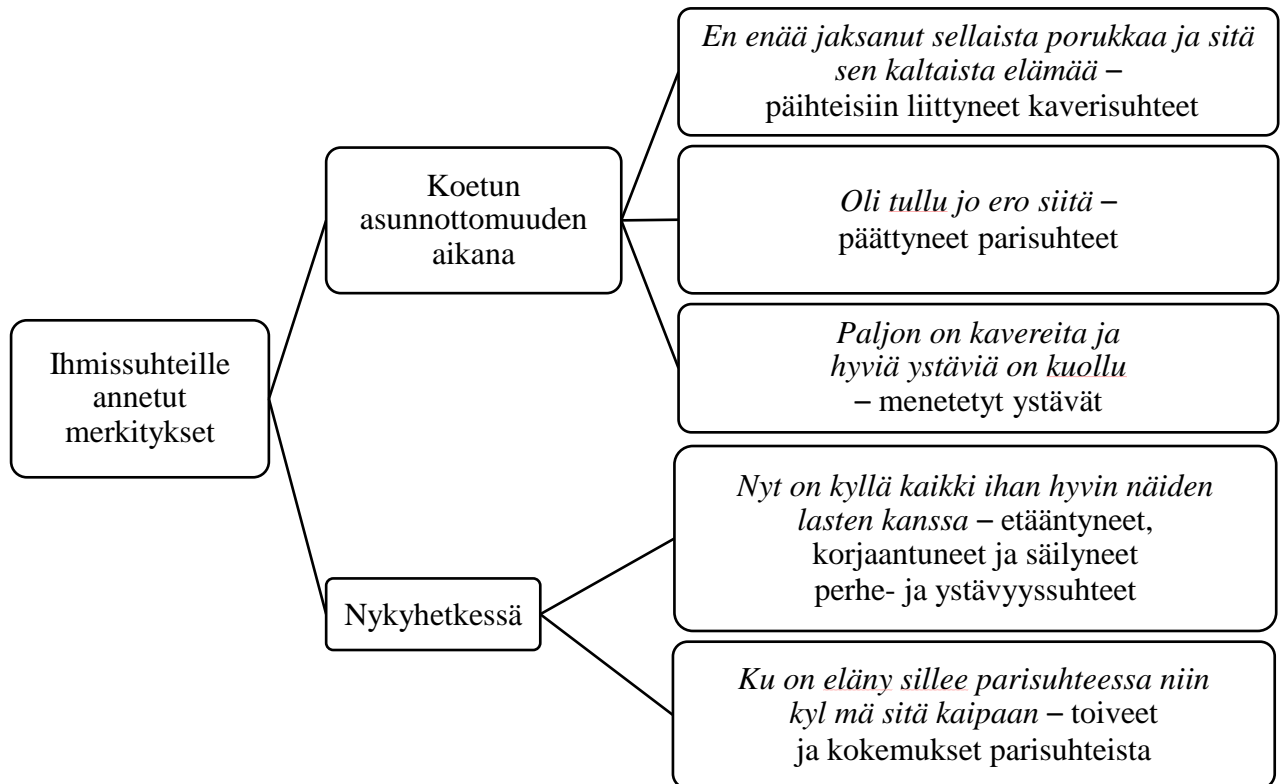
H: Mä voin ikkunasta katella, sielt kuitenkin mä nään metsää, ja naapuritalon rouva ruokkii lintuja, niin mä nään ne linnut laudalla. Ja rusakot hyppii siellä.

Haastateltavat kertoivat olevansa tyytyväisiä myös asuntojen varusteluun sekä hyviin kulkuyhteyksiin.

Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että asunnottomuuden kokemisen jälkeen ja päihteiden käytöstä luovuttaessa asunto voi toimia ikään kuin elämän kivijalkana, perustana, jolle toipuminen ja elämän uudelleen järjestäminen voivat rakentua. Padgett (2007, 1933) on käyttänyt ontologisen turvallisuuden käsitettä kuvaamaan ilmiötä, jossa asunnon saaminen mahdollistaa autonomian, yksityisyyden ja toipumisen toteutumista yksilön elämässä. Myös Gaboardin kollegoineen (2021, 850) mukaan asuminen avaa mahdollisuuksia muiden tavoitteiden saavuttamiseen.

5.2 Ihmissuhteille annetut merkitykset koetun asunnottomuuden aikana ja nykyhetkessä

Tässä alaluvussa vastaan tutkimuskysymykseen kaksi ihmissuhteille asunnottomuuden aikana ja nykyhetkessä annettujen merkitysten osalta.

Kuvio 2 Temaattinen kartta 2. tutkimuskysymykseen vastaavista tuloksista ihmissuhteiden osalta

5.2.1 *En enää jaksanut sellaista porukkaa ja sitä sen kaltaista elämää – päihteisiin liittyneet kaverisuhteet*

Haastateltavat kertoivat, että koetun asunnottomuuden aikaisiin ihmissuhteisiin kuului kavereita ja tuttavuuksia, joiden kanssa he käyttivät päihteitä. Haastateltavien luovuttua tai vähennettyä päihteiden käyttöä sekä saatua asunnon, ajan viettäminen lakkasi ja yhteydenpito katkesi. Usein yhteydenpidon lopettaminen johtui haastateltavien omasta päätöksestä.

Haastateltavat kuvasivat, että asunnon saaminen vaikutti voimakkaasti heidän päätöksensä

katkaista asunnottomuuden aikaan ja päihteisiin liittyneet ihmissuhteet. Päätöksiin katkaista yhteydenpito aiempiin kavereihin vaikutti myös halu välttää häiriöitä ja varoituksia nykyisessä asunnossa. Haastateltavat kertoivat välttävänsä vieraiden kutsumista, jotta eivät menettäisi asuntoa:

H: *Et mähän en oo tähänkään asuntoon ketään, ketään vierailijoita ottanu just sen takii ettei tuu mitään meteliä ja häiriötekijöitä.*

M: *Joo, no miten muuten, ku sul ei ollu asuntoo nii oliks sul muuten kavereita tai?*

H: *Oli oli, vähän liikaakin, torppa täys. Siks mä en oo kenenkään kans enää ollukkaa, et ei lähe kämppä tai. [– –] Mä en halua olla missään tekemisissä enää. [– –] Sen takia ettei lähe kämppää. [– –] Sitä mä pelkään just. En mä ota keneenkään yhteyksiäkään. Olkoot siel missä on. [– –] Enkä mä haluakaan niitä. Mul oo niistä ku haittaa. Nyt ku on, nyt ku tarvis apua nii ei tuu naulaan lyöjää. [– –] Mä aloin kaihtamaan koko tyyppettä. Ku en saanu apua sillon ku tarvi nii. Ne tuli sillon ku mul oli rahaa. Veivas oikeestaan mun rahat sitte. Sit ku loppu rahat nii lähti.*

Halu välttää sellaisia sosiaalisia suhteita, jotka olisivat saattaneet johtaa asunnon menettämiseen tai houkutuksiin käyttää yhdessä päihkeitä, tai jotka perustuivat välittämisen sijaan pyrkimykseen hyötyä haastateltavista, on tunnistettu myös Henwoodin ja tutkimusryhmän (2015, 396–399) tutkimuksessa, jossa ilmiötä kuvataan niin sanottuna positiivisena vetäytymisenä (ks. myös esim. Golembiewski ym. 2017, 9).

Edellisen sitaatin haastateltava kertoi myös pettymyksestään, kun kaverit, joiden kanssa hän oli aiemmin käyttänyt alkoholia, eivät olleet auttaneet häntä, kun hän tarvitsi apua. Myös eräs toinen haastateltava kertoi, että alkoholia käyttäessä ystäviä riitti:

H: [– –] *Se oli sillon aikoinaan, ku sillon ku mä tulin tänne [kaupunginosa] ensimmäisen kerran nii tääl oli niitä kavereita vaikka kuinka paljon, noita justiin noissa pubeissa istujia [– –]*

Myös kolmas haastateltava kertoi, että koetun asunnottomuuden aikana hänellä oli nykyistä enemmän ihmissuhteita:

H: *Mä siis paljo enemmän olin sosiaalisempi vielä silloin kun olin viel asunnoton. Koska mä nyt pyörin kuitenkin enemmän ihmisten kanssa, tai just ku asuttiin siel asuntolassakin, nii siellä nyt sit päihdeporukkaa lähinnä minkä kanssa mä nyt sit enimmäkseen oon pyöriny, nii tota mä muutin, nii mä aika paljon katkasin välejä kaikkiin, koska mä en enää jaksanut sellaista porukkaa ja sitä sen kaltaista elämää. Nii tota tosiaan väheni, et aika niinku yksinäiseks menny sen jälkeen, et enää lähinnä on enää [seurustelukumppanin] kanssa, lähes kaksneljäseitsemän, niinku, ystävät on aika lailla nyt niinku jääny. [– –] sillon vielä, kun enemmän käytin kaikkea ja liikuttiin tuolla, kun liikuttiin ihmisten ilmoilla ja pyörittiin aina jossain frendeillä tai ulkona nähtiin frendejä, niin tosiaan se kaikki liitty*

päihteisiin. [– –] nii tota mä oon tosi onnellinen kyl et on päässy niinku siitä pois. Tai sillai niinku just siitä, et on pakko pyörii tollasten ihmisten kanssa. Tai niinku et aina tuli jotain ongelmia, parisuhdekrisejä ja pettämisiä ja kaikkee, koska jatkuvasti oli ne päihteet läsnä, nii oli tosi vaikeeta.

Haastateltava kuvasi, että kaverit olivat ”päihdeporukkaa”, joiden kanssa hän lakkasi pitämästä yhteyttä tarkoituksella saatuaan asunnon. Sosiaalisista suhteista luopumisesta saattoi seurata yksinäisyyttä, mutta sillä voi olla myös positiivisia vaikutuksia. Puhumalla ”päihdeporukasta” ja ”tollasista ihmisistä” haastateltava erotti nämä henkilöt edustamaan toista ryhmää kuin mitä hän itse edustaa. Myös aiemmissa tutkimuksissa on noussut esiin vastaava tarve erottautua muista asunnottomuutta kokeneista (ks. esim. Bower ym. 2018, 247; Holt & Larkin 2012, 495; Shier ym. 2011, 465). Lisäksi haastateltava kuvasi, että tällaisten kavereiden kanssa ilmeni monenlaisia ongelmia päihteistä johtuen.

Päihteitä käyttäneet ystävät ja kaverit myös ruokkivat haastateltavien päihteidenkäyttöä. Yksi haastateltavista kertoi, että hän ei osannut kieltäytyä tuttavansa ehdotuksista lähteä yhdessä käyttämään alkoholia:

H: [– –] Mutta tota sitten kun mä jouduin eläkkeelle [– –] en mä tiedä, se meni se elämä semmoseksi että minä olin sitte [poistettu vuosien määrä], join sitä joka päivä. Että vielä tuota tuonne tuli se, siihen [haastateltavan silloiseen asumisyksikköön] asumaan [poistettu ammattinimike], jäi eläkkeelle, sehän joi kans joka helkatin päivä, joi sitä, no siinä se aina tuli minulle, että lähetään, lähetään. Enhän minä osannu enää kieltää, että sitte se meni. Että seki paljon johtui siitä. [– –] Että ku mä en osannu täysin sanoa että ei.

Myös seuraava haastateltava kertoi, että asumisyksikön muiden asukkaiden päihteiden käyttö lisäsi hänen omaa huumeiden käyttöönsä, ja hän myöntyi aina muiden ehdotuksiin ja tarjouksiin:

H: Joo, kyl joo. Et ku aina jos joku tuli tarjoamaan jotain, jotain niiku mikä nyt ei kuulunu ees mun normaaliin käyttöön, vaikka jotain piriä tai lakkaa mitä lie, nii mä otin aina vastaan. Et mä olin vähän sellanen et mä otin ihan mitä vaan vastaan.

Yhteenvetona voidaan todeta, että haastateltavat kokivat päihteisiin liittyneet ystävyys- ja kaverisuhteet pääosin negatiivisina, vaikka päihteitä käyttäessä kavereita löytyi.

Haastateltavien mukaan päihteisiin liittyneiden tuttavien seura lisäsi päihteiden käyttöä, saattoi perustua taloudelliseen hyväksikäyttöön, ja olisi saattanut johtaa nykyisen asunnon menettämiseen häiriöiden vuoksi, jos yhteydenpito olisi jatkunut. Haastateltavat kuvasivatkin katkaisseensa tietoisesti päihteiden käyttöön perustuneita ihmissuhteita.

5.2.2 *Oli tullu jo ero siitä – päättyneet parisuhteet*

Haastateltavista yksi oli parisuhteessa ja puoliso asui hänen luonaan. Muut haastateltavat eivät eläneet haastatteluhetkellä parisuhteessa. Haastatteluissa nousi esiin, että kaikki olivat olleet parisuhteessa tai avioliitossa aiemmin, mutta suhteet olivat päättyneet eroon tai kumppanin kuolemaan. En kysynyt erikseen parisuhteista, mutta aihe nousi esiin kaikkien kohdalla niin alun taustatiedoissa kuin itse haastatteluissa.

Eräs haastateltava kertoi, että hänellä oli ystäviä asunnottomuuden aikanakin, mutta seurustelusuhde oli päättynyt ennen asunnottomuutta:

M: Joo, no miten se vaikutti niinku sun sosiaalisiin suhteisiin se [asunnottomuuden] aika?

H: No kyllähän ystäviä oli, ja naiset oli jo, oli tullu jo ero siitä, ja en mä naimisissa ollutkaan, mutta niinku seurustelusuhde katkennu ja näin.

Yksi haastateltavista nosti päättyneen parisuhteen esiin ilman että olin hetkeen kysynyt mitään kysymystä, ennen tätä hän kertoi vaikeuksista tutustua ihmisiin. Haastateltava oli ollut parisuhteessa asunnottomuuden aikana, ja toi erikseen esiin, että parisuhteen päättyminen ei liittynyt asunnottomuuteen:

H: Kyllä mä seurustelin silloin ennen tätä, se loppu suhde sitte siinä, ku muutin tonne [kaupunginosa, jossa nykyinen asunto sijaitsee], vähän ennen sitä. [– –] Mut se ei liity mitenkään siihen, tähän asunnottomuuteen, se loppu vaan silleen.

Koettu asunnottomuus ja päihdeongelmat olivat vaikuttaneet haastateltavien sosiaalisiin suhteisiin myös parisuhteiden päättymisen kautta useimpien haastateltavien kohdalla. Kokemukset kuitenkin poikkesivat toisistaan, ja osa puhui päättyneistä parisuhteistaan vain vähän. Aiemman tutkimuksen mukaan syynä koettuun yksinäisyyteen voi olla parisuhteen päättyminen ennen koettua asunnottomuutta, tai vaikeus löytää uutta kumppania (Bower ym. 2018, 245).

5.2.3 *Paljon on kavereita ja hyviä ystäviä on kuollu – menetetyt ystävät*

Päihtheisiin liittyvien ystävyysuhteiden katkaisemisen lisäksi haastateltavat olivat menettäneet monia ystäviään näiden kuoltua. Lähes kaikki haastateltavat kertoivat tärkeiden ystäviensä kuolemista. Ystävien kuolemat ovat yksi merkittävä syy asunnottomuutta kokeneiden sosiaalisten verkostojen rajallisuuteen (ks. esim. Padgett ym. 2008, 335; Padgett 2007, 1933; Pahwa ym. 2019, 1318).

Seuraavissa lainauksissa käy ilmi tällainen sosiaalisten suhteiden katkeaminen:

H: [— —] *Kyllähän ne vaikuttaa aina, kyllä tietyt ystävyudet säilyy, et säilyy loppuun asti, aika moni niistä ystäväistä on kyllä toki kuollu.*

H: *Semmosia että muutamia hyviä ystäviä, vaikka paljon on kavereita ja hyviä ystäviä on kuollu tässä lähiaikoina, mutta niinku se on nyt ihan normaalia, että ku tommosia vähän päälle kuuskymppisiä ja seittemänkymppisiä nii niitä rupee, osa on jo menny huonoon kuntoon töitten tai muitten harrastusten takia nii.*

Myös aiemmassa tutkimuksessa on tunnistettu, että asunnottomuutta kokeneiden henkilöiden lähipiirissä tapahtuneista kuolemista voi seurata merkittävää ja pitkäkestoista sosiaalisen tuen puutetta, joka ei korvaudu uusilla sosiaalisilla suhteilla. (Hawkins & Abrams 2007, 2036).

Eräs haastateltava kuvasi kokemuksiaan näin:

H: *Et mullahan oli kyllä yks ystävä, ystävätär, mut niinku, ku hän kuoli [aikamääre], ja hän oli alkoholisti [— —] silti siis vaikka niinku, jos mä vietin hänen kanssaan aikaa mä pystyin menee hänen luokseen milloin vaan ja olla vaikka yön yli, nii tota vaik hän veti viinaa, hän ei alkanu ikinä riehumaan tai mitään, et se oli ihan rauhallinen, ja siis no se oli tosi ihana, mun ikäinen nainen, tosi mukava. Mut hän sitte tosiaan, ku sillä oli [sairaus] muutenkin, mutta hän ei välittäny, [— —] niin sitten hän kuoli tossa [aikamääre] sitten, nii tavallaan sen jälkeen mä jäin sit ihan täysin yksin, että mulle ei jääny enää mitään tai ketään sellasta henkilöä, kenelle voi niinku mennä, jos halua hetken omaa tilaa.*

Ystävä oli ollut haastateltavalle tärkeä henkilö myös siksi, että haastateltava asui puolisonsa kanssa, ja ystävän luona hän oli saattanut saada kaipaamaansa omaa tilaa. Haastateltava kertoi saaneensa aiemmin omaa tilaa myös vierailamalla lähisukulaisensa luona, mutta tämä lähisukulainen oli myös menehtynyt.

Menehtyneet ystävät saivat suuren merkityksen haastateltavien kerronnassa, ja ystävien kuolemista oli seurannut haastateltavien yksinäisyyttä. Osa ystäväistä oli menehtynyt keskimääräistä elinajanodotetta aiemmin, jonka voi nähdä osaltaan liittyvän myös eriarvoisuuteen ja elinajanodotteen sosioekonomisiin eroihin. Asunnottomuutta kokeneet kohtaavat usein lähipiirissään kuolemia, joiden syynä ovat muun muassa onnettomuudet, huumeiden käyttö, väkivalta ja terveysongelmat (Hawkins & Abrams 2007, 2035).

Tekemissäni haastatteluissa ystävien kuolinsyissä korostuivat päihde- ja terveysongelmat.

5.2.4 *Nyt on kyllä kaikki ihan hyvin näiden lasten kanssa – etäänntyneet, korjaantuneet ja säilyneet perhe- ja ystävyysuhteet*

Haastateltavista kaikilla oli elämässään läheisiä ihmisiä, jotka olivat haastateltavien lapsia, sisarusia tai vanhempia. Lisäksi osa haastateltavista puhui myös ystävistään ja kavereistaan, mutta perhesuhteiden merkitys korostui. Ne haastateltavat, jotka mainitsivat pitävänsä yhteyttä kavereihin tai ystäviin, kuvasivat nykyisiä kaverisuhteitaan melko vähän ja lyhyesti. Moni haastateltava kertoi soittelevansa kavereidensa kanssa puhelimitse.

Haastateltavista yksi eli parisuhteessa ja muut asuivat yksin. Haastateltavista yksi kertoi olevansa lapseton, kolmella oli yksi tai kaksi lasta, ja kahdella oli kolme lasta. Kaikki lapset olivat aikuisia. Haastateltavista kolme kertoi lapsistaan ja lapsenlapsistaan haastattelun aikana, ja sanoi olevansa heidän kanssaan tekemisissä, mutta kaksi haastateltavista kertoi lapsistaan ainoastaan haastattelun alussa, kun kysyin taustatietoja. Arvelin haastattelutilanteissa, että mahdollinen yhteyden puuttuminen lapseen saattoi olla haastateltaville kipeä asia, enkä siksi kysynyt erikseen yhteydenpidosta lapseen, elleivät haastateltavat itse kertoneet siitä. On kuitenkin merkittävää, että kaksi haastateltavaa ei puhunut lapsistaan taustatietoja enempää. Aiemman tutkimuksen mukaan asunnottomuuteen saattaa liittyä etäänntymistä perhe- ja muissa sosiaalisissa suhteissa (Grenier ym. 2016, 464; Padgett ym. 2020, 65; Pedersen ym. 2012, 851). Yhtenä syynä sosiaalisten suhteiden vähentymiseen saattaa olla päihteisiin ja asunnottomuuteen liittyvä omaehtoinen vetäytyminen yhteydenpidosta perheenjäsenten kanssa (Hawkins & Abrams 2007, 2037).

Haastateltavat kuvasivat asunnottomuuden vaikuttaneen heidän perhesuhteisiinsa vain vähän. Toisaalta kyseessä on sensitiivinen aihe, joten saattaa olla, että kaikki haastateltavat eivät halunneet kertoa kokemuksistaan yksityiskohtaisesti. Yksi haastateltavista kuitenkin kuvasi päihteiden käytön vaikuttaneen hänen suhteisiinsa lasten ja lastenlasten kanssa:

H: Kyllä mulla lasten kanssa kyllä menee hyvin. [– –] Mutta onhan tuota sitte nii, ku humalassaki ku menee, nii eihän se kenestäkään tunnu hyvältä mennä tuonne lapsiperheeseen eikä tuonne tuota. Pitää ittekki vähän varoa minne menee.

H: No olihan se mulla tuota sillä lailla, niinku vaakaa, mulla oli nämä lapset täällä, niinku [lapsen nimi] tykönä, nii nää lapset, eihän ne, ne kävelivät nokka pystyssä aina ohi [– –] Eikä tää [lapsen nimi], ei se tuota, se aina vaan haisteli, taas tulet, hänen autoon. Sanoin, että empä tulekaan.

Molemmat lainaukset ovat samalta haastateltavalta, joka kuvasi, että aiemmin päihteitä käyttäessään hän ei pitänyt sopivana vieraila lastensa luona, joilla oli omia lapsia. Myös

lapsenlapset olivat tuolloin suhtautuneet häneen välttelevästi. Haastateltavan asunnottomuus ja päihteiden käyttö olivat siis vaikuttaneet merkittävästi hänen perhesuhteisiinsa.

Haastattelurungossani oli kysymys, onko haastateltavalla elämässä sellaisia henkilöitä, joilta hän on saanut, tai voi tarvittaessa pyytää, apua arkisiin käytännön asioihin. Tämän lisäksi kysyin, onko haastateltava saanut apua joltakulta asunnottomuuden aikana. Erityisesti nykyhetkeen liittyvän avun kohdalla tuloksissa tärkeimmiksi auttajiksi nousivat perheenjäsenet kuten sisarukset, aikuiset lapset tai omat vanhemmat. Yksi haastateltavista kertoi, että hänen lähisukulaisensa oli ainoa, jolta haastateltava saattoi saada apua tarvittaessa. Hän kuitenkin koki, että heidän elämänpiirinsä poikkesivat toisistaan merkittävästi:

H: [– –] *et [lähisukulainen] on ainoa niinku, ainoa mun elämässäni keneltä mä voin oikeesti pyytää konkreettista apua ja se aina kyllä auttaa, mut niinku ainoa ikävä puoli on, et ku me ei muuten niinku nähdä toisiamme, me ei vietetä aikaa yhdessä, et siitäkää ei oo niinku sinänsä seuraa. Siis ku sillä on oma elämänsä. On [useita, poistettu määrä] lasta, ja mä taas oon ihan vapaaehtoisesti lapseton, kun mä nyt en oo ikinä lapsista välittänyt, niin tota me eletään vähän niinku niin erilaista elämää, mutta siis joo, kyl se niinku käytännön asioissa, jos tulee joku hätä et kyl silt aina sit apua saa.*

Myös eräs toinen haastateltava kertoi, että saa paljon apua lähisukulaiseltaan, joka kävi häneen luonaan säännöllisesti: ”*Kyl mul [lähisukulainen] käy tässä, viikoittain, päivittäin. Kävi tänäänkin.*” Läheinen auttoi häntä asunnon siivoamisessa, ja oli ostanut hänelle myös kodinelektroniikkaa.

Kaikki haastateltavista eivät toisaalta kokeneet tarvitsevansa apua:

M: *No miten tota, onks sul niinko joku, jolta sä voit pyytää apua, jos sä tarviit johonki?*

H: *Ei mun oikeestaan tarvii, kyllä mulla on nyt jotain ystäviä ja on mulla [lähisukulainen], mutta eipä oo tarvinnu, en mä oo enää, hirveen paljoo oo tarvinnu.*

Suhteet perheeseen olivat korjaantuneet monilla haastateltavilla päihteiden käytön päättymisen tai vähentämisen ja asumistilanteen korjaantumisen myötä:

H: *On, nyt on kyllä kaikki ihan hyvin tuota nii näiden lasten kanssa, ja kaikki et se ihan, et aina tuota nii sillälailla tuota nii että kun niillä on se oma elämä, niinku perheellinen nii. [Omat lapset] käypi.*

Sama haastateltava kertoi, että hän toivoisi enemmän yhteydenpitoa lastenlastensa kanssa.

Seuraavan sitaatin haastateltava kuvasi, että hänellä ei juurikaan ole auttajia:

H: *Ei mulla täällä kauheesti. Siis no mun [lähisukulainen], mut et se asuu [asuinpaikka] [– –] ja sitte ne mun lapset asuu [poistettu tarkempaa kerrontaa lasten asuinpaikoista].*

M: *Joo. Ooksä heihin paljon yhteydessä?*

H: *Joo, oon mä kyllä. Nehän käy hirveen useesti tota, nyt kesälläkin, se [lapsi] asuu [kaupunki], niin mähän käyn fillarilla [usein]. Mut mä oon kato jo isoisä, että se piristää kummasti. [– –] Sit no asuu mun [lähisukulainen] asuu kyl [asuinpaikka]. [– –] Mut ei mulla muita niinku sukulaisia edes oo.*

Haastateltavien kuvauksissa perhesuhteistaan toistui läheisiltä, esimerkiksi sisaruksilta saatu apu merkittävimpana muilta saatuna apuna ja tärkeänä tukiverkkona. Myös Henwoodin ja kollegoiden (2015, 400) tutkimuksessa asunnottomuutta kokeneet saivat eniten tukea lapsuuden perheeseensä kuuluneilta henkilöiltä. Asunnottomuuden aikaiset ihmissuhteet vaikuttivat ainakin perhesuhteiden osalta olevan sensitiivinen aihe, josta haastateltavat eivät puhuneet kovinkaan paljon.

Raitistuminen tai pähteiden käytön vähentäminen oli vaikuttanut positiivisesti haastateltavien perhesuhteisiin. Pysyvän asumisen merkitys perhesuhteiden uudelleen solmimisen mahdollistavana tekijänä on tunnistettu aiemmassakin tutkimuksessa (ks. esim. Golembiewski ym. 2017, 12; Henwood ym. 2015, 394.) Chamberlainin ja Johnsonin mukaan (2018, 1259) vanhemmilta tai sisaruksilta saatu käytännöllinen ja henkinen tuki antoi asunnottomuutta kokeneille henkilöille myös tunteen hyväksytyksi tulemisesta. Toisaalta heidän mukaansa suhteiden korjaantumiseen kului aikaa, eikä se ollut kaikille mahdollista (mt.). Oman tutkielmani haastateltaville oman vuokra-asunnon saaminen oli mahdollistanut myös lähisukulaisten kyläilyjä ja esimerkiksi ruoanvalmistamista haastateltavien luona.

Haastateltavani kokivat, että heidän aikuisilla lapsillaan ja sukulaisillaan oli kuitenkin omat elämänsä, joiden elämänsisällöt saattoivat poiketa haastateltavien elämästä, ja nämä kokemukset saattoivat hankaloittaa avun saamista tai sosiaalisten suhteiden syvenemistä. Shier ja kollegat (2011, 459) havaitsivat, että vaikka heidän haastattelemillaan asunnottomuutta kokeneilla henkilöillä oli yhteys perheeseensä ja mahdollisuus saada heiltä apua, haastateltavat kokivat, että he eivät halunneet liiaksi kuormittaa ongelmillaan läheisiään, joilla oli omat elämänsä. Halun olla kuormittamatta läheisiään voitiin heidän mukaansa nähdä kytkeytyvän henkilökohtaiseen arvokkuuteen ja pyrkimykseen ottaa vastuu omasta elämästään. Tulkitsen, että samankaltaiset teemat olivat läsnä myös osan tähän tutkielmaan haastattelemistani henkilöistä kerronnassa.

5.2.5 *Ku on eläny sillee parisuhteessa niin kyl mä sitä kaipaam – toiveet ja kokemukset parisuhteista*

Vaikka en haastatteluissa kysynyt erikseen parisuhteista, osa haastateltavista kuvasi toivovansa elämäänsä uutta parisuhdetta. Kun kysyin yhdeltä haastateltavalta, onko jotain, mitä hän toivoisi elämäänsä, hän kertoi toivovansa, että pääsisi töihin ja löytäisi parisuhteen:

H: No se työ on, ja kyllä tässä nainen, ku on eläny sillee parisuhteessa, niin kyl mä sitä kaipaam taas, suoraan sanottuna kaipaam. Mutta mitä vanhemmaks tulee sitä vaikeempaa se on ketään löytää. En mä nyt oo sillee ettiny, pitäis varmaan sitä somea käyttää. [– –] Ei sitä mitään tapahdu, jos ei mitään teekään. Ei oo kukaan tullu vielä kotoa hakemaan. Kyl mä semmosta kaipaam.

Aihe nousi esiin haastattelun loppupuolella. Myös eräs toinen haastateltava kuvasi aivan haastattelun lopussa toivovansa parisuhdetta. Aiemmin haastattelussa hän oli kertonut, että oli etsinyt kumppania internetistä. Kun kysyin, onko hänellä lopuksi jotain kysyttävää, hän alkoi kertoa toiveistaan ja kumppanin etsinnästään:

H: Ei mulla oikeestaan mitään ihmeempiä, ei, ei oikeestaan. [– –] Sen kummempia. Mul on ulkomailta kirjeenvaihtoystävä, yks nainen. [– –] Mul on naistuttuja, mul on naisia ystäväinä aika paljon. [– –] Mut ei oo sitä elämänkumppania, kylläkään ei ole. [– –] Et siinä voi olla jonkunlainen haave viel ehkä, tai sitte ei. [– –] Kohta aika loppuu, ku ikääki on jo. Tottahan se on.

Haastateltava kuvasi haavetta varovaisesti ja ehdollisesti, kyseessä oli mahdollinen haave, joka saattoi olla olemassa tai sitten ei. Myös tässä haastattelussa toistui ajatus, että vanhemmalla iällä kumppanin löytäminen vaikeutuu.

Eräs haastatelluista miehistä nosti esiin, että hän ei enää voisi hankkia kumppania, jonka kanssa asuisi yhdessä. Kysyin ensin, miltä haastateltavasta tuntui asua yksin ja oliko se joskus yksinäistä. Hän vastasi, että ei ole yksinäinen, vaikka asuukin yksin, ja jatkoi sitten:

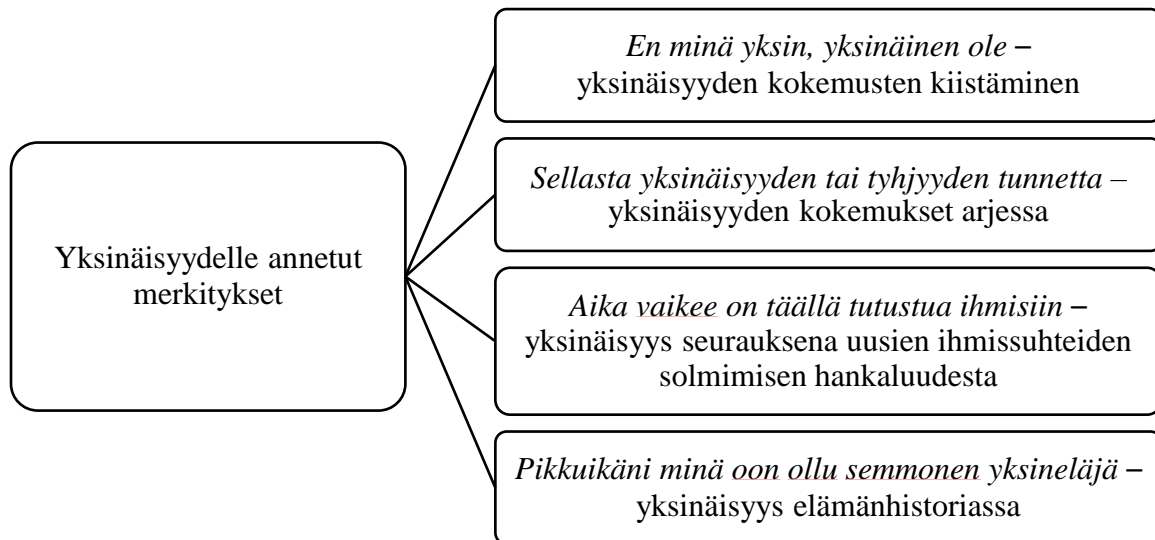
H: Enkä minä vois tähän kyl tähän ottaa kaverikseen asumaan ketään että, jos vaikka joku [haastateltavan ikäinen] nainen tähän tulis, niin ei siitä varmaan tulis mitään [nauraa].

Haastateltavaa nauratti ajatus, ja tulkitsin, että hän oli hyväksynyt nykytilanteen. En ollut valmistautunut etukäteen, että toiveet kumppanin löytämisestä nousisivat esiin haastatteluissa. Tulkitsen, että aiheesta kertominen haastattelujen loppupuolella saattaa kuvastaa haastattelutilanteessa syntynyttä luottamusta. Toiveissa toistui näkemys, että kumppanin löytäminen edellyttää omaa aktiivista toimintaa internetin välityksellä, ja ajatus, että vanheneminen hankaloittaa parisuhteen muodostamista. Toiveet kumppanin löytämisestä on

myös aiemmassa tutkimuksessa tunnistettu teema. Esimerkiksi Padgettin ja kollegoiden (2008, 336) tutkimuksessa osa asunnottomuutta kokeneista haastatelluista toivoi suuresti löytävänsä kumppanin. Parisuhteen on myös yleisesti todettu vähentävän yksinäisyyttä erityisesti miesten kohdalla (Tiilikainen 2019, 46).

5.3 Yksinäisyydelle annetut merkitykset

Tämä alaluku vastaa toiseen tutkimuskysymykseen haastateltavien yksinäisyyden kokemuksille antamien merkitysten osalta. Käsittelen sekä koetun asunnottomuuden aikana että nykyhetkessä koettua yksinäisyyttä.

Kuvio 3 Temaattinen kartta 2. tutkimuskysymykseen vastaavista tuloksista yksinäisyyden osalta

Kahdessa seuraavassa alaluvussa tarkastelen sitä, kuinka toisaalta yksinäisyyden kokemukset olivat aineistossa osin kiistettyjä ja toisaalta haastateltavat kuvasivat avoimesti kipeitäkin kokemuksiaan arjessa koetusta yksinäisyydestä. Niiden jälkeen aiheena ovat haastateltavien kuvaukset vaikeudesta löytää uusia ihmissuhteita nykyisessä elämäntilanteessa. Luvun viimeisessä alaluvussa erittelen, kuinka kaikki yksinäisyyden kokemukset eivät ole palautettavissa koettuun asunnottomuuteen tai nykyhetkeen, vaan ne ilmenivät pysyvämpinä ulkopuolisuuden kokemuksina ja tulkintoina haastateltavien elämänhistoriassa.

5.3.1 *En minä yksin, yksinäinen ole* – yksinäisyyden kokemusten kiistäminen

Pohdin haastattelurunkoa tehdessäni, miten voisin parhaiten kysyä yksinäisyydestä ja sosiaalisista suhteista. Yksinäisyys on sensitiivinen aihe, eikä olisi ollut mielekästä kysyä suoralla kysymyksellä, onko haastateltava yksinäinen. Päädyin sen sijaan kysymään, kokivatko haastateltavat yksin asumisen yksinäisenä. Lisäksi haastattelurungossa oli kysymys liittyen koettuun yksinäisyyteen asunnottomuuden aikana ja kysymys onko haastateltava joskus tuntenut olonsa yksinäiseksi. Nämä kysymykset eivät määritelleet yksinäisyyttä yksilön ominaisuudeksi, vaan olotilaksi tai tunteeksi, joka saattoi ilmetä yksilön kokemusmaailmassa eri aikoina. Yksinäisyys ja sosiaaliset suhteet nousivat esiin myös muissa kohdissa haastatteluja, mutta pidän perusteltuna tekemääni valintaa kysyä myös suoraan koetusta yksinäisyydestä, kun kysymykset oli muotoiltu sensitiivisesti. Myös aiempi tutkimus puoltaa yksinäisyyden käsitteen käyttöä haastatteluissa. Eräässä australialaisessa asunnottomuutta kokeneita henkilöitä haastatelleessa tutkimuksessa ei kysytty suoraan haastateltavien yksinäisyydestä, mutta artikkelin kirjoittajien mukaan tarvitaan myös tutkimusta, jossa tarkastellaan kuinka haastateltavat käyttävät (tai eivät käytä) yksinäisyyden käsitettä kuvaamaan kokemuksiaan (Bower ym. 2018, 246).

Osassa haastatteluja ilmeni yksinäisyyden kokemisen kieltämistä kohdissa, joissa esitin siihen suoraan liittyvän kysymyksen. Vastauksiin saattoi vaikuttaa yksinäisyyden koettu leimaavuus tai aiheen sensitiivisyys. Yksinäisyyden tunteeseen voi liittyä myös häpeää tai muita hankalaksi koettuja tunteita. Myös Bowerin ja kollegoiden (2018, 246) tutkimuksessa osa haastateltavista, jotka olivat kokeneet asunnottomuutta, kieltäytyivät määrittelemästä itseään yksinäiseksi, sillä yksinäiseksi identifioituminen saatettiin mieltää stigmatisoivaksi ja negatiiviseksi.

Kun kysyin haastateltavilta millaisena he kokevat nykyisen asumisensa ja onko yksin asuminen heistä joskus yksinäistä, osa vastaajista sanoi, että he eivät koe yksinäisyyttä:

H: *En minä, en minä yksin, yksinäinen ole, vaikka minä yksin asunkin.*

H: *No no onhan se nyt joskus ollu sillee, mutta siihen oli jo sillee tottunu ja että, että on yksinään ja muuta, ja sitte se on semmonen, että käynhän minä nyt kuitenkin paljon tuolla liikenteessä ja muuta tuolla, että joskus saattaa olla silleen että, että jos ei mitään ihmeellisiä oo ja muuta nii saattaa olla että käyn kaupassa ja tuun takaisin ja tai hyvät ilmat nytte, nii tuleeahan siellä liikuttua. [—]*

Ensimmäinen haastateltava kiisti olevansa yksinäinen. Sen sijaan, että hän olisi vastannut kysymykseeni tuntuuko yksin asuminen joskus yksinäiseltä, hän tulkitsi yksinäisyyden määreeksi, jonka voi liittää yksilöön ja totesi, että se ei liity häneen, vaikka hän asuukin yksin. Eräs haastateltava puolestaan myönsi, että joskus on tuntunut yksinäiseltä, mutta kielsi sitten seuraavaksi yksinäisyyden kokemisen puolittain kertomalla, että on tottunut olemaan itseksensä.

Yksinäisyyden kieltämistä ilmeni yhtä lailla haastatteluissa kysyessäni, tunsivatko haastateltavat yksinäisyyttä koetun asunnottomuuden aikana:

H: Ei mulla ikinä yksinäistä oo ollu. En mä oo haikeamielinen yhtään.

H: En mä tiä onks se sen yksinäisempää ollu ku ennen sitäkään. Ku on yksin asunu niin pitkään että.

Ensimmäinen haastateltava liitti yksinäisyyden suoraan yksilön ominaisuudeksi kokemuksen sijaan kieltämällä olevansa haikeamielinen. Toisen sitaatin esittänyt haastateltava puolestaan asui asunnottomana läheisensä asunnossa, joka oli enimmäkseen tyhjillään läheisen ollessa muualla, ja hänelle asunnottomuuden aikana koettu yksinäisyys ei siksi poikennut muusta yksinäisyydestä.

Kiistetty yksinäisyys aineistossa kuvaa erityisesti yksinäisyyden kokemuksen olemusta asiana, jota ei haluta välttämättä liittää itseen tai omaan identiteettiin. Osa haastatelluista kielsi olevansa yksinäisiä, vaikka muissa kohdissa haastattelua he saattoivat kertoa sosiaalisten suhteidensa olevan niukkoja, tai päivien kuluvan enimmäkseen yksin. Yksinäisyyden kokemus on siis moninainen ja yksilöllinen.

5.3.2 *Sellasta yksinäisyyden tai tyhjyyden tunnetta* – yksinäisyyden kokemukset arjessa

Vaikka monet haastateltavat kertoivat, että he eivät koe olevansa yksinäisiä, toisaalla haastatteluissa he kuvasivat kokemuksia, joissa he joko kertoivat koetusta yksinäisyydestään, tai joissa tulkitsen olleen kyse yksinäisyydestä. Lisäksi aineistosta käy ilmi, että yksinäisyyden sijaan saatettiin kokea muita tunteita, jotka kuitenkin liittyivät yksinäisyyteen. Yksi haastateltavista kuvasi, että ystävänsä kuoleman jälkeen hän ei ollut löytänyt muita ystäviä:

H: Joo, se pahensi kyl tosi pahasti silloin, kyllä joo, niinku oon yrittänyt etsiä sen jälkeen jotain niin sanottua tilalle, mutta ei se nyt ihan vaan niin väkisin etsimällä

oikein oo löytynyt et niinku, et joo kyl se pahensi sitä sellasta yksinäisyyden tai tyhjyyden tunnetta.

Lisäksi yksinäisyyttä seurasi päihteiden käyttöön liittyneiden ystävyssuhteiden katkaisemisesta, josta kirjoitin myös alaluvussa 5.2.1:

H: Niin tosiaan sitten kun mä halusin lopettaa tai vähentää, muuttaa vähän mun elämää, nii nii mä halusin jättää kaikki noi tommoset ihmiset pois mun elämästäni, nii et sit tosiaan jäi yksin.

Yksi haastateltavista toi haastattelun loppupuolella esiin, että hän tuntee välillä olonsa yksinäiseksi. Tulkitsen, että yksinäisyyden tunne vertautui tylsyyteen, kun hän vastasi kysymykseen miltä yksinäisyys tuntuu kuvaamalla konkreettisesti mitä hän tekee, kun ei ole ketään kenen kanssa keskustella. Yksinäisyys oli siis seuran puutetta, johon vastattiin toiminnalla:

M: No seuraavaks mä oisin sit just kysynyt että onks sit jotain mihin sä et oo tyytyväinen?

H: No välillä on yksinäinen olo.

M: Joo.

H: Et se on totta.

M: Joo, no miltä se niinku tuntuu?

H: Ai mikä.

M: Nii et miltä se jotenki tuntuu et jos on, tai et niinku et tuntuu yksinäiseltä?

H: No joskus ku ei oo kotona juttuseuraa ku asuu yksin, nii yleensä mä kuuntelen telkkariä vähän ja luen siin samalla ja teen ristikoita.

Sama toiminnalla yksinäisyyteen vastaamisen tapa ilmeni myös muissa haastatteluissa. Yksi haastateltavista kiisti yksinäisyytensä ja totesi: ”Ei musta oo ikinä tuntunu just yksinäiseltä. Mä otan kitaran ja soitan ja lauleskelen.” Pohdin myös, palvelivatko haastateltavien kuvaamat heille tärkeät päivittäiset itsekseen tehtävät asiat, kuten kävelylenkit, luonnossa liikkuminen, pyöräily ja äänilevyjen kuunteleminen myös osaltaan samankaltaisia tarpeita vastata toiminnalla yksin olemiseen. Käsittelen arjen sisältöjä ja näitä tekemisiä laajemmin tutkielmani luvussa 5.4.1, jossa vastaan kolmanteen tutkimuskysymykseen.

Yksinäisyyttä kuvattiin enimmäkseen konkreettisena muiden ihmisten seuran puutteena niissä kohdissa haastattelua, kun haastateltavat viittasivat tunteeseen käyttämällä yksinäisyyden käsitettä.

M: Joo. No miten kun sä asut yksin, nii tuntuuks se niinko yksinäiseltä?

H: No kyllä se välillä.

M: Joo.

H: Mutta mä oon viihtynyt aika hyvin kyllä yksin.

M: *Joo.*

H: *Kyl se vähän välillä niinko rassaa.*

Tässä kohdassa edellisen sitaatin haastateltava kuvasi yksinäisyyden kaksitahoisuutta; yksin asuminen tuntui yksinäiseltä, mutta toisaalta yksinolo näyttäytyi myös positiivisena yksin viihtymisenä.

Ihmissuhteiden vähäisyys tai kohtaamisten puute nousi esiin useissa haastatteluissa.

Esimerkiksi kysyessäni pisimmän haastattelun kohdalla:

M: *Jaksaksä vielä, mulla ois vielä muutama, muutama kysymys?*

H: *Jaksan, jaksan. [nauraa]. Mä ajattelen, tota niinku aina tuo, just niinku täällä on, saattaa mennä, viikko kaksikin mennä, ettei tule sanottua, puhuttua muuta ku tuota nii moi ja kiitos ku käypi kaupassa, se on ainoot mitä täällä puhuu ihmisten kanssa. Joskus sattuu tuonne tulemaan joku vanhus, vanhempi mies, nii se pysähtyy siihen, saattaa jutella.*

Haastateltava kuvasi hyvin konkreettisesti, että välillä hän ei juttele arjessaan hetkeen kenenkään kanssa, tai kohtaamiset ovat satunnaisia lyhyitä keskusteluja. Tulkitsen, että haastattelutilanne määrittyi haastateltavalle positiiviseksi kohtaamiseksi.

Myös kysyessäni onko haastateltavilla elämässään joku, jolta pyytää apua tarvittaessa, vastauksissa ilmeni ihmissuhteiden vähäisyyttä. Seuraavien kahden haastateltavan sitaateissa arki koettiin yksinäiseksi elämiseksi, jossa selviydyttiin itsekseen, ja kotikaupungissa yhteydenpito keskittyi omiin lapsiin:

H: *Kaikki on tuota niin, eipä oikeestaan mulla tuota niin, ollu vähän tämä eläminen, se on niin yksinäistä elämistä, ettei mulla oikeestaan oo missään asioissa, minä en tartte kenenkään, taikka en ole ollu, kyllä minä toistaseksi oon tuota niin että mulla, tai ei oikeestaan olekaan, mä oon vuokrat maksanu tuolla tolla ja kaikki laskut maksan tuolla, mobiilipankissa. Ei mulle tule mitään postiakaan koskaan.*

H: *No en minä tiä oikeestaan sillai, ei mulla ole sillä lailla, kun mulla ei ole, ei mulla ole täällä oikeestaan tuttuja ketään muita kuin nämä lapset ja.*

Haastateltavien kokemuksissa koettu yksinäisyys ilmeni siis muun muassa tyhjyyden ja tylsyyden tunteina, ikävänä asiana, joka herätti negatiivisia tunteita, sekä konkreettisena ihmissuhteiden ja muiden kohtaamisten vähäisyytenä.

5.3.3 *Aika vaikee on täällä tutustua ihmisiin* – yksinäisyys seurauksena uusien ihmissuhteiden solmimisen hankaluudesta

Osa haastateltavista kuvasi, että ihmisiin tutustuminen tuntui heistä vaikealta tai uusia ystäviä oli vaikea löytää. Haastatteluissa ilmeni useita eri syitä näille kokemuksille. Yksi haastateltavista kuvasi useassa kohtaa haastattelua kaupunkielämän yksinäisyyttä kertomalla, että kaupungissa on helppo elää itsekseen, ja kerrostalossa ihmiset eivät tunne naapureitaan:

H: Mutta tääl [asuinpaikka] on helppo erakoitua. Ei tartte puhua kellekkään mitään, kun on vaan omilla oloissaan. Mä taas mietin sitä, ku olin taas muutama vuos sitte [Pohjois-Suomessa] [—] et kun ne siellä puhuu, että niinko maalla yleensä, että vaikka ne asuu kilometrin päässä nii, että on lähin naapuri, nii joka aamu kattoo, että onks vaikka lumihangessa kengänjäljet. Jos ei oo, niin ne menee kattomaan, että onks kaikki kunnossa. Ei ne jätä sitä niinku naapurua yksin.

Haastateltava kuvasi, että kaupungissa kaikki ovat itsekseen, mutta maaseudulla naapureista huolehditaan. Kaupunki näyttäytyi hänelle juurettomana paikkana, jossa pysytellään omilla oloissaan. Sama haastateltava kertoi myös spontaanisti kokemastaan vaikeudesta löytää uusia tuttavlia:

H: [—] Kyllä keväisin, ku mä nään tuolla [kaupunginosa], mä käyn useesti just varsinkin keväällä lintuja kattoo, nii kyllähän mä siellä nyt törmään sellasiin vanhempiin tuttuihin, jotka kanssa pyörii, nii sitte niihin tutustuu.

M: Joo.

H: Aina sananen vaihdetaan siellä sitte.

M: Joo.

H: Aika vaikee on täällä tutustua ihmisiin.

Hän kuvaa saaneensa tuttuja luontoharrastuksen parista, mutta kohtaamisissa keskustellaan lyhyesti, ja syvempi tutustuminen on hankalaa. Toisessa kohtaa haastattelua haastateltava jatkoi:

H: Niin siis mä muutin [vuosiluku], että mä oon yli [poistettu lukumääre] vuotta asunut tossa, ei vaan niitä kavereita tullu niinku täälläkään. Mut ei niistä vaa tuu semmosia kavereita, ne on vaa niinku hyvää päivää kaunis sää tänään.

Haastateltava kertoi, että hän ei ollut löytänyt kavereita ”täälläkään”, mikä saattaisi viitata siihen, että kavereita ei ollut löytynyt aiemmista asuinpaikoista. Haastateltava kuvasi, että tuttavuudet jäivät pinnalliselle tasolle.

Uusien ihmissuhteiden muodostumista saattavat haitata myös negatiiviset käsitykset itsestä. Seuraavan haastateltavan osalta tulkitseen, että hänen vaikeuksiaan tutustua toisiin ihmisiin saattoi värittää tunne muiden arkuudesta tai kateudesta häntä kohtaan:

H: [– –] *Niinku nyt, on semmonen tunne tuota, että niinku ne sillä tavalla ujostelisivat minua nuo ihmiset, taikka sitte ne on voineet kateellisia vaan mitä sun vaikka, mitään kadehtimista ole ollu. [– –]*

Padgettin ja kollegoiden (2008, 335) asunnottomuutta kokeneita haastatelleessa tutkimuksessa eräs haastateltu kuvasi tuntevansa, että ihmiset ovat koko elämänsä vältelleet häntä. Tulkitsen, että kokemus saattaa olla samankaltainen kuin tämä haastateltavani kokemus muiden ihmisten ujostelusta häntä kohtaan. Seuraava haastateltava puolestaan kuvasi kokemusta, että tutustuminen on hankalaa:

H: *No joo kyl välillä, mut sit taas no, siin kauhistuttaa just se et sit tommosiin yleensä kuuluu ihmiset ja jotenki se tutustumisvaihe tuntuu aina niin vaikeelta.*

Kyseisellä haastateltavalla koettuun ihmissuhteiden vähäisyyteen ja tutustumisen vaikeuteen ja jopa suoranaiseen pelottavuuteen vaikuttivat hänen kertomansa mukaan myös mielenterveysongelmat. Hän kertoi, että on itse ikään kuin aktiivisesti valinnut luopua ihmissuhteistaan:

H: *Mm, ei oo ketään ketä mä tapaan, ja tota siis lähinnä mulla on someystäviä, Facebookin kautta ystäviä. On niinkun oikeestaan mun ainoot ystävät, et mul ei ole oikein sellaisia ihmisiä keitä mä tapailisin et kävisin kahvilla tai juurikaan et kävisin ees bissellä tai mitään. Et kaikki on oikeestaan jäänyt. Mut siihen voi kyllä olla syynä sekin, kun mulla on ollut mielenterveysongelmia [poistettu tarkempaa kuvausta], niin sitku on enemmän selvinpäin ja näin niin mua ei edes kiinnosta nähdä ihmisiä. Et mä oon tavallaan väkisin työntänyt kaikki ihmiset pois mun elämästä.*

Sama haastateltava kuvasi myös, että päihteiden käytön vähentämisen ja päihteiden käyttöön ja asunnottomuuteen liittyneiden ystävyysuhteiden katkaisemisen myötä hän koki vaikeaksi löytää ja ylläpitää uusia ihmissuhteita, joihin ei liittyisi päihteidenkäyttöä.

H: [– –] *nyt on tosi vaikee opetella taas kuitenkin enää niinku sillai et etsis jotain kavereita, joita osais nähdä niinku normaalisti, normaalisti selvinpäin.*

Vaikeuksia tutustua muihin ja hankkia ystävyysuhteita aiheuttivat tutkielmani haastateltavien mukaan siis urbaanin elämän individualistisuus, koettu hankaluus syventää tuttavuuksia kavereudeksi, negatiiviset käsitykset muiden suhtautumisesta itseän, tutustumisvaiheeseen liittyvät hankaluudet, mielenterveysongelmista seuranneet vaikeudet hakeutua muiden seuraan sekä ihmissuhteiden katkeaminen.

5.3.4 *Pikkuikäni minä oon ollu semmonen yksineläjä* – yksinäisyys elämänhistoriassa

Tämän alaluvun keskeinen havainto on, että osa yksinäisyyden kokemuksista kytkeytyy pitkälle haastateltavien elämänhistoriaan ja heidän käsityksiinsä itsestään. Olin haastattelurunkoa tehdessäni tarkoituksella rajannut kysymykset käsittelemään asunnottomuuden aikaa, ja haastateltavien nykyistä elämäntilannetta, mutta haastateltavat kertoivat haastatteluissa myös kauemmas henkilöhistoriaansa ulottuneista tapahtumista. Näistä kuvauksista hahmottui kokemuksia ja tulkintoja, joiden kaltaisia on käsitelty myös yksinäisyystutkimuksen piirissä. Esimerkiksi Kainulaisen (2016, 125) mukaan yksinäisyys voi muodostua yksilön elämässä pitkäaikaiseksi hyvinvointivajeeksi.

Yksi haastateltavista vastasi kysyessäni oliko hänellä koetun asunnottomuuden aikana yksinäistä seuraavasti:

H: [Keskeyttää.] *No en minä tiedä oikeestaan yksinäistä, en minä oo koskaan tuntenu, minä oon ollu ihan, minä oon ollu, pikkuikäni minä oon ollu semmonen yksineläjä.*

Tulkitsen, että hän saattoi haluta kuvata elämän mittaan koettua ulkopuolisuutta, sillä seuraavaksi hän jatkoi kertomustaan ilman, että esitin väliin lisäkysymyksiä:

H: *Naimisissaki ollessani, ei mulla ollu ketään, niinku miehetki kaikki kaveritki oli [poistettu entisen puolison nimi] työkaverin miehiä kaikki. Ei se oo sillälailla kenenkään kanssa koskaan kaverisuhteita enkä mitään, ei minulla ole ketään ollu. Aina ollu vähän semmonen yksineläjä. [– –] No kuitenkin, ei siellä päässy kenenkään kanssa semmoseen, niinku mitä [entisen puolison nimi] työkaverien miesten kanssa, ei varmaan yhenkään kanssa ollu, ois niinku tällä lailla ottaa kaljaa tai juua pöydässä taikka olla niinku siinä. En minä oo koskaan ollu kanssa oikeestaan. Armeijassa mulla oli tuota niin, se oli hyvää aikaa se armeija-aika tuota niin, siellä oli niin. Se, mutta sitten ku se armeijasta, kun lähettiin siviiliin, yhtäkkiä se, minä olinkin ihan yksin. Se [poistettu aikamääre] kuukautta oltu siellä kuule ihan kavereita ja tommosia, nii sitte yhtäkkiä, ku ne passit saatii nii sitte häipyny. Se oli ainoa tämä [nimi], mikä [kaupunki] asu nii sen jälkeen sen kanssa me on pidetty yhteyttä ja näin päin. [– –]*

Haastateltava kertoi, että hänellä ei ole koskaan elämässään ollut oikeestaan kaverisuhteita.

Tulkitsen, että nämä haastateltavani kokemukset kuvasivat hänen elämänsä mittaan koetun ulkopuolisuuden lisäksi vaikeutta tutustua muihin ihmisiin ja muodostaa ystävyysuhteita.

Eräässä amerikkalaisessa asunnottomuutta kokeneita henkilöitä haastatelleessa tutkimuksessa oli saatu samankaltaisia tuloksia. Kyseisen tutkimuksen haastateltavat käyttivät eräänlaista yksinäisyyspuhetta (*“loner talk”*) kertoessaan sosiaalisista suhteistaan. Kyseisen tutkimuksen

haastateltavien kerronnassa yksinäisyys määrittyi yleensä vapaaehtoiseksi, mutta se saatettiin määritellä myös yksilön ominaisuudeksi tai kohtaloksi. (Padgett ym. 2008, 335.) Myös Pedersenin ja kollegoiden (2012, 852–853) tutkimuksessa asunnottomuutta kokeneet haastateltavat kertoivat tottuneensa yksin olemiseen, ja kuvasivat, että he olivat tunteneet olevansa yksin koko elämänsä ajan.

Seuraava haastateltava kuvasi olevansa väsynyt ihmisiin, ja että hänestä on tuntunut samalta jo pidempään:

H: [– –] *mul on vähän semmonen et mä en vaan jaksa ihmisiä, ku mä oon niin kauan ollu oikeestaan erossa ihmisistä, no ainaki koko tän koronavuoden, nii et mä en enää ees oikeen osaa olla ihmisten kanssa enkä jaksa ihmisiä, enkä jaksa jotain, jotain turhanpäiväisiä jotain sellasia small talk juttuja, ei mua kiinnosta.*

M: *Joo, onks sul pitkään ollu tollanen olo?*

H: *No on aika pitkään, aina mä oon ollu kyl vähän semmonen niinku hiljasempi, enemmän kuuntelen, hiljasempi ja introvertti, mut tota tää on nyt kyl jotenkin ihan sit viel niinku pahentunut [– –]*

Haastateltava kuvasi, että muiden seuraa kohtaan tunnettu kiinnostuksen ja jaksamisen puute oli lisääntynyt ajan mittaan. Toisessa kohtaa haastattelua sama haastateltava kuvasi elämänpolkuaan ja siihen kietoutunutta alkoholiongelmia sekä ujoutta ja halua vetäytyä muiden seurasta seuraavasti, kysyttyäni onko hänestä pitkään tuntunut siltä, että hän on introvertti, joka ei jaksa muita ihmisiä:

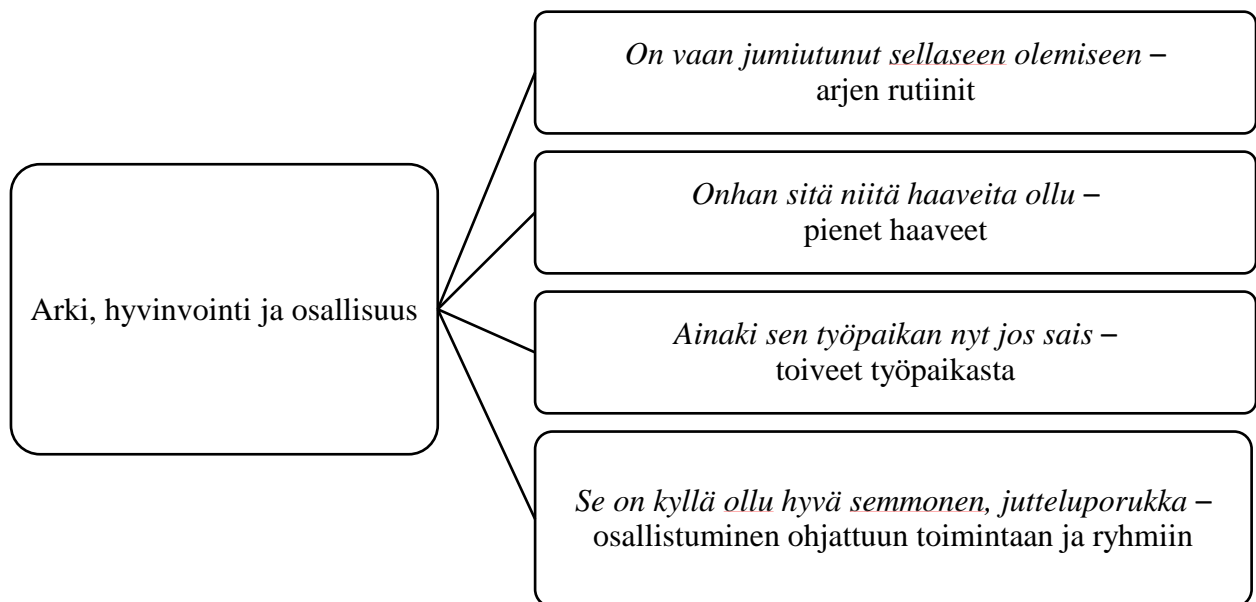
H: *Aaa, aina. Mä olin lapsena tosi ujo, arka, hiljanen, syrjäänvetäytyvä, paitsi pihan lasten kanssa siis tottakai tykkäsin leikkiä. Mut koulussa oli kauhistuttavaa, koska mä oon aina jotenkin pelännyt olla koulussa, mä oon aina pelännyt olla huomion keskipisteenä et mul on ollut tosi vahvana se sosiaalisten tilanteiden pelko, mut mä en osannut ymmärtää sitä silloin vielä lapsena et mitä tää on. [– –] Et sit tosiaan, ku mä olin [teini-ikäinen], kun mä ekan kerran sitten kokeilin alkoholia, et aloin, niinku join muutaman kaljan, nii ku se anto mulle niin paljon rohkeutta käyttää just sitä sosiaalisuutta, nii sanotaan, että niinku heti siit ekasta kerrasta lähtien se tuli mieleen, et tää on mun juttu. Nyt mä niinku uskallan olla sosiaalinen, ja niinku puhuu ihmisille, ja niinku et jes. [– –] Et se on oikeestaan aina ollut taustalla. [– –]*

Sosiaalisia tilanteita kohtaan koettu ahdistus sekä vaikeudet hakeutua muiden seuraan olivat jatkuneet koko haastateltavan elämän ajan, ja haastateltava koki ujouden vaikuttaneen myös hänen päihteidenkäyttönsä taustalla.

Tämä alaluku taustoitti yksinäisyyden kokemusten monitahoisuutta; sitä kuinka yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemukset voivat olla läsnä ihmisen elämässä laajasti elämänsäkaarella.

5.4 Arki, hyvinvointi ja osallisuus

Tässä aluvussa esittelen tuloksia, jotka liittyvät haastateltavien arkeen, hyvinvointiin, ja osallisuuteen haastatteluhetkellä, ja vastaan siten kolmanteen tutkimuskysymykseeni. Nämä tulokset linkittyvät kiinteästi marginalisaatioon. Haastateltavat edustavat ryhmää, jonka kokemuksia hyvinvoinnista ja osallisuudesta ei ole juurikaan käsitelty aiemman tutkimuksen piirissä (ks. kuitenkin esim. Benjaminsen 2013; Granfelt & Turunen 2021). Tässä aluvussa etenkin arjen tekemisiä ja tulevaisuuden haaveita koskevat tulokset syventävät kuvaa haastateltavien kokemusmaailmasta ja tulevaisuudelle asetetuista odotuksista.

Kuvio 4 Temaattinen kartta 3. tutkimuskysymykseen vastaavista tuloksista

5.4.1 *On vaan jumiutunut sellaseen olemiseen – arjen rutiinit*

Analysoidessani haastatteluaineistoa yhdeksi tärkeäksi teemaksi muodostui haastateltavien arki, joka linkittyi kiinteästi heidän koettuun hyvinvointiinsa. Haastateltavat korostivat arkensa tavallisuutta ja rutiinien merkitystä. Yksi haastateltava kuvasi arkeaan seuraavasti, kun olin kysynyt millaista hänen arkensa on:

H: *No aika yksinkertasta. Mä niinku käyn joka arkipäivä tuolla [päiväkeskuksessa] niinko hakee ruoka-avustuspussin. Ja tota koska rahatilanne on tosi huono, koko ajan. Ennen me vietettiin siel vähän enemmän aikaa, istuttiin tunti pari, mut nyt ku se on kiinni tän koronan takii muuten ollu et saa hakee safkan, nii et mä käyn vaan pikaisesti siellä ja tuun takas himaan. No okei nyt ku on tullu kevät nii mä oon alkanu lenkkeilee, et niinku mä vedän lähes päivittäin tunnin tai kahen tunnin lenkkejä, mut muuten mä oon sit lähinnä vaan himassa. Et en mä tee mitään, mä katson telkkaria, jotain Netflixiiä tai pelailen puhelimella, et en mä niinku oikeen, mä en osaa keksii itselleni sinänsä hirveesti mitään tekemistä tai harrastuksia, niinku et ei jaksa ees kokata vaik olis aikaa nii ei niinku oikein jaksa mitään, ei oo oikein mielenkiintoa mihinkään. On vaan jumiutunut sellaseen olemiseen.*

Haastateltava kuvasi ”jumiutuneensa olemiseen”. Haastateltava kertoi myös rahatilanteensa olevan huono. En haastatteluissa erityisesti kysynyt ruoka-avusta, mutta myös eräs toinen haastateltava mainitsi ruoka-avun merkityksen pärjäämiselleen:

H: [– –] [ruoka-avussa] *minä oon käyny tuota niin siitä asti, kun mä tulin tänne [asuinpaikka]. Kyllä se monesti tuota niin, on tuota niin, varsinkin sillon ku se tuo Kela otti ne päivärahat multa pois niin jos ei tuota [ruoka-apua] ois ollu niin nälkään kai sitä ois kuollu.*

Haastateltavien kuvaukset ruoka-avusta kertovat paitsi hyvinvoinnin puutteista, myös köyhyydestä ja marginalisoidusta asemasta.

Arkeaan kuvatessaan haastateltavat korostivat arkensa tavallisuutta. Yksi haastateltavista vastasi kysymykseen millaista hänen arkensa on kertomalla että: ”*No se on ihan periaatteessa normaalia*”. Tavallisuus ja normaalius toistuivat kerronnassa, kun haastateltavat kuvasivat arkensa sisältöjä. He viettivät aikaa katsomalla televisiota, kuuntelemalla musiikkia, keräilemällä äänilevyjä, katselemalla elokuvia, osallistumalla sosiaalisen median keskusteluihin, liikkumalla luonnossa sekä käymällä pyöräilemässä, vertaistukiryhmissä, vapaaehtoistoissa ja kuntosalilla. Haastateltavista lähes kaikki kertoivat käyvänsä usein tai päivittäin kävelyillä, ja säännölliset kävelylenkit olivat heille tärkeitä. Lisäksi ne toivat päiviin rytmiä.

Arkiset tekemiset koettiin mukaviksi ja tärkeiksi, ja samalla osasta niistä saatiin kuulumisen ja osallisuuden kokemuksia. Kirjoitan erikseen vapaaehtoistoista ja kolmannen sektorin ryhmistä myöhemmin alaluvussa 5.4.4, mutta myös muihin harrastuksiin liittyi arkipäiväisiä kohtaamisia ja sosiaalisuutta. Haastateltavien mukaan esimerkiksi luonnossa liikkeessä saattoi jutella muiden luontoharrastajien kanssa, äänilevyjä myyvässä liikkeessä vaihtaa kuulumiset tutun myyjän kanssa, ja sosiaalisessa mediassa keskustella muiden alustaa käyttävien kanssa.

Monet haastateltavat kertoivat jonkin harrastuksen olevan heille erityisen mieluinen:

M: Ja musiikki on sulle sellanen tärkeä juttu?

H: Kyllä. Sitä tulee, jos ei sitä olis nii en tiä mitä tekis sitte.

H: Ja sitte ku tämmönen luontoharrastus, se on ollu mulle niin pitkään, nii mä saan siitä niin paljon [– –] Nään puut, se on vähän sellanen henkireikä.

Kertomukset omien harrastusten tärkeydestä toistuivat haastatteluissa. Ne toivat haastateltavien elämään mielekkyyttä ja mahdollisesti lievittivät samalla myös yksinäisyyttä. Saaren (2009, 190–191) tutkimuksessa, jossa yksinäisyyttä tutkittiin internetin keskustelupalstalta kerätyn aineiston avulla, havaittiin, että yksinäisyyttä saatettiin pyrkiä helpottamaan erilaisilla arkea täyttävillä toiminnoilla, kuten kuntoilulla, ulkoilulla tai ympäristön eläinten ja luonnon seuraamisella. Tulkitseen, että osassa tähän tutkielmaan haastateltujen henkilöiden kuvailemista arjen tekemisistä saattoi olla kyse vastaavasta pyrkimyksestä lievittää koettua yksinäisyyttä, samalla kun kyse oli itselle mieluisaksi koetusta tekemisestä.

Kysyin haastateltavilta myös mihin he ovat tyytyväisiä nykyisessä arjessaan. Vastaukset kertovat myös koetusta hyvinvoinnista arjessa. Haastateltavat kertoivat muun muassa:

H: Ehkä mä oon siihen säännölliseen päivärytmiin, sillä tavalla että mulla on jotain mielekästä tekemistä. [– –] Et en mä silleen tavallaan tylsisty sinne sisälle. Oon aika paljon pois sieltä.

H: No minä olen justiin tähän, tähän olemiseen. En minä oikeastaan, kun minä en oikeastaan mitään muuta kaipaakaan, on mulla tässä ihan tota että mulla on kaikki hyvin, ja että mistään huolehtia. Raha-asiat on aika hyvässä kunnossa. [– –]

Haastateltavat korostivat säännöllisyyttä ja rutiineja sekä tyytyväisyyttään nykytilanteeseen. Haastateltavien kerronnassa toistui pyrkimys pysyä liikkeessä ja aktiivisena. Moni haastateltavista mainitsi, että nykyinen terveydentila ja se, että ei ollut kipuja olivat positiivisia asioita. COVID-19-pandemia ei ollut haastateltavien mukaan juurikaan vaikuttanut heidän arkeensa, vaikka osa mainitsi, että jotkut paikat, joissa he usein kävivät, kuten kirjastot, päiväkeskukset tai seurakunnan tilat, olivat olleet rajoitusten vuoksi suljettuina. Haastateltavien kerronnassa näkyi pyrkimys tavalliseksi miellettyyn arkeen.

Osallisuuden ja marginalisaation käsitteet olivat alati läsnä analyysivaiheessa tarkastellessani aineistoa arjen näkökulmasta. Seuraavissa alaluvuissa syvennän sitä, miten näiden käsitteiden avulla voidaan jäsentää haastateltavien arjen sisältöjä ja hyvinvointia.

5.4.2 Onhan sitä niitä haaveita ollu – pienet haaveet

Haastatteluissa halusin myös kysyä, mitä haastateltavat toivovat tulevaisuudelta. Arvelin, että kysymyksen avulla voisin saada tietoa toivovatko haastateltavat elämäänsä esimerkiksi lisää ihmissuhteita sekä saada lisätietoa siitä, millaisia asioita he pitävät tärkeinä ja tavoiteltavina. Erään aiemman tutkimuksen mukaan asunnottomuutta kokeneet toivoivat elämäänsä pysyvää asumista, perhesuhteiden uudelleen solmimista sekä työpaikkaa tai muuta vakautta (Grenier ym. 2016, 486). Omien haastateltavieni elämässä moni näistä asioista oli toteutunut asunnottomuuden jälkeen, mutta toiveet olivat samankaltaisia.

Kun kysyin mitä haastateltavat toivoivat tulevaisuudelta, haaveet olivat ”pieniä” ja konkreettisia. Ne liittyivät monilla ennen kaikkea nykyisen asunnon ja terveyden säilymiseen, ja osa mainitsi toiveet seurustelukumppanin tai työpaikan löytämisestä. Toisaalta haaveita ei välttämättä haluttu enää edes juurikaan ajatella:

H: Empä tiedä, ei mulla nyt enää oo, en mä nyt sillee, menee vähän niinku päivä kerrallaan. [– –] Kaikennäkösiä haaveitahan sitä ois, mutta oppinu että parempi vaan päivä kerrallaan.

H: En minä oikeastaan tiedä sillä lailla, onhan sitä niitä haaveita ollu, mutta kyllä se tuota nii alkaa olla [omaan ikääntymiseen viittaava ilmaus] niin, kuhan muuta, että sais terveenä pysyä ja sillee. Ei sitä oikeastaan enää muuta tässä iässä osaa tuota niin. Ennen vanhaan tuota niin, vaikka sitä toivo, mutta sitte ei koskaan ollu sitä mahdollisuuttakaan enää toivoa.

Haastateltavat kertoivat, että he eivät enää osaa toivoa tulevaisuudelta liikoja. Haaveita oli, tai oli ollut, mutta niitä ei välitetty ajatella tai avata sen enempää, aiempien elämäkokemusten tai nykyisen iän vuoksi. Haastatteluissa toistuivat kuitenkin toiveet nykyisen terveydentilan säilymisestä. Haastateltavista yksi kuvasi toivovansa tulevaisuudelta helpotusta mielenterveysongelmiinsa:

H: No ei oikeestaan, no siis, onnellisuutta, sitä et, mä oon [poistettu tarkempaa mielenterveysongelmien kuvausta], nii mielenrauhaa, tosiaankin mielenrauhaa, että mä en ois jatkuvasti vihanen tai peloissani tai ahdistunut, ja just niinku et mä voisin joskus viel kokee ihan niinku aidosti sellasta onnellisuutta ja iloisuutta elämästä, koska se on nyt aika lailla jääny pois [– –] sitä mä haluaisin et mä löytäisin taas sen mielenkiinnon elämään ja mielenkiinnon johonkin asioihin.

Haastateltava kuvasi, että hän toivoisi löytävänsä jälleen elämäänsä hyvinvointia. Hän kertoi myös, että nykyisen päihteidenkäytön, josta hän ei kokenut voivansa luopua, vuoksi hän ei saanut terveydenhuollosta hoitoa mielenterveysongelmiinsa.

Yhteenvedon haaveista voidaan todeta, että haastateltavat sovittivat haaveensa heille mahdolliseksi koettuun odotushorisonttiin. Aiemmassa tutkimuksessa, jossa oli haastateltu ikääntyneitä asunnottomuutta kokeneita, toivo paremmasta auttoi haastateltavia jaksamaan haastavassa tilanteessa ja kannusti heitä olemaan luovuttamatta ponnisteluissa kohti parempaa (Grenier ym. 2016, 468). Tähän tutkielmaan haastattelemani henkilöt olivat aiemmin ponnistelleet ja päässeet asumaan tavalliseen vuokra-asuntoon, ja osa oli kuntoutunut päihdeongelmista, mutta aiempien elämäkokemusten vuoksi he eivät osanneet toivoa enää paljoakaan. Samaan aikaan he kokivat tyytyväisyyttä monista asioista nykyhetkessä.

5.4.3 *Ainaki sen työpaikan nyt jos sais* – toiveet työpaikasta

Mäntynevan ja Hiilamon (2018, 18) mukaan palkkatyö on suomalaisessa yhteiskunnassa ollut perinteinen tapa integroitua yhteiskuntaan. Erityisesti miesten identiteetin on nähty liittyneen palkkatyöhön, ja eläkkeelle jäämisen on havaittu olevan suuri murros, jolla voi olla laajoja vaikutuksia yksilön arkeen ja hyvinvointiin (Tiilikainen 2019, 131). Myös monille tutkielmani haastatelluille työ oli ollut tärkeä ja merkityksellinen osa elämää.

Kaikki haastateltavat kertoivat aiemmasta työhistoriastaan kertoessaan asumispoluistaan. Haastateltavista yksi oli korkeakoulutettu, ja oli aiemmin toiminut koulutustaan vastaavissa tehtävissä. Muut haastateltavat olivat työskennelleet muun muassa erilaisissa rakennusalan tehtävissä. Haastateltavista kaksi kertoi toivovansa, että he löytäisivät työpaikan, kun kysyin heiltä tulevaisuuden toiveista.

Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään kuitenkin, että asunnottomuutta kokeneista nekin, jotka haluaisivat palata töihin, tuntevat usein ulkopuolisuutta suhteessa työmarkkinoihin. Paluuta työhön voivat merkittävästi hankaloittaa terveydentila, ikä, sekä tarvittavien tutkintojen tai todistusten puute. (Grenier at al. 2016, 464.) Sain samankaltaisia tuloksia, kun kahden töihin paluuta toivoneen kohdalla koetuiksi haasteiksi muodostuivat esimerkiksi ikä ja terveydentila.

Haastateltavat kertoivat, että he eivät olleet arjessaan tyytyväisiä joutenoloon. Yksi haastateltavista kuvasi, että työn puute oli hänelle ”*kivenä kengässä*”. Työpaikkaa toivoneista haastateltavista toinen kuvasi työttömyyttään seuraavasti:

M: Joo, no onks jotain mitä sä toivot niinku tulevaisuudelta että?

H: Jaa-a, no nyt ainaki sen työpaikan nyt jos sais tässä lähivuosina, ja muuta. Niinku mullehan tuota sossussahan, että minä voisin laittaa [aikamääre tulevaisuudessa] hakea niitä eläkejuttuja, mutta minä en jää eläkkeelle ikinä.

Haastateltava kertoi, että hän ei halua jäädä eläkkeelle. Voimakkaat toiveet työpaikan löytämisestä toivat esiin, kuinka työ voi olla yksilön elämässä merkittävä osallisuuden, hyvinvoinnin ja kuulumisen tunteen lähde. Ikääntyneitä ja yksinäisiä suomalaisia väitöskirjaansa haastatelleen Tiilikaisen (2019, 122) mukaan eläkkeelle jäämiseen saattoi liittyä kokemuksia häpeästä, arvottomuudesta ja sosiaalisen identiteetin menettämisestä, siinä missä työ oli puolestaan koettu positiivisena ja energiaa tuovana.

Ansiotyössä olemisella voi olla myös yksinäisyyttä vähentävä vaikutus (Saari 2009, 125). Työpaikan ja työkavereiden merkitys kuulumisen ja osallisuuden rakentajina on tunnustettu myös aiemmissa asunnottomuustutkimuksissa (ks. Gaboardi ym. 2021, 850; Holt & Larkin 2012, 499). Osa haastatteleistani henkilöistä kuvasi heille tärkeitä tekemisiä, jotka eivät lukeutuneet ansiotyöhön, mutta joista arvelen heidän saaneen jossain määrin vastaavia osallisuuden kokemuksia. Tällaisiin ansiotyön ulkopuolisiin, mutta osallisuutta edistäviin tekemisiin lukeutuu esimerkiksi seuraavassa alaluvussa käsiteltävä vapaaehtoistyö.

5.4.4 *Se on kyllä ollu hyvä semmonen, jutteluporukka* – osallistuminen ohjattuun toimintaan ja ryhmiin

Moni haastateltavista kuvasi osallistuneensa erilaisiin ryhmiin ja ohjattuun toimintaan. Haastateltavat olivat osallistuneet muun muassa erilaisiin päihteidenkäyttäjille suunnattuihin ryhmiin, vapaaehtoistyöhön ja uskonnollisten yhteisöjen toimintaan. Useiden haastateltavien kerronnassa esiin nousi erityisesti alkoholi- ja päihderiippuvaisille suunnattu ryhmätoiminta. Ryhmiin ja toimintaan osallistuminen tarjosi haastateltaville sosiaalisuutta, hyvinvointia sekä kuulumisen ja osallisuuden kokemuksia. Myös aiemman tutkimuksen mukaan esimerkiksi vertaisuuteen perustuvan kohtaamispaikkatoiminnan tiedetään vaikuttavan positiivisesti toimintaan osallistujien kuntoutumiseen ja hyvinvointiin (Jurvansuu, Kaskela & Tourunen 2021, 3).

Yhdelle haastateltavista erityisen tärkeäksi oli muodostunut ikääntyneille suunnattu päihdetyön ryhmätoiminta. Hän kertoi ryhmästä ja sen merkityksestä itselleen:

H: *Se on semmonen* [poistettu tunnistetieto] *alkoholistien semmonen* [poistettu ryhmän nimi], *tossa tota niin. Saa käydä tota niin juttelemassa ja seurustella. Se on tunti, toista, puolitoista tuntia, jutellaan ja keskustellaan ja pelataan ja mitä kaikkia niin.* [– –] *Se on ollu semmonen tärkeä, et* [poistettu kokoontumisajat], *nii se on.* [– –] *Se on kyllä ollu hyvä semmonen, jutteluporukka.*

Lisäksi sama haastateltava kertoi ryhmän osallistujien lievittävän toistensa yksinäisyyttä:

H: *Se tulee niinku tämä yks, se puhu, ettei oo kenenkään kanssa puhua. Nii, nii sittenku pääsee.*

Haastateltava kertoi myös, että kun ryhmän kokoontumiset oli keskeytetty COVID-19-pandemian vuoksi, ohjaajat olivat soittaneet välillä erikseen kaikille osallistujille.

Haastateltava oli kokenut tämän mukavana. Hän oli löytänyt mukaan ryhmään alun perin toisen päihdetyön ryhmän päätyttyä. Haastateltava kertoi etunimiä käyttäen hänelle tärkeistä ohjaajista, jotka olivat kutsuneet hänet mukaan ryhmään. Eräs haastateltava kertoi puolestaan osallistuneensa aiemmin päihteiden käyttäjien vertaistukiryhmään, mutta hän oli raitistuttuaan kokenut, että ei enää tarvinnut ryhmää:

H: *Et en mä nykyään käytä [alkoholia]. Mut sillon mä kävin siinä [vertaistukiryhmässä]. Siit mä oikeestaan tykkäsin.*

M: *Joo.*

H: *Se oli ihan mukava paikka se.*

M: *Mut sit jossain kohtaa lakkasit käymästä?*

H: *Joo, sitte mä totesin, että ei mun siellä, oikeestaan oli saanu sen mitä tarvii.*

Seuraava haastateltava puolestaan kertoi, että hän ei halunnut osallistua päiväkeskuksen toimintaan, jossa hän kävi hakemassa ruoka-apua:

H: *Öö no siis [päiväkeskus] ei oo mulle kyllä mitenkään muuten tärkeä, kun että mä saan sieltä aina vähän ruokaa, mutta mä en oikeestaan niitä ihmisiä jaksaktkä siellä ruiskuja vaihtelee sun muita. En mä tiedä mä jotenkin nään itseni niiden yläpuolella, mä siis en mä kaipaa [päiväkeskuksesta] muuta kun sen safkan koska mä en oikee jaksaktkä niitä ihmisiä mut tota nii, nii ei oo mitään muita, oikeestaan mitään muita ryhmiä, ei ei, et kaikki on jäänyt.*

Tulkitsen, että osan haastateltavista syyt sille, ettei erilaisiin toimintoihin tai ryhmiin haluttu osallistua, saattoivat liittyä haluttomuuteen identifioitua osaksi osallistujaryhmää.

Yhdelle haastateltavista toisten ihmisten parissa tehtävä vapaaehtoistyö oli merkittävä tekijä, joka toi arkeen merkityksellisyyttä ja rutiineja. Haastateltava kertoi, että hän ei käy missään ryhmissä, sillä hän ei ole koskaan ollut ”ryhmäihminen”. Vapaaehtoistyöstä hän kertoi:

M: *Joo, onks se vapaaehtoistyö niinku millasta, et onks se niinku samassa paikassa aina vai millasta?*

H: *Se on ihan kivaa. Meiän toimisto on samassa paikassa, mut asiakkaathan voi vaihtua ihan millon vaan. Tietyllä asuinalueella, mut me ei voida niin paljoo puhuu, on vaihtelovollisuus.*

[— —]

H: *Et sillee se, huomasin et se on hyvä tehdä sitä hommaa vaik on eläkkeelläki nii, ku saa tehdä vähän töitä nii hyötyy.*

Haastateltavista kaksi oli osallistunut uskonnollisten yhteisöjen toimintaan, ja osallistuminen oli tuonut heille sosiaalisia kohtaamisia. Myös Saaren (2009, 192) internetin keskustelupalstoja analysoineessa tutkimuksessa uskonnollisten yhteisöjen toimintaan osallistuminen nousi esiin yhtenä tapana, jolla yksilöt saattoivat pyrkiä vähentämään yksinäisyyttään. Uskonnollisuuden on tutkimusten mukaan nähty voivan vähentää yksinäisyyttä kahdella tavalla: yhteisöllisyyden eli esimerkiksi jumalanpalveluksiin osallistumisen myötä sekä toisaalta hengellisyyden kautta (Saari 2016b, 304).

Haastattelemistani henkilöistä yksi oli saanut seurakunnaltaan myös ruoka-apua. Hän kertoi ennen koronaviruspandemiaa käyneensä syömässä seurakunnan ruokailussa, ja jatkaneensa siitä messuun:

H: Tuota nii, sillä lailla, se meni ku luonnolliseen siinä ku ne [papit] sano tuota nii että lähetkös, siinä ku se alko [poistettu kellonaika] se messu.

M: Joo.

H: Ja ku syömässä kävin nii tuli automaattisesti käydä siinä, ja että kyllä se varmaan on hyvä homma tuota niin on itse kullekin ku käydä.

Hän oli kokenut messussa käymisen itselleen hyödylliseksi ja mieluisaksi. COVID-19-pandemian myötä ruokailu oli kuitenkin muuttunut elintarvikejakeluksi, jossa jaettiin ruokaa mukaan.

Osaltaan kaikille haastateltaville oli tuonut sosiaalisia kohtaamisia myös Y-Säätiön Yksi meistä -hanke. Hanke nousi esiin useamman haastateltavan kerronnassa, mahdollisesti osittain myös siksi, että hankkeen työntekijä auttoi haastateltavien löytämisessä tutkielmaani varten. Yksi haastateltavista nosti hankkeen ja sen postikorttikampanjan yhteydenoton esiin heti haastattelun alussa:

H: Tämä varmaan tää puhe alkaa siitä, että tuota [hanketyöntekijän nimi], sun kaveri niin kuin minunkin, aikoinaan laitto mulle postikortin, joka mulla on tallessa tuolla, mä haen sen.

[haastateltava hakee ja tuo kortin.]

H: Tässä se on, voit itse lukea sen.

M: Okei.

H: [haastateltava lukee itse ääneen kortista:] Oletko yksi meistä?

M: Mitä sä ajattelit, kun sä sait tän kortin?

H: No sitte minä ajattelin, että joku viitsii nähdä vaivaa, niin mä otin ja soitin sinne.

Tulkitsen, että haastateltava oli kokenut yhteydenoton merkityksellisenä.

Yhteenvedon ohjatusta toiminnasta, ryhmistä ja vapaaehtoistyöstä voidaan todeta niiden merkityksen olleen tutkielmani haastateltavien elämässä vaihteleva. Osalle haastateltavista niiden tarjoama tuki ja sosiaaliset verkostot olivat merkittävä osallisuuden ja hyvinvoinnin lähde, kun osa haastateltavista ei puolestaan kokenut niitä omakseen tai oli lakannut osallistumasta tällaiseen toimintaan.

6 Pohdinta ja johtopäätökset

Tässä luvussa vedän tuloksia yhteen sekä pohdin tuloksista rakentuvaa kokonaiskuvaavaa. Kirjoitan myös tutkielmani rajoituksista ja jatkotutkimuksen tarpeista. Lisäksi pohdin, millaisia laajempia, yhteiskunnallisia pohdintoja ja kysymyksiä saamistani tuloksista voidaan johtaa.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, miten haastateltavat kuvaavat asunnottomuuteen, asunnon saamiseen ja asunnottomien palvelujärjestelmään liittyviä kokemuksiaan. Keskeiset tulokset tähän kysymykseen tiivistyvät siihen, kuinka asunnosta tuli kivijalka, jonka päälle saatettiin rakentaa uudenlaista arkea. Itselle sopivaksi koettu hajasijoitettu vuokra-asunto tuki päihderiippuvuuksista kuntoutumista ja lisäsi hyvinvointia merkittävästi. Asunnottomuus määrittyi haastateltaville hyvin raskaana kokemuksena ja osattomuutena. Asunnottomuuden aika edusti haastateltavien asumispolulla jaksoa, jota leimasi juurettomuus ja oman paikan sekä rauhan puute. Asumisyksikössä asuneet haastateltavat olivat pääosin kokeneet, että he olisivat halunneet asua jossain muualla. Palvelujärjestelmään liittyvät kokemukset olivat kaksitahoisia. Toisaalta asumisyksiköistä oli saatu apua, mutta samalla niihin liittyvät kokemukset olivat pääosin negatiivisia ja niistä toivottiin pääsyä omaan hajasijoitettuun vuokra-asuntoon. Myös päihteidenkäyttö ja siihen liittyneet ihmissuhteet heikensivät hyvinvointia. Asunnottomuuden aikana osallisuudella ei ollut juurikaan mahdollisuuksia toteutua ja marginalisoitu asema oli syvimmillään.

Toinen tutkimuskysymykseni käsitteli haastateltavien ihmissuhteilleen ja yksinäisyyden kokemuksilleen antamia merkityksiä koetun asunnottomuuden aikana ja nykyhetkessä. Kysymykseen vastaavissa tuloksissa keskeistä oli, että asunnottomuus vaikutti sosiaalisiin suhteisiin negatiivisesti. Asunnon saaminen puolestaan paransi lähisuhteita. Asunnottomuuden aikaiset ystävyysuhteet määrittyivät pääosin negatiivisiksi, erityisesti ne suhteet, jotka liittyivät päihteidenkäyttöön. Päihteitä käyttävät kaverit myös houkuttelivat haastateltavia käyttämään päihteitä. Moni haastateltava kuvasi katkaisseensa yhteydenpidon näihin tuttavuuksiin, jotta nykyinen asunto säilyisi, ja jotta tehty päätös lopettaa tai vähentää omaa päihteidenkäyttöä ei vaarantuisi. Osa haastateltavista kuvasi päihteidenkäytön tai asunnottomuuden vaikuttaneen parisuhteiden päättymiseen. Haastateltavien ystävistä moni oli menehtynyt ja ystävien kuolemista oli seurannut yksinäisyyttä. Nykyhetkessä haastateltavien ihmissuhteissa erityisen suuren merkityksen saivat lähisukulaiset, kuten lapset ja sisarukset. Perhesuhteet olivat merkittävämpi avun ja tuen lähde kuin ystävyysuhteet. Marginalisoidusta

asemasta ja koetusta yksinäisyydestä huolimatta haastateltavilla oli elämässään sosiaalisia suhteita ja ihmisiä, joilta pyytää tarvittaessa apua. Jotkut haastateltavista toivoivat löytävänsä uuden seurustelukumppanin.

Yksinäisyydelle annettujen merkitysten osalta tulokset olivat moninaisia. Yksinäisyyden kokemus oli haastatteluissa osin kiistetty. Osa koki yksin asumisen kaupungissa yksinäiseksi, mutta osa haastateltavista ei halunnut liittää yksinäisyyttä osaksi identiteettiään.

Haastateltavista moni koki uusien ihmissuhteiden solmimisen hankalaksi. Vaikeuksia uusien sosiaalisten suhteiden löytämiseen saattoivat aiheuttaa muun muassa negatiiviset käsitykset itsestä, vaikeus syventää tuttavuuksia ystävyudeksi ja uusiin ihmisiin tutustumisen hankaluus. Haastateltavista monet olivat kokeneet yksinäisyyttä ja ulkopuolisuutta jo pidemmän aikaa, jolloin yksinäisyys nähtiin osana omaa elämänhistoriaa. Yksinäisyys koettiin negatiivisena olosuhteena, johon liittyi tyhjyyden ja tylsyyden tunteita ja sosiaalisten suhteiden vähäisyyttä.

Vastauksena kolmanteen tutkimuskysymykseen tarkastelin millaisina haastateltavien nykyinen arki, hyvinvointi ja osallisuus ilmenivät heidän kerronnassaan. Tämän kysymyksen kannalta keskeistä oli, kuinka nykyisessä arjessa haastateltavien hyvinvointia olivat lisänneet arkiset rutiinit ja pääosin hyväksi koettu terveydentila. Samalla marginalisoitu asema, johon liittyi yksinäisyyttä, köyhyyttä ja työttömyyttä oli kuitenkin heikentänyt haastateltavien hyvinvointia. Haastateltavien osallisuutta olivat lisänneet oman asunnon tuomat mahdollisuudet osallistua heille mieluisiin toimintoihin ja mahdollisuus levätä kodin rauhassa. Moni haastateltavista kuvasi, ettei enää osannut tai uskaltanut haaveilla. Haaveet olivat ”pieniä” ja ne liittyivät erityisesti terveydentilan sekä nykyisen asunnon ja elämäntilanteen säilymiseen nykyisen kaltaisena. Monella vaikeuteen haaveilla olivat vaikuttaneet aiemmat negatiiviset elämäkokemukset. Osalle haastateltavista työ oli aiemmin ollut merkittävät osallisuuden lähde, ja kaksi haastateltavaa toivoi löytävänsä työpaikan. Monien osallisuutta ja hyvinvointia oli lisännyt ohjattu ryhmätoiminta, joka oli suunnattu entisille päihteidenkäyttäjille. Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan kokeneet ryhmiin osallistumista itselleen mieluisaksi.

Haastateltavien kerronnassa heille merkityksellisissä asioissa ei ollut kyse vain yksinäisyydestä ja ihmissuhteista, vaan laajemmasta elämän kokonaisuudesta, josta yksilön hyvinvointi muodostuu. Allardtin (1976) hyvinvoinnin ulottuvuuksia voidaan tulkita suhteessa tämän tutkielman tuloksiin seuraavasti. Elintason (Having) osalta monen haastateltavan elämässä köyhyys vähensi hyvinvointia. Yhteisyyssuhteiden (Loving) osalta

hyvinvointia vähensi monen haastateltavan kohdalla merkityksellisten sosiaalisten suhteiden vähäisyys. Itsensä toteuttamisen muotojen (Being) osalta harrastukset ja vapaa-ajan tekemiset lisäsivät hyvinvointia, mutta kokonaisuudessaan haastateltavien osallistumisen mahdollisuudet olivat rajallisia.

Hyvinvoinnin käsitteen lisäksi keskeisiksi tulosten jäsentämisessä muodostuivat marginalisaation ja osallisuuden käsitteet, sillä haastateltavien arjessa olivat vahvasti läsnä sivullisuuden, vaille jäämisen ja ulkopuolisuuden teemat suhteessa yhteiskuntaan. Kyse oli siis puutteellisista mahdollisuuksista vaikuttaa oman elämänsä kulkuun ja löytää yhteisöjä, joihin voisi tuntea kuuluvansa. Myös aiemmassa tutkimuksessa asunnon saamisen jälkeen asunnottomuutta kokeneiden elämässä ilmenevät köyhyys, sosiaalisten suhteiden puute, työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen, tulevaisuudenuskon puuttuminen ja marginalisoidun aseman jatkuminen on tunnistettu hyvinvointia heikentäviksi tekijöiksi (ks. esim. Busch-Geertsema 2005, 206; Padgett 2007, 1934). Osallisuutta ja hyvinvointia voitaisiin puolestaan lisätä muun muassa vahvistamalla yksilön tunnetta autonomiasta ja elämän hallittavuudesta sekä tarjoamalla yksilöille palveluita ja toimintaa, jotka vahvistavat suhteita muihin ihmisiin (Isola ym. 2017, 25).

Tutkielmassa käytettyyn tutkimusasetelmaan ja -menetelmiin liittyy joitakin rajoituksia. Kerroin kaikille haastateltaville haastattelun alussa, että haastattelumateriaali anonymisoidaan ja että haastattelulla ei ole vaikutusta asumiseen Y-Säätiön asunnoissa. Tästä huolimatta ei voida täysin sulkea pois, etteivätkö haastateltavat olisi jättäneet esittämättä mahdollisia kriittisiä huomioitaan haastatteluissa. Lisäksi ei voida täysin sulkea pois mahdollisuutta, että haastateltavat olisivat pyrkineet kuvaamaan kokemuksiaan sosiaalisesti suotavalla tavalla, vaikka koinikin haastateltavien kertoneen kokemuksistaan suorasanaisesti ja avoimesti. Brockin ja Weardenin (2006, 101) mukaan IPA:a hyödyntävien tutkimusten luotettavuutta parantavat aineistokatkelmien käyttö sekä tutkijan refleksiivinen ote ja ennakkokäsitysten avaaminen osana tutkimusta. Analyysiä tehdessäni pyrin siihen, että kaikki tekemäni tulkinnat olisivat johdettavissa aineistosta, ja käytin aineistositaatteja avaamaan ja perustelevaan tekemäni tulkinnat.

Tutkielmaan valitut keskeiset käsitteet toimivat empiirisen analyysin ja tulosten jäsentämisessä. Keräämäni aineiston avulla pystyin vastaamaan kaikkiin asettamiini tutkimuskysymyksiin. Tulokset tuovat lisätietoa asunnottomuutta kokeneiden, nykyään niin sanotuissa hajasijoitetuissa vuokra-asunnoissa asuvien henkilöiden hyvinvoinnista,

sosiaalisista suhteista ja osallisuudesta. Tutkielman tulokset olivat yhteneväisiä aiemman tutkimuksen kanssa, vaikka erilaiset tutkimusasetelmat ja eri maiden palvelujärjestelmien eroavaisuudet on huomioitava tutkimusten tuloksia arvioitaessa ja vertailtaessa. Toteuttamani tutkimuksen merkitys on ennen kaikkea uuden tiedon tuottamisessa ja kokemusten tutkimisessa sellaisen väestöryhmän piirissä, joiden hyvinvoinnista, sosiaalisista suhteista ja osallisuudesta ei ole riittävästi tutkimustietoa.

Samankaltaisella aineistolla kuin minkä keräsin tähän tutkielmaan, olisi myös kiinnostavaa tutkia aiemmin asunnottomuutta kokeneiden, nykyään hajasijoitettujen vuokra-asuntojen asukkaiden kerrontaa vastapuheen ja leimatun identiteetin (ks. Juhila 2004) tai toipumisorientaation ja identiteetin (ks. Nordling & Rissanen 2020) käsitteiden avulla. Toisenlaisilla metodologisilla valinnoilla kerättyä aineistoa olisi voinut tarkastella teoriaohjaavasti myös vahvemmin hyvinvointiteoreettisesta näkökulmasta rajallisten toimintamahdollisuuksien kautta (vrt. Batterham 2019; Kerman & Sylvestre 2020; Mcnaughton Nicholls 2010).

Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää jatkotutkimusten suunnittelussa. Lisää tutkimusta tarvitaan esimerkiksi aiemmin asunnottomuutta kokeneiden yksilöiden asumispoluista, hyvinvoinnista sekä toiminnan mahdollisuuksista. Lisäksi tarvitaan enemmän sellaisten henkilöiden kokemuksiin keskittyvää tutkimusta, jotka eivät parhaillaan asu asumisyksikössä, mutta ovat aiemmin kokeneet asunnottomuutta. Tällaisen tutkimuksen avulla saadaan lisätietoa myös palvelujärjestelmän kehittämiseen. Kaiken kaikkiaan yhteiskunnan erilaisissa marginaaleissa elävien ihmisten hyvinvoinnista, osallisuudesta ja sosiaalista suhteista tarvitaan nykyistä enemmän tutkimustietoa heidän omista näkökulmistaan käsin. Tällaisen tutkimuksen avulla hyvinvoinnin vajeiden taustalla vaikuttavia eriarvoisuuden mekanismeja voidaan jatkossa pyrkiä lievittämään nykyistä paremmin yhteiskuntapolitiikan toimin tai esimerkiksi erilaisissa kehittämishankkeissa.

Tutkielmani aineiston keruu Yksi meistä -hankkeen osallistujia haastatteleamalla tarjosi näkymiä kolmannen sektorin hanketyöhön. Vaikka itse hankkeen tutkiminen ei ollut haastattelujen tai analyysin keskiössä, tulokset tuovat lisätietoa myös yksinäisyyden vähentämiseen pyrkivästä hanketyöstä. Granfeltin (2022, 28) mukaan Yksi meistä -hanketyössä korostuivat asumissosiaalinen työskentely sekä paikkasuhde. Hankkeessa pyrittiin löytämään uusia osallistumisen paikkoja myös heille, jotka eivät enää kokeneet omakseen jollekin tietylle viiteryhmälle, esimerkiksi päihdeongelmallisille suunnattuja

palveluja (mt). Saaren (2009, 237) mukaan on viitteitä siitä, että eniten yksinäisyydestä kärsivät henkilöt eivät päädy mukaan yhteisölliseen toimintaan, sillä heidän identiteettinsä ei tue sitä, vaikka osallistuminen saattaisi huomattavasti vähentää yksinäisyyttä. Toisaalta erilaisten toimintojen, kuten vertaistuen, ystävätoiminnan ja ryhmäaktiiviteettien, mahdollisuuksista vähentää aiemmin asunnottomuutta kokeneiden ja sittemmin asunnon saaneiden kokemaa yksinäisyyttä ei ole riittävästi tutkimusta (Busch-Geertsema 2005, 219). Kyseiselle viiteryhmälle suunnatuille, yksinäisyyttä vähentäville hankkeille vaikuttaa kuitenkin olevan tarvetta (mt.). Myös Hwangin ja kollegoiden (2009, 791) mukaan tarvitaan enemmän palveluja, jotka auttavat asunnottomuutta kokeneita muodostamaan heitä tukevia sosiaalisia suhteita.

Esitän seuraavaksi aiemman tutkimuksen ja omien tutkimustulosteni pohjalta joitakin laajempia pohdintoja suomalaiseen asunnottomien palvelujärjestelmään ja yhteiskuntapolitiikkaan liittyen. Ensinnäkin asunnottomuutta kohdanneille tulisi olla tarjolla enemmän vaihtoehtoja asumiseen, oli kyse sitten asumisyksiköstä tai hajasijoitetusta asumisesta. Suurten asumisyksiköiden lisäksi tarvittaisiin myös pienempiä yksiköitä sekä enemmän hajasijoitettua kohtuuhintaista asumista. Hajasijoitettuun, itsenäiseen asuntoon koetun asunnottomuuden tai asumisyksikössä asumisen jälkeen siirtyville tulisi tarjota enemmän kotiin vietäviä palveluja, joiden avulla yksilöt saisivat tarpeen mukaan tukea arjessa selviytymiseen, asumisen taitoihin ja mieluisiin toimintoihin osallistumiseen. Tällaista työtä ei tulisi jättää yksittäisissä, määräaikaissä hankkeissa toteutettavaksi, vaan tuen tarjoamista tulisi kehittää Suomessa pitkäjänteisesti esimerkiksi osana asunto ensin -mallin kehittämistyötä ja kuntien aikuissosiaalityötä. Osin samankaltaisia suosituksia ovat esittäneet myös esimerkiksi Pitkänen kollegoineen (2019) sekä Syrjälä (2022).

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin aiemmin asunnottomuutta kokeneiden henkilöiden, jotka asuivat hajasijoitetussa asunnoissa, kokemuksia hyvinvoinnista, sosiaalisista suhteista ja osallisuudesta. Haastateltavat eivät olleet enää asunnottomuuteen liittyvän palvelujärjestelmän piirissä, ja keskeiseksi tulokseksi nousi, kuinka oma hajasijoitettu vuokra-asunto voi olla hyvinvoinnin, osallisuuden ja sosiaalisten suhteiden perusta. Asunnottomuutta kokiessaan ihminen jää helposti vaille paitsi turvallisuutta ja omaa paikkaa, myös mahdollisuuksia rakentaa itselleen sellaista arkea ja elämänpiiriä, jossa osallisuus ja hyvinvointi voivat toteutua. Asunnottomuus kaventaa mahdollisuuksia tehdä omaa elämää koskevia valintoja, ja sillä on pitkäkestoisia vaikutuksia yksilön hyvinvointiin. Tutkimustuloksissani näkyy kuitenkin myös, millaista potentiaalia muutokseen ja toivoon ihmisillä voi olla vaikeidenkin

elämäntilanteiden jälkeen, kun saatavilla on turvallinen asumismuoto, apua ja tukea. Suomessa on onnistuttu merkittävästi vähentämään asunnottomuutta, mutta tarvitaan lisää keskustelua siitä, kuinka asunnottomuutta kokeneille voitaisiin jatkossa tarjota enemmän mahdollisuuksia omien toiveiden mukaisen asumismuotoon, ilman kohtuuttoman pitkiä odotusaikoja ja epätietoisuutta asumisen järjestymisestä. Asumisen turvaaminen vain asunnon avulla ei myöskään yksin riitä – tarvitaan riittävästi palveluja, jotta hyvinvointi ja osallisuus voivat toteutua arjessa.

Lisäksi yksinäisyyteen, hyvinvointiin ja osallisuuteen liittyen tarvitaan enemmän asunnottomuutta kokeneiden ihmisten tilanteiden tarkastelua kokonaisuudessaan. Elisa Tiilikaisen (2019, 192) mukaan yksinäisyyttä ei tulisi käsitellä yksilön ongelmien lähtöpisteenä, sillä silloin ohitetaan kunkin yksilöllinen elämäntilanne. Hän kirjoittaa:

Yksinäisyydestä puhumisen rinnalla tulisikin puhua enemmän siitä, miten ihmisiä kohdellaan ja millaisia ovat osallisuuden ehdot: Kenellä meistä on pääsy erilaisiin hyvinvoinnin lähteisiin ja mahdollisuus elämään merkitystä tuovaan vuorovaikutukseen? Kuka voi aidosti vaikuttaa oman elämänsä kulkuun? (Mts. 192.)

Tiilikaisen esittämät ajatukset ovat erittäin tärkeitä. Siksi tämän tutkielman keskeisimmäksi teoreettiseksi käsitteeksi muodostui hyvinvoinnin käsite ja siksi johdannossa mainitsemani Helsingin Sanomien artikkelin haastateltavan toive pienestä akvaariosta ovat niin olennaisia; niiden molempien taustalla on samoja kysymyksiä yksilön mahdollisuuksista päättää omasta elämästään ja rakentaa omaa hyvinvointiaan. Nämä kysymykset tulee ottaa huomioon niin asunnottomuuden, yksinäisyyden ja köyhyyden vähentämiseen kuin osallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseen tähtääviä palveluja ja toimia suunniteltaessa, sillä kaikilla tulee olla mahdollisuudet muodostaa merkityksellisiä sosiaalisia suhteita, tulla kohdatuksi arvokkaana yksilönä ja tehdä omaa elämäänsä ja hyvinvointiaan koskevia päätöksiä.

Lähteet

- Addo, R. Yuma, P., Barrera, I., & Layton, D. (2022). Social networks and subjective wellbeing of adults in a Housing First program. *Journal of Community Psychology*, 50(1), 238–249.
- Aldridge, R. W., Story, A., Hwang, S. W., Nordentoft, M., Luchenski, S. A., Hartwell, G.,... Hayward, A. C. (2018). Morbidity and mortality in homeless individuals, prisoners, sex workers, and individuals with substance use disorders in high-income countries: A systematic review and meta-analysis. *Lancet*, 391(10117), 241–250.
- Allardt, E. (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Helsinki: WSOY.
- ARA (2022). *Asunnottomat 2021*. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen selvitys 2/2022, Haettu 15.10.2022 osoitteesta [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2021\(62592\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2021(62592))
- Batterham, D. (2019). Homelessness as Capability Deprivation: A Conceptual Model. *Housing, Theory and Society*, 36(3), 274-297.
- Bazari A., Patanwala, M., Kaplan, L. M., Auerswald, C. L., & Kushel, M. B. (2018). “The Thing that Really Gets Me Is the Future”: Symptomatology in Older Homeless Adults in the HOPE HOME Study. *Journal of Pain and Symptom Management*, 56(2), 195–204.
- Benjaminsen, L. (2013). *Rehousing Homeless Citizens with Assertive Community Treatment. Experiences from an ACT-programme in Copenhagen*. (Final Report for Housing First Europe project). Copenhagen: SFI The Danish National Centre of Social Research.
- Bower, M., Conroy, E., & Perz, J. (2018). Australian homeless persons’ experiences of social connectedness, isolation and loneliness. *Health & Social Care in the Community*, 26(2), 241–248.
- Bower, M., Gournay, K., Perz, J., & Conroy, E. (2021a). Do we all experience loneliness the same way? Lessons from a pilot study measuring loneliness among people with lived experience of homelessness. *Health & Social Care in the Community*, 1–7.
- Bower, M., Perz, J., & Conroy, E. (2021b). What role does substance use play in the social world of Australian people who have experienced homelessness? A critical realist mixed-methods exploration. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 31(1), 68–82.

- Brocki, J. M., & Wearden, A. J. (2006). A critical evaluation of the use of interpretative phenomenological analysis (IPA) in health psychology. *Psychology and Health*, 21(1), 87–108.
- Brown, H., & Howlett, F. (2017). A critical evaluation of the “short stay project” – service users’ perspectives. *Housing, Care and Support*, 20(2), 71–84.
- Busch-Geertsema, V. (2005). Does re-housing lead to reintegration? Follow-up studies of re-housed homeless people. *Innovation*, 18(2), 202–226.
- Busch-Geertsema, V. (2013). *Housing First Europe final report*. (Bremen: Housing First Europe).
- Chamberlain, C. & Johnson, G. (2013). Pathways into adult homelessness. *Journal of Sociology* 49(1), 60–77.
- Chamberlain, C., & Johnson, G. (2018). From long-term homelessness to stable housing: investigating “liminality.” *Housing Studies*, 33(8), 1246–1263.
- Clapham, D. (2003). Pathways Approaches to Homelessness Research. *Journal of Community & Applied Social Psychology* 13(2), 119–127.
- Clapham, D. (2005). *The Meaning of Housing. A Pathways approach*. Bristol: Policy Press.
- Corinth, K., & Rossi-de Vries, C. (2018). Social Ties and the Incidence of Homelessness. *Housing Policy Debate*, 28(4), 592–608.
- De Jong Gierveld, J., Van Tilburg, T., & Dykstra, P. A. (2006). Loneliness and social isolation. Teoksessa Vangelisti, A., & Perlman, D. (toim.), *The Cambridge Handbook of Personal Relationships* (485–500). Cambridge: Cambridge University Press.
- Donald, E. E., Whitlock, K., Dansereau, T., Sands, D. J., Small, D., & Stajduhar, K. I. (2022). A codevelopment process to advance methods for the use of patient-reported outcome measures and patient-reported experience measures with people who are homeless and experience chronic illness. *Health Expectations: An International Journal of Public Participation in Health Care and Health Policy*. 1-11.
- Dupuis, A., & Thorns, D. C. (1998). Home, Home Ownership and the Search for Ontological Security. *The Sociological Review* 46(1), 24–47.
- Gaboardi, M., Santinello, M., & Shinn, M., (2021). Beyond behaviour: rethinking integration for people experiencing homelessness. *Health & Social Care in the Community*, 29(3), 846–855.
- Giorgi, A. (2010). Phenomenology and the practice of science. *Existential Analysis*, 21(1), 3–22.
- Granfelt, R. (1998). *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: SKS.

- Granfelt, R. (2004). Hetkeksi jaetut maailmat? Kokemuksia vankilasta ja tuetun asumisen yhteisöstä. *Janus*, 12(2), 134–154.
- Granfelt, R. (2015). *Asumissosiaalinen työ: Kotiin ja rikollisuudesta irti?* Y-Säätiö.
- Granfelt, R. (2022). *Asumissosiaalinen työ: asunnottomuudesta irti ja asunnosta kodiksi*. Y-Säätiö.
- Granfelt, R. & Turunen, S. (2021). *Naisten asumispoluilta kerrottua: Asukkaiden ja ammattilaisten kokemuksia asunnottomuudesta, kodista ja asumissosiaalisesta työstä*. Y-Säätiö.
- Gray, H. M., Shaffer, P. M., Nelson, S. E., & Shaffer, H. J. (2015). Changing Social Networks Among Homeless Individuals: A Prospective Evaluation of a Job- and Life-Skills Training Program. *Community Mental Health Journal*, 52(7), 799–808.
- Grenier, A., Sussman, T., Barken, R., Bourgeois-Guérin, B., & Rothwell, D. (2016). ‘Growing Old’ in Shelters and ‘On the Street’: Experiences of Older Homeless People, *Journal of Gerontological Social Work*, 59(6), 458-477.
- Golembiewski, E., Watson, D., Robison, L., & Coberg II, J. (2017). Social Network Decay as Potential Recovery from Homelessness: A Mixed Methods Study in Housing First Programming. *Social Sciences*, 6(3), 1-16.
- Hawkins, R. L., & Abrams, C. (2007). Disappearing acts: The social networks of formerly homeless individuals with co-occurring disorders. *Social Science & Medicine*, 65(10), 2031–2042.
- Hawkley, L. C., & Cacioppo, J. T. (2010). Loneliness Matters: A Theoretical and Empirical Review of Consequences and Mechanisms. *Annals of Behavioural Medicine*, 40, 218–227.
- Helne, T. (2002). *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Tutkimuksia 123. Helsinki: Stakes.
- Helsingin kaupunki. (2021). *Kasvun paikka*. Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025. Haettu 15.10.2022 osoitteesta <https://www.hel.fi/fi/paatoksenteko-ja-hallinto/strategia-ja-talous/strategia>
- Henwood, B. F., Stefancic, A., Petering, R., Schreiber, S., Abrams, C., & Padgett, D. K. (2015). Social Relationships of Dually Diagnosed Homeless Adults Following Enrollment in Housing First or Traditional Treatment Services. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 6(3), 385–406.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Helsinki University Press.

- Holt, N., Christian, J., & Larkin, M. (2012). Maintaining connectedness: Exploring the experiences of older homeless men living in hostel accommodation. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 22(6), 485–501.
- Hwang, S. W., Kirst, M. J., Chiu, S., Tolomiczenko, G., Kiss, A., Cowan, L., & Levinson, W. (2009). Multidimensional social support and the health of homeless individuals. *Journal of Urban Health*, 86(5), 791–803.
- Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S., & Keto-Tokoi, A. (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. Työpaperi 33/2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Johansson, J. (2013). Moraalisen järjestyksen ylläpito asumispalvelun häiriötilanteissa. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.) *Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin*. (157–182). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Johnsen, S., & Teixeira, L. (2010). *Staircases, Elevators and Cycles of Change: Housing First and Other Housing Models for People with Complex Support Needs*. London: Crisis.
- Johnstone M., Parsell, C., Jetten, J., Dingle, G., & Walter, Z. (2016a). Breaking the cycle of homelessness: Housing stability and social support as predictors of long-term well-being. *Housing Studies*, 31(4), 410–426.
- Johnstone, M., Jetten, J., Dingle, G. A., Parsell, C., & Walter, Z. C. (2016b). Enhancing Well-being of Homeless Individuals by Building Group Memberships. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 26(5), 421–438.
- Juhila, K. (2004). Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Jokinen, A., Huttunen, L., & Kulmala, A. (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta: neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. (20–32). Helsinki: Gaudeamus.
- Juhila, K. & Jolanki, O., & Vilkkö, A. (2016). Siirtymät ja valinnat vanhojen ihmisten ja asunnottomien asumispoluilla. Teoksessa Juhila, K. & Kröger, T. (toim.) *Siirtymät ja valinnat asumispoluilla*. (11–39). Jyväskylä: SoPhi.
- Junttila, N. (2016). Yksinäisyyden ulottuvuudet. Teoksessa Saari, J. (toim.): *Yksinäisten Suomi*. (52–72). Helsinki: Gaudeamus.
- Jurewicz, A., Padgett, D. K., Ran, Z., Castelblanco, D. G., McCormack, R. P., Gelberg, L.,... & Doran, K. M. (2022). Social relationships, homelessness, and substance use among emergency department patients. *Substance Abuse*, 43(1), 573–580.

- Jurvansuu, S., Kaskela, T., & Tourunen, J. (2021). *Pienoisetnografinen tutkimus osallisuuden ulottuvuuksista mielenterveyskuntoutujien kohtaamispaikassa. A-klinikan tutkimussarja 5: Tietopuu.*
- Kaakinen, J. (2013). Asunto ensin ja sitten. Teoksessa Hyväri, S., & Kainulainen, S. (toim.) *Paikka asua ja elää. Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin.* (15–24). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kainulainen, S., & Saari, J. & Häkkinen, J. (2013). Kadulta asuntoon – vaikutukset hyvinvoinnille. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.) *Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin.* (49–72). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kainulainen, S. (2016). Yksinäisen elämänlaatu. Teoksessa Saari, J. (toim.): *Yksinäisten Suomi.* (114–125). Helsinki: Gaudeamus.
- Kangasluoma, E. (1.7.2020). Yksi yö kerrallaan. Helsingin Sanomat. Haettu 17.10.2020 osoitteesta <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006557710.html>
- Kauhanen, J. (2016). Yksinäisen terveys. Teoksessa Saari, J. (toim.): *Yksinäisten Suomi.* (96–113). Helsinki: Gaudeamus.
- Kauppinen, T. M., Martelin, T., Hannikainen-Ingman, K. & Virtala, E. (2014). *Yksin asuvien hyvinvointi. Mitä tällä hetkellä tiedetään?* Helsinki: THL.
- Kerman, N., & Sylvestre, J. (2020). Surviving versus living life: Capabilities and service use among adults with mental health problems and histories of homelessness. *Health & Social Care in the Community*, 28(2), 414–422.
- Kettunen, M. (2013). Asunto ensin -malli Yhdysvalloista ja soveltaminen Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 78(5), 562–570.
- Kivelä, P. (2016). *Ihmisarvoteot, osallisuus ja luottamus.* Helsinki: Sininauhaliitto.
- Kivelä, P. & Leppo, A. (2016.) *Asukkaan ääni: Asukkaiden kokema asumisen laatu portaikkomallin ja asunto ensin -mallin mukaisessa tuetussa asumisessa.* Helsinki: Sininauhasäätiö.
- Laine, T. (2001). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – 100 näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin.* (26–43). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Larkin, M., Watts, S., & Clifton, E. (2006). Giving voice and making sense in interpretative phenomenological analysis. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 102–120.

- Leemann, L. & Hämäläinen, R-M. (2016). Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 81(5), 586–594.
- Menaughton Nicholls, C. (2010). Housing, Homelessness and Capabilities, *Housing, Theory and Society*, 27:1, 23–41.
- McNaughton Nicholls, C., & Atherton, I. (2011). Housing First: Considering Components for Successful Resettlement of Homeless People with Multiple Needs. *Housing Studies*, 26(5), 767–777.
- Mund, M., Lüdtke, O., & Neyer, F. J. (2020). Owner of a Lonely Heart: The Stability of Loneliness Across the Life Span. *Journal of Personality and Social Psychology*, 119(2), 497–516.
- Müller, K., & Lehtonen, J. (2016). Yksinäisyys, aivot ja mieli. Teoksessa Saari, J. (toim.): *Yksinäisten Suomi*. (73–95). Helsinki: Gaudeamus.
- Mäntyneva, P., & Hiilamo, H. (2018). Osallisuuden ja osattomuuden dynamiikka työtoiminnassa. Etnografinen tutkimus kolmella kuntouttavan työtoiminnan kentällä. *Yhteiskuntapolitiikka* 83(1), 18–28.
- Neale, J., & Brown, C. (2016). ‘We are always in some form of contact’: Friendships among homeless drug and alcohol users living in hostels. *Health and Social Care in the Community*, 24, 557–566.
- Neale, J., & Stevenson, C. (2015). Social and recovery capital amongst homeless hostel residents who use drugs and alcohol. *International Journal of Drug Policy*, 26(5), 475–483.
- Nordling, E. & Rissanen, P. (2020). *Mielenterveystyö uudistuu - toipumisorientaation teoreettiset lähtökohdat*. Työpäperi 40/2020. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL).
- Nousiainen, K. (2016). Oma ovi yhteisössä: pitkäaikaisasunnottomien asumispolut ja asumiseen liittyvät valinnat. Teoksessa Juhila, K., & Kröger, T. (toim.) *Siirtymät ja valinnat asumispoluilla*. (163–191). Jyväskylä: SoPhi.
- Padgett, D. K. (2007). There's no place like (a) home: Ontological security among persons with serious mental illness in the United States. *Social Science & Medicine*, 64(9), 1925–1936.
- Padgett, D. K., Henwood, B., Abrams, C., & Drake, R. E. (2008). Social Relationships Among Persons Who Have Experienced Serious Mental Illness, Substance Abuse, and

- Homelessness: Implications for Recovery. *American Journal of Orthopsychiatry*, 78(3), 333–339.
- Padgett, D. K., Bond, L., Gurdak, K., & Henwood, B. F. (2020). Eliciting Life Priorities of Older Adults Living in Permanent Supportive Housing. *Gerontologist*, 60(1), 60–68.
- Pahwa, R., Smith, M. E., Yuan, Y., & Padgett, D. (2019). The Ties That Bind and Unbound Ties: Experiences of Formerly Homeless Individuals in Recovery From Serious Mental Illness and Substance Use. *Qualitative Health Research*, 29(9), 1313–1323.
- Parker, C. (2020). The role of biographies in determining recovery in Housing First. *Housing Studies*, 1–21.
- Pedersen, P. V., Andersen, P. T., & Curtis, T. (2012). Social relations and experiences of social isolation among socially marginalized people. *Journal of Social and Personal Relationships*, 29(6), 839–858.
- Perälä, R. (2018). *Asunto ensin? Asunto vain? Päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien asukkaiden palvelutarpeet tuetun asumisen asumisyksiköissä*. Ehyt ry.
- Pitkänen, S., Harju, H., Törmä, S., Huotari, K., Mayer, M. & Pyykkönen, S. (2019). *Asunnottomuusohjelmien arviointi. Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen*. Ympäristöministeriön julkaisuja 2019:11. Haettu 22.10.2022 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-014-9>
- Pleace, N. (2012). *European Observatory of Homelessness. Housing First*. Brussels: DIHAL/FEANTSA.
- Pleace, N., & Culhane, D., Granfelt, R., & Knutagård, M. (2015). *The Finnish Homelessness Strategy. An International Review*. Reports of the ministry of the environment. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (2010). Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa: Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) *Haastattelun analyysi*. (9–36). Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, J. (2010). Litteroijan muistilista. Teoksessa: Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) *Haastattelun analyysi*. (424–431). Vastapaino: Tampere.
- Rokach, A. (2004). The Lonely and Homeless: Causes and Consequences. *Social indicators research*, 69(1), 37–50.
- Saari, J. (2009). *Yksinäisten yhteiskunta*. Helsinki: WSOYpro.
- Saari, J. (2015). *Huono-osaiset – Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.

- Saari, J. (2016a). Matkalla yksinäisyyteen. Teoksessa Saari, J. (toim.): *Yksinäisten Suomi*. (9–32.) Helsinki: Gaudeamus.
- Saari, J. (2016b). Yksinäisyyden tulevaisuus. Teoksessa Saari, J. (toim.): *Yksinäisten Suomi*. Helsinki: Gaudeamus. 297–317.
- Salo, U.-M. (2015). Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa Aaltonen, S., & Högbacka, R. (toim.): *Umpikujasta oivallukseen: Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa* (166–190). Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 164, Tampere: Tampereen yliopisto.
- Shier, M. L., Jones, M. E., & Graham, J. R. (2011). Social Communities and Homelessness: A Broader Concept Analysis of Social Relationships and Homelessness, *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21(5), 455–474.
- Smith, J. A., Flowers, P. & Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research*. London: SAGE Publications Ltd.
- Somerville, P. (2013). Understanding Homelessness. *Housing, Theory, and Society*, 30(4), 384–415.
- Stein, J. Y., & Tuval-Mashiach, R. (2015). The social construction of loneliness: An integrative conceptualization. *Journal of Constructivist Psychology*, 28(3), 210–227.
- Stevenson, C. (2014). A qualitative exploration of relations and interactions between people who are homeless and use drugs and staff in homeless hostel accommodation. *Journal of Substance Use*, 19(1–2), 134–140.
- Sunikka, S. (2016). *Hietsussa yöpyneiden asunnottomuuspolut - Liikkuvuus asunnottomuuden ja asuntoväestön välillä*. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto.
- Syrjälä J. (2022). Tulevaisuuden asumispolut siirtymät tilapäisessä asumispalvelussa majoittuvien asunnottomien kerronnassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 87(2), 175–185.
- Tainio, H. & Fredriksson, P. (2009). The Finnish Homelessness Strategy: from a “Staircase” Model to a “Housing First” Approach to Tackling Long-term Homelessness. *European Journal of Homelessness* 3, 181–199.
- Taipale, Ilkka (1982). *Asunnottomuus ja alkoholi. Sosiaalilääketieteellinen tutkimus Helsingistä vuosilta 1937–1977*. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja N:O 32.
- Therborn, G. (2014). *Eriarvoisuus tappaa*. Vastapaino: Tampere.
- Tiilikainen, E. (2019). *Jakamattomat hetket: yksinäisyyden kokemus ja elämäntilanne*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2009). *Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi*. Haettu 14.2.2021 osoitteesta <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>
- Tökkäri, V. (2018). Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Toikkanen, J., & Virtanen, I., A. (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. (64–84). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Valtioneuvosto (2019) *Osallistava ja osaava Suomi - sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019*. Valtioneuvoston julkaisuja 2019: 31. Haettu 18.10.2022 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>
- Veasey, K., & Parker, J. (2021). Welfare conditionality, sanctions and homelessness: Meanings made by homeless support workers. *Journal of Humanities and Applied Social Sciences*. 4(4), 275–291.
- Weiss, R. S. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. Cambridge: The MIT Press.
- Y-Säätiö. (2022a). Yksi meistä -hanke. Haettu 17.10.2022 osoitteesta <https://ysaatio.fi/y-saatio/hankkeet/yksi-meista-hanke>
- Y-Säätiö. (2022b). Y-Säätiön strategia 2020–2030. Haettu 1.11.2022 osoitteesta <https://ysaatio.fi/y-saatio/strategia-2020-2030>
- Y-Säätiö. (2022c). Asunnottomuuden poistoon tähtäävä kehittämistoiminta ja hankkeet. Haettu 1.11.2022 osoitteesta <https://ysaatio.fi/y-saatio/hankkeet>
- Y-Säätiö. (2022d). Tietoa Y-Säätiöstä. Haettu 1.11.2022 osoitteesta <https://ysaatio.fi/y-saatio>

Liitteet

Liite 1: Suostumuslomake

SUOSTUMUS TUTKIMUSHAASTATTELUUN OSALLISTUMISESTA

Tutkimuksessa käsitellään kokemuksia asumisesta, elämäntilannetta, sosiaalisia suhteita, yksinäisyyttä ja hyvinvointia. Tutkijana toimii opinnäytetyöntekijä Maiju Aho Helsingin yliopistolta. Tutkittavien henkilöllisyys suojataan. Tutkimustulokset tullaan julkaisemaan opinnäytetyössä.

Tutkijan yhteystiedot:

Maiju Aho

[sähköposti]

[puhelinnumero]

Minulle on selvitetty tutkimuksen tarkoitus. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia ja henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja näin saatuja tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin. Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa saamiini palveluihin tai asumiseeni.

Päiväys

_____

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

_____

Liite 2: Tiedote osallistumisesta

TIEDOTE OSALLISTUMISESTA TUTKIMUKSEEN

Haastattelussa kerätään kokemuksia asumisesta, elämäntilanteesta, yksinäisyydestä, sosiaalisista suhteista ja hyvinvoinnista.

Kaikki mitä sanot haastattelussa, on luottamuksellista. Henkilöllisyytesi ei paljastu muille kuin tutkijalle.

Haastatteluun osallistuminen ei vaikuta mitenkään asumiseesi tai Yksi meistä -hankkeeseen osallistumiseen.

Voit keskeyttää haastattelun milloin tahansa, jos alkaa siltä tuntua. Voit myös myöhemmin kieltää haastattelusi käytön tutkimuksessa.

Haastatteluja säilytetään niin, että ainoastaan tutkijalla on niihin pääsy. Kun haastatteluja käytetään tutkimusraportissa, kaikki tunnistetiedot on muutettu anonyymeiksi tai poistettu.

Haastattelut kirjoitetaan tekstimuotoon ja anonymisoidaan.

Haastattelu liittyy Helsingin yliopistossa tehtävään opinnäytteeseen.

Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää palvelujen kehittämisessä.

Kiitos osallistumisesta!

Maiju Aho

Helsingin yliopisto,

Valtiotieteellinen tiedekunta,

Yhteiskuntapolitiikka

[sähköposti]

[puhelinnumero]

Liite 3: Haastattelurunko

ALOITUS

- Haastatteluun menee aikaa 1-2h, maksimissaan 2 tuntia.
- Sopiiko haastattelujen nauhoittaminen?
- Minulla on salassapitovelvollisuus. Osallistuminen ei vaikuta asumiseen Y-Säätiön asunnossa millään tavalla. Osallistumiseen ei myöskään vaikuta mukanaoloon Yksi meistä - hankkeessa.
- Suostumuslomakkeen allekirjoittaminen ja tiedotteen osallistumisesta antaminen haastateltavalle
- Taustatiedot: Ikä, koulutustausta, siviilisääty, lapset
- Onko tässä kohtaa mitään kysyttävää tai epäselvää?

NYKYINEN ASUMINEN

- Kertoisitko vähän sun kodista?
- Millaista siinä asuminen on ollut?
- Miten sait nykyisen asunnon?
- Kauanko oot asunut siinä?
- Miten asunnon saaminen vaikutti sun elämään? (Mitä koti merkitsee?)
- Mitä ajattelet sun nykyisestä asumisesta? Ootko siihen tyytyväinen?

TAPAHTUMAT ENNEN NYKYISTÄ ASUNTOA

- Mistä ja miten päädyit sun nykyiseen asuntoon?
- Kertoisitko mitä tapahtui ennen sitä? Millaisia vaiheita on ollut?
- Millaisissa paikoissa olet elänyt ennen tätä? Miten pärjäsit asunnottomana? Saitko jostain tai joltakulta apua?

-Miten asunnottomuus vaikutti sun sosiaalisiin suhteisiin? (Mahdollisia tarkentavia kysymyksiä: yövyitkö porukassa, oliko tuttuja, olitko johonkuhun yhteydessä?)

-Millaisin sanoin kuvaisit asunnottomana olemista? (Oliko se joskus yksinäistä?)

-Mitä ajattelet sun menneisyydestä ja asuntoa edeltäneistä vaiheista? Mikä on nyt toisin kuin silloin?

ARKI, SOSIAALISET SUHTEET, KOETTU ELÄMÄNLAATU

-Millaista sun arki on? Voitko kertoa millainen sun ihan tavallinen päivä on? (Mitä tekee, liikkuuko tai käykö jossain, tapaako joitakuuta, mistä pitää?)

-Millainen on elämäntilanne, ootko töissä, opinnoissa, tukityöllistettynä, työtön, vapaaehtoistyössä?

-Mihin asioihin olet tyytyväinen sun arjessa? Entä mihin et ole?

-Käytätkö digilaitteita tai esimerkiksi sosiaalista mediaa? Pidätkö niillä johonkuhun yhteyttä?

-Onko sulla joku, jolta voi pyytää apua? Oletko tässä asuessa saanut tai tarvinnut apua joltakulta johonkin käytännön asiaan, esimerkiksi Kelan lomakkeisiin? (ystävät, perhe, asumisneuvonta, aikuissosiaalityö?)

-Miten kun asut yksin, niin miltä se tuntuu? (Onko se joskus yksinäistä?)

-Oletko joskus sun aikuiselämän aikana tuntenut olevasi yksinäinen? Milloin?

-Onko korona vaikuttanut yksinäisyyden tunteisiin? Miltä korona-aikana yksin asuminen tuntuu?

-Onko sulla elämässä jotain tärkeitä yhteisöjä tai ryhmiä, jotain missä käy?

-Onko ihmisiä, joiden kanssa olet yhteydessä tai joita tapaat? (ystäviä, perhettä, joku, jolle soittaa?)

-Mikä sulle on tärkeää elämässä?

-Onko sulla toiveita tulevaisuudelle? (Toivoisiko, että elämässä olisi enemmän ihmisiä tai toimintaa? Millaista?)

-Onko kysyttävää lopuksi?